

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Den Reventlowske Skole

i

150 Aar

Skoleliv ved Brahetrolleborg.

Fra Klostermunk til Spejderpige.

UDGIVET AF »SVENDBORG AMT'S HISTORISKE SAMFUND«.

1933.

(26. Bind)

NYBORG

C. SCHÖNEMANN'S BOGTRYKKERI

REDAKTIONSUDVALG:

J. CHR. CLAUSEN, Præst, Korinth.

THØGER DISSING, fhv. Højskoleforstander, Veistrup.

FOR TALE .

Den Indsats i dansk Skolevæsen, der skete ved Greverne Johan Ludvig og Christian D. Reventlows Planer for Ungdommens Oplysning og Opdragelse var meget betydelig og gennemgribende; og Nutidens Syn derpaa er et stærkt Vidnesbyrd om de Reventlowske Skoletankers Fremsynethed og Klarhed over Kravene til et sundt og godt Arbejde for den danske Ungdoms Dygtiggørelse.

Nu er halvandet Aarhundrede henrundet, siden disse Planer virkeligjordes ved Indvielsen af den første Reventlowske Skole i Gjerup — Sybillesminde — 18. December 1783, en Begivenhed, der fortjener at mindes ikke blot af Befolkningen paa Stedet, men overalt i vort Folk, hvor der er Interesse for og Kærlighed til Skolens store og betydningsfulde Gerning, thi de Reventlowske Skoletanker er den Dag i Dag i det væsentlige ligesaa friske og levende som for 150 Aar siden.

Heri søges ogsaa Berettigelse ikke blot til dette Mindeskrifts Tilblivelse, men ogsaa til Festligholdelse af Mindedagen den 18. December 1933 — ligesaavel som det skete paa 25 og 100 Aars Dagen.

Men for at forstaa den Betydning, som den Reventlowske Skole fik, særlig for Befolkningen paa det Sted, hvor den fremstod, er det naturligt at søge tilbage gennem Tiderne for at finde, hvad der er sket paa Oplysningens og Opdragelsens Omraade ikke blot gennem Skolens Arbejde, men paa mange andre Omraader.

Derfor begynder dette Mindeskrift med at fremdrage Klosters tidens Betydning for dernæst at kaste et Blik over

Begivenhedernes Gang fra hine fjerne Dage gennem Aarhundreder, indtil Oplysningsmorgenrødens Tider oprandt og særlig paa det Sted, hvor de begyndte. Og da Grev Johan Ludvig Reventlows Plan ikke blot gjaldt Ungdommens Oplysning, men ogsaa dens Dygtiggørelse i al praktisk og nyttig god Gerning, ligger det ogsaa nær her at fremdrage, hvorledes disse Tanker har sat Spor, hvor de fødtes og fremstod.

Brahetrolleborg Sogns Skolevæsen er vel tidligere skildret udførligt af *Lærer Fr. Jørgensen* og Forfatteren *Gaardejer N. Rasmussen Søkilde* i hans Skrift ved 100 Aars Festen, ligesom sidstnævnte ogsaa med stor Dygtighed og Samlerflid har skrevet Brahetrolleborg Sogns Historie, Kilder, hvoraf de forskellige Forfattere af dette Mindeskrift ogsaa har øst, men Hensigten har været at fremdrage Minderne om, hvad der er sket for Folkeoplysning og Folkeopdragelse paa det Sted, hvor den Reventlowske Skole er Midtpunktet.

Denne Opgaves Løsning har været overdraget forskellige Forfattere, hvad der selvfølgelig giver Mindeskriftet en noget uensartet Form, men den mangesidede Behandling vil formentlig have den gode Side, at Hellheden bliver livligere.

Bogen spænder vidt: Fra Klostermunk til Pigespejder, men begge disse Navne betegner Yderpunkterne for det, der er levet og virket til Folkegavn, aandeligt og materielt der, hvor de gamle Munke lagde Grunden, byggede en „insula dei“ — Guds Ø — og med dette Navn lagde Værket ind under Guds Varetægt. Værket skulde øves Gud til Ære og dermed Menneskene til Gavn.

Der skal ved Udgivelsen af denne Bog rettes en særlig Tak til „Den Hjelmstjerne Rosencroneske Stiftelse“ og Brahetrolleborg Sogneraad for økonomisk Støtte samt til „Svendborg Amts historiske Samfund“, som har paataget sig Udgivelsen og ydet den sin Støtte.

J. Chr. Clausen.

Brahetrolleborg før 1775.

KR. MØLLER.

Holmekloster 1172—1568.

Brahetrolleborg, der mere end vel nogen anden Del af vort Land skulde blive Bo og Grosted for Skoleliv og Skoletanker, synes tidligt for dette at være udset og vunden.

Det ældste af Liv og Menneskevirke her, der er levnet Minder om, kom for snart et Aartusind siden, og ogsaa dette havde Folkeforbedring til Formaal. — Da rejstes der her af fremmede Brødre en Kristenkulturens Skole i vort halvhedenske Land, en af de Klosterborge, hvorfra en Sindenes, Sædernes og Hjerternes Højnelse skulde langsomt ledes ud.

Aar 1091 fødtes i Frankrig en lille Dreng med Spire i sig til noget indre stort. Som Mand skulde han faa saa meget godt til at gro, ogsaa saa fjærnt som paa Stedet her. Drengen hed Bernhard. Som ung ledte hans søgende Aand ham ind i den Tids Skole, og her lærte han meget, men mere ude ved tænkens Færden i Guds Natur. Og i Ensomheden her modnedes hos ham Tanken om at gaa i Kloster — en Datidens Kulturskole — for saaledes at være med i uselvsk Virke for Slægternes Vel.

Den unge Bernhard meldte sig hos Cistercienserne, Tidens allerstrengeste Klosterorden. Tugten der var dengang

saa haard, at ingen snart mere turde gaa derind, de var ved at dø ud. Men Bernhard turde, og han fik her paa stakket Tid den tidligere overspændte Strenghed forlenet med Fornuft og med saa meget af smuk og sand Hjertelighed, at Verdens Øje maatte vende sig derimod.

Fra fremmede Lande vandrede forventningsfulde Skarer ned for nu at lære ydre Virke og vinde indre Varme i det før saa kolde franske Kloster, og de kom ikke fattige derfra. — Bernhard havde om sig en Hær af evnerige Hjælpere, men selv var han Første-Mand af alle og Sjælen i alt. Hans Ydre var stærkt og skønt og hans Indre rigt. Fremmede forstod vel ikke alle hans Ord, men betoges dog saa helt af hans Ærlighed og Aand.

De unge hos ham kom langvejs fra, ogsaa fra Danmark kom nogle. Og den af disse, der bedst kendes nu, hed Eskild. Han drog ud, og han kom hjem og grundlagde 1144 i Skaane det første „Bernhardiner-Kloster“ paa nordisk Grund. Da dette havde vokset sig stærkt, drog Brødre derfra ud for at rejse nye Klostre.

Den Frankrigs Søn, der satte alt dette ind, var Bernhard af Clairvaux, Nordboen, der hentede det hjem, blev den senere Erkebisp Eskild, og Klostrene, der kom, var Tvis og Løgum i Jylland og — Holmekloster her.

Som en Slags sydlandsk Skole paa nordisk Grund blev Holmekloster bygget Aar 1172, og Pladsen udtoges ikke i Tankeløshed. Bernhardiner-Munkene var vel denne Tids dygtigste Folk, de vidste, hvad de vilde, og hvor de vilde bo: De vilde dyrke Jorden og bo i dens Dale. Her fandt de nu letbrydelig Jord og græsgivtige Enge, yppige Skove og fiskerige Søer, og her fandt de noget meget vigtigt: en Dal og en Aa. Naar denne blev stemmet op — og dette blev den — fik de samtidig Trækraft til Kværne og en lille Holm dannet til, saa de kun ved den ene Side, den mod Nord, nødtes til at skabe kunstigt Værn mod kommende Fjender.

Og efter Opbydelsen af meget Snille og Slid stod da Holmekloster færdig en nu forglemt Højtidsdag.

Hvordan det hele saa ud, ved vi tildels endnu, for intet andet dansk Sted har vi som her saa meget i Behold af det oprindelige Kloster, og intet Steds kan vi derfor nu „læse“ saa meget om disse, som her.

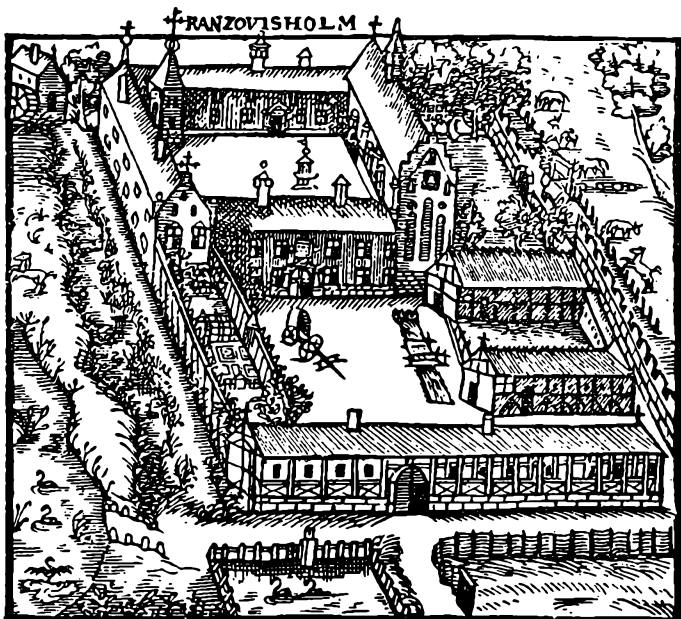
Brahetrolleborg af i Dag viser os ret nøje Munkenes Byggeplan og -maade og dermed de ydre Rammer for lidt af deres Liv. — Klosterets Kirke og dets med hinanden og denne sammenbyggede Fløje staar her paa den gl. Grund og danner nu som da en skærmet Gaard, lukket i de 3 og aaben i en Del af vestre Side. Munkene attraaede for Aarhundreder tilbage — som siden ogsaa Bonden — en firlænget Gaard, Fratergaarden, hvor de i Fred kunde færdes, mens Dagene faldt. Og her ligger endnu i dennes Midte Munkenes Brønd, som de dengang grov og siden, Dag efter Dag, som Seklerne gled, gik til og fra.

Meget i Klostermurenes Ydre, der i Dag kunde melde om Munketidens Smykkemaader m. m., er nu gemt — alt for godt gemt — og dækket til under senere Tidens uforstaaende „Forbedringer“. Men inde kan vi endnu færdes i Munkenes Sale og Celler og lære det gl. Klosters Indretning at kende!

Mod Nord finder vi — i Dag som dengang — Kirken og sammenbygget med denne den østlige og fornemste Fløj. Her fandtes Sakristi og Klædeskammer, og her laa Kapitalsalen, Klosterets Hjerte. Her mødte hver Morgen Munkene til Andagt, her modtoges betydende Gæster, og ofte er der her forhandlet om det, der fremtidsbestemte for Lande og Folk. I denne Fløj fandtes ogsaa Klosterets dyrebare Bibliotek og det Sted, hvor de mange Traade mødtes: Abbedens Celle.

I 2det Stokværk var der Sovesale og nær Kirkens Kor, saa Brødrene kunde være med ved Nattemessen.

Den vestlige korte Fløj var forbeholdt det materielle. Efter Beskrivelse af 1558 var der i denne Salt- og Ølkælder, her laa sikkert ogsaa baade Bagested og Stegers, mens der vel var Spiseplads i den høje, hvælvede Pillesal mod Syd. — Men det øvrige var mest med Munkenes Celler, de Ensomhedens Steder, hvor der ofte i Stilhed blev levet saa rigt, og hvor de fineste Tanker fik Fylde og Form.

Men Bernhardinerne var ogsaa ydre dygtige Folk, overalt, hvor de kom, fik de Værdier til at gro, og dette gjorde de ogsaa her. Landbrug var deres kæreste Syssel, i dette var de Mestres, og her, som ved deres andre Klostre, lod de rejse en „Ladegaard“ for med denne at danne Bund under egen Eksistens og muliggøre deres storstilede Gæstfrihed. Paa Billedet her ses denne i Forgrunden og længst tilbage Klosterets Mølle med det hushøje Hjul.

Billedet er fra noget efter Klostertiden, men de ydre Ændringer har dog næppe været store. — De 2 smaa Huse, med Binding og Rygningstræ, mellem Ladegaard og Kloster, er sikkert dettes gamle Gæstehjem. Uden for disse og det hele har vi mod Nord den gamle Klostermur og -port, og uden for denne igen et lille Billede af Datidens Dyr og sommerlige Liv.

Kirkehuset til højre var det højeste af det hele. Dets Storhed fortæller om overmægtige Arbejdsofre, og dets hvælvede Rum og herlige Buer om Gotikens rene Stræben efter Højde og Lys og Rankhed i Rummene. Kloster som Kirke var af store røde Sten. Røde var Murene, røde og ranke dets dækkende Tage, og betagende tog det sig ud det gamle Holmekloster, som det i Aarhundreder henlaa her, stolt og stille, i de vidtstrakte Skove med de spejlende Søer.

Dette var det gamle Holmekloster. Men det ulige vigtigere: Menneskene selv, de mange, der her har levet i Klostertidens 400 Aar, 12 Slægtled, hvad ved vi om dem, om deres Navne og Liv, om de Skæbner, der her kaldte dem ind, om Længsler, de bar, og om det, de her i deres ensomme Celler fik udformet og tænkt. Og hvad ved vi om Klostersamfundets Samspil med det omboende Folk, Nutidens Fædre, der da havde Bo — løst eller fast — i Skovene her, paa det ryddede Land eller ved rundstrøede Lunde.

Og da maa vi erkende, at om dem ved vi kun saa lidt, saa lidt. Vi ser deres Virke i det rejste Kloster, men om den enkelte, hans Herkomst og Aand, hans Lykke og Liden, ved vi intet. Mennesket er Jordens Herre, men intet er her saa let udsletteligt som hans eget Selv. — Er der intet af hans indre Væren fæstnet i Skrift, vil han ukendt gaa som han engang kom.

Har alle disse Mennesker dog intet lænket i Skrift og henlagt til os? — Jo, det er det, de har, og maaske

endda ikke saa lidt, men senere Slægter har handlet ilde med denne Arv. Saa sent som efter 1750 var der endnu levnet meget af Klosterets Arkiv, hvor der laa Bud til os fra disse Tider og dem, men **alt** dette er borte, og derfor kender vi nu kun enkelte nøgne Navne, Navne der blev skrevet paa mere værnet Sted.

Vi ved af dette, at den første Abbed her hed Thomas. Vi møder udefra Navnet Lave Lavesen, og vi ved ogsaa, at omved Aar 1350 raadede her den ansete Abbed, Bo, og at hans Eftermand, et stort Aarhundrede senere, hed Tue. Han er den eneste af alle, der her har skrevet sit Navn, saa det ikke saa let lod sig slette: han skrev det i Sten. Stenen sidder nu i Kirken her, og paa denne staar:

ABBATIS DOMINI LOCUS EST TVMBAQVE TWONIS,
 ROSKYLDIS GENITI PAX BONA MENCES Eī.
 ANNO DOMINI MXD . .

Udlagt: Dette er Hvilested og Grav for Hr. Abbed Tuve, født i Roskilde. God Fred være hans Løn. Aar efter Herrens Byrd 14 . .

Tuve er sikkert den samme Tue, der nævnes her 1489, i Laasebrev fra Kong Hans 1498, og som vides at leve endnu Aar 1500. Skriften menes indsat af ham selv, og Aarstallet skulde saa af andre fuldendes efter hans Død, men da denne faldt senere end forventet, maatte Tallet 14 ændres til 15. Dette var dengang ikke let og blev derfor ikke gjort.

Ved i Aaret 1868 at hugge Hul i Kirkens Mur kom der noget lidet fyldende, men meget sigende frem: Klosterets Signet. — Paa Munketidens Fællessprog, Latin, hed Holmekloster „Insula Dei“ (Guds Ø). Og Signetet, der bærer Billedet af en Abbed med Bog og Stav, satte Mærket:
 Sigillum abbatis de insula dei.

Vor tidligste Middelalders livssunde Bernhardinere er

forlængst borte, men de var her ikke forgæves. Meget kaldte de frem af Virkelyst, Sans for ydre smukt og andre indre Værdier. — Disse Klosters Ladegaarde er kaldt „Middelalderens Landbrugsskoler“ og de bedste Læresteder for landlig Ungdom. „Fyns første Landbrugsskole“ rejstes af

»Guds Ø's« Abbed-Segl.

de Holmekloster-Munke, og den ses her foran paa Billedet Side 8. Og noget andet ses ogsaa der: Klosteret ved Kirkens Side kan vel i Ordets bedste Forstand kaldes vor første „Folkehøjskole“.

„Menneskene staar i Takkegæld til Bernhardiner-Munken for det, de lærte dem af Landbrug, Arkitektur og Tonekunst“, er der sagt. — Dette er sandt. De vilde opdyrke Jorden og Menneskenes Sind, bo i Dalene og opbygge der af Tanker og Toner, i Træ eller Tegl noget indre og ydre dygtigt og godt, og dette fik de gjort. Med deres samtidige

Alvor og sunde Optimisme var de ikke lidt i Slægt med det bærende i de Børneskoler, Reventlowerne lod bygge her 600 Aar senere, og ikke mindst med det bedste i den Grundtvigske Folkehøjskole, der et Aarhundrede efter dem igen rejstes rundt i vort Land og ogsaa da paa Stedet her.

Hvilke Værdier, det gamle Kloster her ved vor Middelalders Morgen har lagt ind som Bund i Menneskenes Sind, kan ikke helt udredes nu, men vi ser dets Fylde, aner dets Færd, og vi ved, det her har virket i 400 Aar.

Rantzausholm.

1568—1668.

I 100 Aar hed Holmekloster „Rantzausholm“. — Dog satte ikke 1568, men 1536 Skel i dets Historie.

Aar 1536 kom Reformationen. Holmekloster inddroges nu under Kronen, og da „Riget fattedes Penge“, blev det snarest sat i Pant for 9000 Mark lybsk. Og det var efter Nutidens Tykke ikke „overprioriteret“. Panthaverne overdroges alle dets Herligheder, Bønder, Tjenere og alt. Og efter Jordebog af 1541 hørte der til Klosteret 125 drevne og en nøgen Gaard, 7 Bol, udstrakte Oldenskove og en Bondeby paa Avernakø.

Ved Salg, Pantsætning, Magelæg m. m. gik Holmekloster nu fra Haand til Haand i 30 Aar, og disse Aar var strænge. De skiftende Raadere var uden den Kærlighed, der skal til for at forstaa og frede om alt det skønne, gamle Gaarde gemmer. Fjærnet blev da omtrent alt afhændeligt fra Klosterets Klokke til Kirkespirets Bly.

Med Aaret 1568 kom der atter Ro. For 55000 Joakimsdalere solgtes Holmekloster til Holsteneren Henrik Rantzau.

Klosterets nye Ejer var rig, af mægtig Slægt og en „lærd Mand“. Han havde Sans for Historie og Poesi, var Mæcen for Tidens skabende Aander og selv Forfatter af baade Prosa og Poesi.

Holmekloster blev dog ikke derfor nu Hjemsted for et

Aandsliv, der var i Pagt med dets Fortid og Forløber for det, der skulde komme. Henrik Rantzau vedblev at bebo sit holstenske Heresæde, men forsømte dog ej heller dette her. Hans første „Reform“ her var at give det gamle Kloster nyt Navn: „Rantzausholm“.

Aar 1575 lod han sine Sønner lodde om, hvem der skulde arve Rantzausholm, og Loddet faldt paa Breide. Han tog Bo her, viedes til en dansk Kvinde, Sophie Rosenkrantz, og ved en Daabsfest her Vinteren 1588 holdt Landets Konge, Konge, Fr. 2., deres førstefødte Datter over Daaben.

To af deres Sønner blev Herskere her, men kun saa kort.

Cai R., der ægtede Anna Lykke, døde sønneløs 1623.

Frantz R., den statelige unge Mand med den kvikke Aand, gav Klosteret grundet Haab om en Kongedatter som Herskerinde, men saadan blev det ikke. — Han var trolovet med en Datter af Kr. 4 og Kirstine Munk, men druknede før Brylluppet. Ulykken var en alvorlig Sorg for den aldrende Konge og hans unge Datter, og for det gamle Kloster blev det en Ændring af Herskerrækken.

Rantzauernes Raaden her var dermed ude, men Minder om dem bor her endnu:

Henrik R.s Billede findes her, og over Døren til vestre Hus den Tavle, han 1568 indsatte om bl. a. Klosterets Køb og nye Navn. — Breide R. ombyggede søndre Fløj og indskrev der: „Breide Rantzow — Sofia Rosenkrans — 1585“. — Og Cai R. satte 1620 det 3die Stokværk paa østre Hus.

Alt dette ses her endnu, og hver Hellig- og Højtidsdag høres ogsaa her den Kirkens Klokke, der bærer Navnene paa dens Givere, Mand og Hustru: „Hinrich Rantzow und Castina — 1573“. Og dens Kalden og Klang er vel den samme i Dag, som da den lød første Gang for tre og et halvt Aarhundrede siden.

K a i L y k k e. — Hans Navn er kendt, hans Skæbne

.ogsaa, og begge Dele, hans forjættende Navn, hans straalende Start og hans dybe Fald, gør, at han nu staar for de mange som eet med Lykkeluner og Livstragik. — Hans Liv blev et Drama, og dette Drama er udspillet her.

Efter Frantz R.s Død gik Godset over til Slægten Lykke. I denne fødtes omved 1625 Sønnen Kai og ikke som en Stakkel. Han kom sund til Verden og fik den fineste Oplæring og Rantzausholm m. m. i Arv.

Her var der Rum for Initiativ og Virkevilje, og K. L. ejede begge Dele. Meget fik han her sat i Scene, og meget, som ses her endnu. Men der er i en Storstilling Brug for andet: Fasthed og et Sind, der ligger etisk højt. Havde han ejet ogsaa dette, var hans egen Lykke og andres Dom blevet en anden og bedre.

„Lette Heste og lette Kvinder førte Kai Lykke til Fald“, er der sagt. Men dette er ikke sandt. Han faldt for noget let og simpelt i eget Sind. Dog: Kvinder og Heste var der godtnok paa hans Vej. — Vi tager de sidste først.

Kai Lykke elskede lette Heste, og han lod sig lede af denne sin Lyst, Rantzausholm blev under ham et hippologisk Eldorado.

Hans Hestehold blev stort, op til 70 — Hingste, Hopper, Klodde og Føl — Sikkert var det et betagende Syn med disse Flokke af fyrige Dyr i de skovkransede Fæner. Kai Lykke byggede et mægtigt Ridehus og en hel ny Ladegaard, hvis Lige Landet ikke før havde set, og hvis Mure m. m. ses her endnu og viser Tidens Byggekunst og Aars-tallet 1655.

Til sine Hestes rette Røgt og Dressur holdt han en Hær af Hjælpere under en Berider. „Christian Berider“ og „Kirstine Beriders“ beboede da Gaarden „Søkilde“, og han var Kai Lykkes maaske mest estimerede Mand med eget og ofte anvendt Bomærke: en springende Hest. Hans Løn var aarlig hele 100 Rd. mod Ladefogedens 20, Kældersvend og Trompeter 16 Sldr. og Røgteren kun 3.

Og alt dette var dyrt, men andet blev ham dyrere.

Kai Lykke var vist uden Øje og Sans for højere Lykke og sædelige Værdier. Hans Lykkemaal synes at have ligget i det lave. Meget tyder saaledes paa, at han har yndet her at omgive sig med et helt lille Harem. Og da han hos en af sine -- vundne eller uvundne -- Veninder mødte lidt Modvilje, sendte han hende, Soffi Abelsdatter, et æggende Brev og skrev bl. a., at selveste Landets højeste Dame, Dronningen, kunde være med ved noget endog meget indgribende. Men dette Brev skulde blive saa altfor godt gemt og ad Aare koste ham alt.

Ad Veje, der ikke her skal følges, naaede Brevet ind til vor højeste Ret, og her gjorde det trods sin Lidenhed den største Virkning. Dette var det mest statsfarlige, der da kunde siges. Enevælden var dengang ny og maatte værnes. Landets Konge og Kongeslægt skulde fremtidig staa for Folket som noget ophøjet, noget, der paa mystisk Maade laa over det almene. Og intet var derfor for Staten saa farligt, som om der i Massernes Sind kom blot en Skygge af Tro paa Mulighed for noget saa utænkeligt som enevoldskongelige Børns ukongelige Herkomst. Dette her maatte straffes haardt, og det blev det. Kai Lykke dømtes 2. September 1661 til at miste Ære, Liv og Gods. Æren og Livet skulde Bøddelen tage ved at bryde hans Vaaben og afhugge hans Hoved. Godset tilfaldt Kongen.

Dog eet reddede den dømte: Livet. Han flygtede i Tide. — Som fredløs flakkede saa Kai („Lykke“ maatte han ikke mere kaldes) om i fremmede Lande, blev Staldkarl i Norge m. m. m. Først Aar derefter, og under en anden Konge, fik han Lov at vende hjem, men ogsaa til at leve og slutte sig at ende i Fattigdom ved Bramminge en Vinternat 1699.

Brahetrolleborg.

1668—1775.

100 Aar efter den første Rantzaus Komme overgik Godset til Slægten Trolle, og tre af dette Navn fulgte nu hinanden her. Ydre iøjefaldende Spor satte de sig ikke, men de førte ind over den gamle Klostergrund en Sindets Finhed, der lidt blev en Løftning i det næste Hundredaar.

Birgitte Trolle. — Hun, der var den første Trolle her, var født 1631 paa Skarhult i Skaane, ung blev hun viet til Manderup Brahe, og ung blev hun Enke. — 1668 købte hun Rantzausholm og gav det sit ny og nuværende Navn.

Birgitte T.s Liv blev ikke langt og hendes ydre Indsats ikke stor, men noget har gjort, at lidt, hun har tænkt, fik Lov at leve og lever endnu. Vort Lands af sin Art ældste, ubrændte „Kærestebreve“ er skrevet paa Brahetrolleborg og formet af hendes Aand og Haand.

I disse saa hjerteligt aabne Breve lærer vi hende at kende som en følelsesfuld og poetisk Natur. Vi ser, hun har elsket dette Sted og sine Somre her, men hun havde eet Savn: hun længtes — længtes efter sin fjærne Fortrolige. Og hendes Hjertes Udkaarede var ingen ringere end Landets mægtigste Mand: Peder Griffenfeld. — Da han uforberedt blev fængslet, beslaglagdes alt af Skrifter i hans Eje, Brevene ogsaa, og de gemmes nu i Rigsarkivet.

Disse Breve, sendt fra Brahetrolleborg for et kvart Aarhundrede siden og læst i Dag, siger saa meget om Tiden og

hende. Den, der har set dette lille Levn af et levende Sind og ene gæster Kirken her, vil maaske koldt gaa kostbare Monumenter forbi for stille at standse ved en Grav og et Træ og to Ord paa en prunkløs Plade: Birgitte Trolle.

Udtog af Birgitte Trolles Breve: (1672).

„Lille goven, (gode Ven) tak for skriffelse i aftis. Mig tœckes det er 100 Aar Siden iei talde med dig — —, wer Saa god och tag det lidet beger til min Ihukommelse och at jeg ike maa slet forglemmes — —, Saa tid du ser det tenk wed dig selff det Er kamen fra den Som Mig har Eret och Elskt och ønsket langt bedre en Sig Self. — —“

Bag paa Brevet: „Lad ingen se det breff och Naar lest det. Send det hjem och om du will selff kom effter.

„Af mir Resadenz (Brahetrolleborg) 26 Ottobr.

Uforanderlige lille goven. Ich haffer nu til dato fat 3 aff hans kierkomne breffue siden vi skilde ad hvorfor jeg saa huldelligen taker. Jeg gik i Seng i Mandags Afften før Klokke 11, mit bud kom fra Ons (Odense) med breffe — — Din lille goven lider gud ske loff œll, fattis intte uden hindis beste venn er for langt borte, som jeg saa inderlig som mig selff befaller i gud den højestes beskiermelse — —“

— Syv Slægtled er siden gaaget gennem hendes Have, men hun og Slægten nu er de fremmede for hinanden? — Hendes Sorg over Griffenfelds Fald var sikkert blandet med Blu over, at Verden nu gennem Brevene kunne se ind i hendes Hjærte, og Frygten var ikke ugrundet. Men just derfor er hun her — og ene af de mange — saa levende endnu.

Birgitte Trolle døde barnløs 1787. 3 Aar før havde hun udvalgt sin Brodersøn, Frederik Trolle, som Efterfølger her. Han døde ogsaa barnløs — 1700. Men i sine faa Virkeaar fik han rejst Tidens maaske bedste Landsbyskole..

Niels Trolle, der fulgte sin Broder som Besidder her, var aandssvag og døde ugift 1722. Baroniet gik da over til den første af Slægten Reventlow.

Da Reventlowerne overtog Brahetrolleborg, var Værdien ringe. Krigene havde her gjort deres, og Trollerne savnede den faste Haand.

Noget fik den første Reventlow Baroniet bragt paa Fode, men mere skulde dette lykkes under hans Søn, og mest skyldes det Frederik Bagger.

Fr. B. var Bondesøn fra Risinge. Som ung og evnerig Teolog blev han Huslærer hos Præsten i Haagerup, og han nøjedes ikke med at belære de smaa, han studerede selv: Jura, Medicin m. m. Ved sine rige Evner, sin Flid og sin hele Færd vandt han saa helt Herskabet paa Brahetrolleborg, I Realiteten blev han der baade Læge og Præst, Arkivar og Administrator.

I Baroniets Armodsaar var en Del af dets Gaarde ved Salg eller som Pant gaaet tabt. De laa nu som fremmed Land paa Godsets Grund og var i Vejen for Forbedringer. Genkøb syntes ugørligt, Nabogodser holdt dem fast.

Ved Studium i Brahetrolleborgs Arkiv — og bl. a. af Brev fra Kong Hans til Holmekloster i 1498 — kom Fr. B. til det Resultat, at der var Genkøbsret. Sagen fik han for Højesteret og her Medhold. Godsets gl. Gaarde kom nu tilbage, dets Bondeland var atter helt.

Aar 1761 overtog Fr. B. Julskov ved Nyborg og naaede saaledes ikke her at faa ordnet alt det, han havde udtænkt og villet. Dog var det et ret samlet, om end i Enkelthederne mangelfuldt, Gods, der i Aaret 1775 overgik til den Mand, der her skulde sætte saa meget ind og i mangt blive en Nytidens Skaber: Greve Johan Ludvig Reventlow.

En Bondens Søn satte dengang Skik paa Adelsmandens Bo, og dennes Søn skulde nu i næste Slægtled saa rigt gøre gøre Gengæld mod Bonden.

Den Trolleske Skole.

1693—1783

Saalænge vor Jord har haft Børn om Bord, har disse lært i „Livets Skole“. Men som Tiderne gled, og saa meget summedes op, var dette ikke nok, og derfor fik vi ogsaa „rigtige Skoler“. Sent naaede disse op til vore nordiske Lande, senere ud til Landets Folk, men dog ret tidlig til Brahetrolleborg.

Hvad Holmekloster i sine Aarhundreder har gjort for Stedets Børn, vides ikke. Børnene er — som Munkene — borte og Skrifterne brændt. Men vi ved, at vi her fik rejst en Skole, 4 Slægtled før de for Alvor tog fat i det øvrige Land. Og dette lille Lys i Dagningstimen tændtes for os af den stille og bramfri Baroniets Besidder: Friherre Frederik Trolle.

Fr. Trolle — Godsets Ejer 1687—1700 — fødtes paa Skanderborg Slot 1665 og blev gift med en „fattig Jomfru“ Anna Catharine Valkendorf fra Tidselholdt. Han døde kun 35 Aar gl., men fik dog rejst det, der her i 100 Aar skulde gøre sit Gavn og bevare hans Navn.

Selv synes Fr. Trolle at have været et af de Mennesker, der levede ydre beskedent, men indre rigt. Han vilde gerne hjælpe andre op til det samme og først sine Bønder. Ved sin hensynsfulde Færd mod dem vandt han sig for dette et Navn, der lever her endnu. — Og han satte sig

ogsaa andre Spor. Han vilde hjælpe sit Folk ud af Uvidenheden og Overtro og op til et mere sædelig rent og rigere Liv, føre dem nærmere Kirken og gøre dette ved — som Forgaard til denne — at rejse en Skole. Præsten her, Anders Svitzer, støttede hans Planer, og Skolerne kom.

Og han byggede ikke Skole for at pynte ved egen Port. Fr. Trolle ejede 6 Kirker: Brahetrolleborg, Krarup, Vester-Aaby, Aastrup, Hillerslev og Haastrup. Ved flere af disse havde han saa godt som intet Gods, men dog fik de alle hver sin Skole lagt ved „Kirkens Fortov“.

Om den ved Brahetrolleborg, der kom 1693, dette:

Denne Stedets første Skole blev bygget paa dets helligste og mest indbydende Sted: inden for Kirkemuren og der, hvor Vejen fra Hovedbyen, Haagerup, indmunder i Klosterkomplekset.

Ogsaa materielt sørgede Fr. Trolle for Fremtiden:

Som Indtægt for Skolen henlagdes efter Fundats af 4. December 1693 noget Jordegods i Ullebølle Strandhuse. Disse Gaarde med „Landgilde, Hovning, Afgift, Herlighed, (Jagt undtagen), rette og urette Indkomster, Ager, Eng, Skov og Mark, Fiskevand og Fægang, Tørveskær og Lung-slet, i vaadt og tørt, vidt og sidt, inden og uden Markeskel og alt andet, ved hvad Navn nævnes eller have kan“, henlagdes til Skolen. Skolemesteren skulde saa holde denne vedlige.

Efter Fundats af 27. Febr. 1694 afgav han yderligere 2 Bol. Indtægterne af disse skulde Præsten uddele til 18 fattige, men flittige Børn i Brahetrolleborg og Krarup Skoler. Og Aaret efter skænkede han en Ejendom, for at sikre Skolernes Opbygning, om de brændte. Af dennes Landgilde skulde der aarlg henlægges et lille Beløb til de naaede en Sum paa 1200 Rigsdaler, „da en saadan formodes at være tilstrækkelig til, ikke alene for den at opbygge en Skole af ny i ulykkelig Tilfælde, men endog at give noget i Behold til næste Vaade“.

„Det trolleske Skolers Depositum“ virker nu paa mere moderne Maade. Det staar i en Sparekasse, og af den aarlige Rente betaales Skolernes Brandkontingent.

Af Lærerne ved Den Trolleske Skole kendes:

1. Niels Hansen. — Han var samtidig Tingskriver og Orgelmester. Hans Løn for dette sidste var 5 Rd. og 2 Mark. Antagelig har han været et udmærket Menneske og en begavet Skolemand, siden Fr. Trolle betroede ham Stillingen som Stedets allerførste Lærer.

2. Jacob Jensen. — Ved Skifte efter hans Kone, Ane Kraggaard, 1728 blev Boets Værdi opgjort til 46 Rd. og 4 Mark, men Gælden til 52 Rd. Børnene var 1 Søn og 3 Døtre, Bogsamlingen: en Salmebog og en Bedemandskæde, Og Boet indeholdt noget andet, der maaske siger lidt om Mandens Indre: 3 gode Violiner og en „Dulcian *) til fire Rigsdaler“.

3. Adam Kock nævnes som Lærer her 1734.

4. Jens Jacobsen.

5. David Jansen. — Han var oprindelig Løjtnant i Landmilitzen. Hans Kone hed Karen, der var ingen Børn. Han skulde ogsaa passe Kirkens Sejerværk.

6. Niels Chr. Faber. — 1746 døde David J., og fra dette Aar var Sognets Degn samtidig Skolens Lærer. N. Chr. Faber, som var den første, der beklædte begge disse Stillinger, var hengiven til Drik. Sønnen, Vilhelm, var hans eneste „Arving“, men Arven var, viser Skifteprotokollen, kun 5 Mark 7½ Skilling.

7. Hans Chr. Mølmark var den sidste Lærer ved Den Trolleske Skole og paa sin Vis den første ved Den Reventlowske Skole. — Han omtales der.

Af den Trolleske Skoles Bestemmelse dette:

„Sognets Børn skulde Læreren, om de meldte sig, undervise i Kristendomskundskab og lære dem at læse og skrive“. — „Hvo, som nyttede Skolen, skulde give en billig

*) en Slags Fløjte.

og lidelig Betaling, saaledes som han for Gud og Øvrigheden agter at forsvare“. (Oftest 2 Sk. om Ugen for hvert Barn).

De Pietismens Skoler, der senere spredt blev oprettet af religiøst grebne Præster eller Herremænd, og Fr. Trolles var lidt i Slægt. De blev os givet af et godt Hjerte og med den bedste Vilje til at yde deres til Menneskenes Vel. Men de fleste fik dog langt fra den Betydning, Stifterne havde tænkt. Lærerne ansattes oftest — som ogsaa her — af Skolens Ejere, men hvor deres nidkære Skabere afløstes af uforstaaende Efterfølgere, blev det ikke godt. Herremænd, hvis eget „indre Hartkorn“ var ringe, yndede ikke for kloge og maaske ej heller for moralske Lærere. De saa hellere en veldresseret Tjener eller korrekt Kusk paa denne Plads, og ofte blev det derfor saadanne — Personer med kun Øvelse i at bukke og at bruge en Pisk — der her blev lovet et „Skolebrød“.

Alle senere Raadere her har vel ej heller været lige værdige til dette saa betydende Kald.

Og for ret at kunne fænge i Børnenes Sind manglede Trolles Skoler maaske ogsaa noget af det, der 100 Aar efter af Skolefornyeren Reventlow førtes herind: lidt Haandens Virke, Føling med den Natur, de levede i, og saa som Islæt lidt af det, der er saa løftende og i Pagt med Barne-sindet: Sang og Poesi.

Men derfor fortjener Fr. Trolle ligefuldt nu en takkende Tanke for Gaven, han gav, og sikkert har den ogsaa gjort sit Vel. Hans Skole var uden Mødetvang og fik vel derfor langt fra Betydning for alle, men den har sikkert haft det for de bedste, for Slægterne med de rigeste Evner og med den meste Omsorg for deres Børn, saa de stod rustet til at møde og modtage alt det nye, Joh. Ludv. Reventlow og hans Aandsfæller — 3 Slægtled efter — i saa rigt Maal skulde hente herind.

Slægten Reventlow.

af

Landbrugslærer H. SLOTH, Korinth.

»Godt er at skue op mod de store,
»Godt er at løftes i Aanden med dem.
»Godt er det Bud fra Ædlingers Hjerter:
»Fremad til Arbejd, til Tugt og til Adel,
»Frem Bondemand frem.

(Fr. Barfod 1888).

Der er Navne i Historien, der straalere som skarpe Blinkfyr, og andre, der virker som det rolige Lødefyr. Til de sidste hører adskillige blandt Slægten Reventlow. — Mange af denne Slægt svang sig vel op til de højeste og mest indflydelsesrige Poster i Statstjenesten, men de virkede helst i Stilhed og byggede deres offentlige Virke paa Hjemmets Grund.

Dette hænger maaske sammen med, at Slægten har sin Rod i Ditmarsken. — Historien beretter ikke om, at de gamle Ditmarsker drog ud paa Vikingetog, eller at de vandt Ry ved store Erobringere; men gjaldt det om at værne Hjem og Arne, var intet Offer dem for stort.

Meget tyder paa, at mange Reventlower har taget noget godt i Arv fra deres Hjemland. En gammel Sentens dernede fra lyder nemlig i Oversættelse saaledes: „From som en Reventlow“.

Omkring Aar 1300 træffer vi ikke mindre end tre Gre-

ne af Slægten, en i Holsten, en paa Fyn og en i Mecklenborg. Men det blev kun den sidste Linje, der fik nogen lang Levetid; den er det, der med Henning Reventlow fæster Bo i Danmark omkring 1570.

Han var Lensmand paa Skivehus og paa Silkeborg; og hans Søn, Ditlev Reventlow, der fødtes Aar 1600, gaar ind i Statstjenesten som Kr. IVs Kansler. I denne Stilling var han højt skattet af Kongen og rejste som hans betroede Mand Gang paa Gang til Tyskland i vigtige diplomatiske Ærinder.

Ved Kongens Død maatte han imidlertid vige Pladsen, idet en national eller nationalistisk Strømning bevirkede, at Embedsmænd af udenlandsk Oprindelse fjernedes.

Ditlev Reventlows Søn, Conrad, blev dog i en ung Alder ansat ved det danske Hof og betroedes ligesom Faderen en Række vigtige diplomatiske Hverv. 1672 ophøjedes han i den nyoprettede Lensgrevestand og gik ind i Militæretaten. Her udmærkede han sig gentagne Gange, som en fremragende dygtig Leder; men allerede 1678 træder han paany ind i Statstjenesten, hvor han 1699 avancerer til Storkansler.

Conrad Reventlow hørte vel ikke til de store Aander; men det var hans redelige og retlinjede Færd, der bar ham frem til det høje Embede.

I Aarenes Løb erhvervede han flere store Gaarde og oprettede 1681 Grevskabet Reventlow.

Hans Søn, Chr. Ditlev, der fødtes 1671, betraadte som ganske ung den militære Løbebane og var i en Aarrække i udenlandsk Krigstjeneste, men vendte i 1707 tilbage til Danmark, udnævntes til General og ledede med Dygtighed Felttoget i Skaane under den store nordiske Krig. Her ramtes han imidlertid af et Slagtilfælde, og Savnet af hans dygtige Ledelse blev en stærkt medvirkende Aarsag til den danske Hærs Nederlag.

Da han paany genvandt sit Helbred, udnævntes han til Overpræsident i Altona.

Chr. Ditlevs Søster, Anna Sofie, viedes 1712 til Kong Fr. d. IVs venstre Haand. Paa dette saa Familien med den største Uvilje, og der herskede derfor et spændt Forhold mellem Kongehuset og Familien Reventlow, indtil Anna Sofie ved Dronning Louises Død 1721 fik Dronningenavn.

Aaret efter, 1722, hjemfaldt Baroniet Brahetrolleborg til Kronen, og det den Gang meget forsømte Len overdroges til Chr. D. Reventlow.

Hermed sammenknyttes Navnene Reventlow og Brahetrolleborg, og de har været uløseligt forbundne i de siden da forløbne to Aarhundreder.

Den ældste af Chr. Ditlevs Sønner, Conrad, var Stiftsbefalingsmand paa Sjælland, og bestyrede iøvrigt med Dygtighed sine talrige Godser; men han døde kun 46 Aar gammel, og hans eneste Søn og Arving fulgte ham faa Aar efter i Graven. Det blev derfor Conrads yngre Broder, — der som Faderen hed Chr. Ditlev, — der blev Arving til alle de udstrakte Godser, bl. a. Christianssæde, Sandbjerg og Brahetrolleborg.

Han blev 1748 Højesteretsassessor og opholdt sig derfor mest i København; men naar Tiden tillod det, opholdt han sig paa sine Godser og tog sig med faderlig Omhu af Tjenestefolkene og Bønderne. Det patriarkalske Forhold, der herskede mellem ham og hans undergivne, blev et lysende Eksempel for de Børn, der voksede op i Hjemmet.

I sit Ægteskab med Frederikke Bothmar levede han meget lykkeligt og her fødtes i Aarene omkring 1750 fire Børn, Christian Ditlev, Louise, Conrad og Johan Ludvig; men tre Aar efter Johan Ludvigs Fødsel døde Moderen.

Den dybe Sorg over Hustruens Død gjorde i lang Tid Faderen indesluttet, uvirksom og tilbageholdende — ogsaa overfor Børnene, hvorfor de dobbelt maatte føle Savnet

af en Mor. Dertil kom, at selviske og herskelystne Tjenere og Medhjælpere forbitrede Tilværelsen for Faderen og satte Splid mellem ham og Børnene.

Som gammel Mand skriver Sønnen Chr. Ditlev i en Dagbogsoptegnelse følgende: „Min Ungdoms første Aar var fattige paa Glæder. Det var paa den Tid i min Stand saadan, at selv om Forældre og Børn holdt meget af hinanden, var de dog sjældent sammen.

Børnene var den hele Dag under Læreres og Lærerindes Opsigt og saa kun Forældrene, naar de hilste Godmorgen, spiste til Middag og sagde Godnat. Om Sommeren gik Fader dog undertiden en Tur i det Frie med os. Han elskede Gud af hele sit Hjerte og holdt inderligt af sine Børn, men vi blev holdt i ærbødig Afstand.

Indtil mit 16de Aar var jeg svagelig. Jeg havde Lærere, der vel var gode Mennesker, men de var meget uheldige som Pædagoger. — Af Lektier havde vi nok; men Hjertelivet fik ingen Næring, Forstanden udvikledes kun lidt, og den legemlige Opdragelse blev ganske forsømt.

Megen Tid forspildtes med Latin, for vi lærte kun lidet, og jeg mindst, fordi jeg var uegnet for Udenadslæren. Disse Ungdomsaar bragte mig derfor kun en middelmaadig Uddannelse, men Barnesindet bevaredes dog fromt og ufordærvet“.

Otte Aar efter Frederikke Bothmar's Død indgik Reventlow paany Ægteskab med Comtesse Amalie von Holstein, der blev en god Stedmoder for de fire Børn og gjorde Hjemmet paa Christianssæde til et højt skattet Samlingssted for dem, og hun bidrog meget til at gøre deres sidste Barneaar og første Ungdomsaar lyse og lykkelige.

Conrad Reventlow, der gik den militære Vej, var den mindst betydelige af Brødrene. Han fik Sandbjerg i Sønderjylland i Arv, og han gennemførte her efter stærk Tilskyndelse fra Chr. Ditlev og Johan Ludvig Reventlow gennemgribende Landboreformer paa sit Gods, hvorfor han endnu mindes med Tak paa disse Egne.

Søsteren Louise blev 15 Aar gammel gift med en letlevende Hofjunker, der døde efter faa Aars Forløb. I adskillige Aar var hun Enke, og opholdt sig da mest i Barndomshjemmet. Sorgen over de bitre Skuffelser, hun havde lidt i sit første Ægteskab, og Stedmoderens forstaaende kærlige Omsorg modnede hende her lidt efter lidt til den højt kultiverede Kvinde, der i 1777 gav Greve Chr. Stolberg Haand og Hjerte og blev Husfrue paa Tremsbüttel i Holsten, hvor Stolberg var bleven udnævnt til Amtmand.

Stolberg var en fint dannet Mand med megen poetisk Sans, og han stod i levende Forbindelse med Datidens Skønaander og Filosofer, blandt hvilke mange var varme Frihedsvenner. Han var Søn af Greve Chr. Günther Stolberg, der ophævede Vornedskabet paa sit Gods i Holsten, og som senere i Egenskab af Hovmester for Enkedronningen foranledigede, at Hovbønderne blev frie Arvefæstere paa hendes Gods Hirschholm.

Hjemmet i Tremsbüttel blev derfor snart Samlingssted for talrige Frihedsvenner og for mange betydelige aandeligt interesserede Mænd og Kvinder, og derfra udgik der folkelige og aandelige Strømme, som til Trods for, at Hjemmet var helt tysk, fik afgørende Indflydelse paa Udviklingen her hjemme.

Louise Stolberg var som nævnt en højt kultiveret Kvinde, og med sit varme Hjerte, sin stærke Vilje og sin klare Forstand fik hun gennem sin udstrakte Korrespondance, der i enkelte Aar naaede op over 1000 Brève, stor Betydning for de Mennesker, hun stod i Forbindelse med.

Det er saaledes hævet over al Tvivl, at hun gennem Forbindelsen med Brødrene Chr. Ditlev og Johan Ludvig Reventlow og med Ministrene A. P. Bernstorff og Ernst Schimmelmann, øvede megen Indflydelse paa Systemskiftet og dets

Forløb i 1784 og paa de for Land og Folk saa følgerige Begivenheder, der blev Systemskiftets Frugter.

Det er dog Brødrene Christian Ditlev og Johan Ludvig Reventlow, der frem for nogen af deres samtidige gennem deres uegennyttige, højsindede og dygtige Virke sætter dybe Spor i Udviklingen herhjemme, og dem vil vi nu følge paa deres Færd ud fra Barndomshjemmet.

I det Reventlowske Hjem fødtes de to Brødre, Chr. Ditlev 1748 og Johan Ludvig 1751. Da de var henholdsvis 15 og 12 Aar gamle, sendtes de til Gymnasiet i Altona, hvor de kom under Paavirkning af saa fremragende Mænd som Basedow, der underviste i Filosofi og Moral-lære, og Dusch, der underviste i Litteratur og Sprog. Med Diciplinien stod det imidlertid daarligt til, og mange af Eleverne holdt vilde natlige Baccanaler med Skilteflytning og Rudeknusning.

I disse Gilder tog Brødrene dog ikke Del. Derimod virkede det meget uheldigt paa dem, at den Hovmester, der fulgte dem til Altona, søgte at sætte ondt for Faderen hos Børnene og at indpode dem Uvilje og Had mod alt dansk. Det gik endog saa vidt, at Brødrene planlagde et Flugtforsøg for at gaa i preussisk Krigstjeneste; men Forsøget hindredes af Joh. Ludvigs Sygdom.

Hovmesteren blev nu afskediget og Børnene kaldt hjem, og de fik begge det bedste Vidnesbyrd fra Gymnasiet om Flid og god Opførsel.

Faderen søgte og fandt nu en ny og bedre Vejleder for Sønnerne i den tyske Dr. med. Carl Wendt. Han var en højt dannet Mand, fint og ædelt tænkende, dybt fortrolig med alt det nye, der den Gang brød frem fra Aandslivets og Folkelivets Kilder. Han tog ikke kritikløst mod det nye; men han forstod at vælge og vrage. Og da han desuden besad fremragende pædagogiske Evner, blev han de to Brødre en udmærket dygtig Vejleder og Opdrager og tillige en faderlig Ven.

Det er værd at lægge Mærke til, at Venskabet mellem Wendt og Reventlowerne varede Livet ud, og Brødrene vedblev at hente Raad og Vejledning hos ham, saa længe han levede.

Hvor højt Dr. Wendt var skattet, fremgaar klart af Brevvekslingen mellem ham og de to Brødre. Og den Omstændighed, at afdøde Lensgreve C. E. Reventlow ønskede at knytte Wendts Navn til en af de Reventlowske Skoler, fortæller, at ogsaa han har erkendt Wendts Betydning saavel for de to Brødre personligt som for hele deres Gerning for Frihed og Oplysning.

Under Wendts Ledelse sendtes Chr. Ditlev og Johan Ludvig nu til Sorø Akademi, hvortil der den Gang var knyttet saa gode Navne som Kraft, Sneedorff og Eriksen, i hvilken sidste de senere fandt en trofast Støtte i Arbejdet for deres Idéer.

Opholdet paa Sorø blev af mangesidig Betydning for de to lærelystne Ungersvende, bl. a. af den Grund, at de her kom i levende Forbindelse med dansk Sprog og med dansk Kultur og Aandsliv, som de ellers kun havde lært at kende paa Afstand i deres stærkt tyskprægede Hjem, hvor Omgangssproget altid var tysk.

I dette er der dog intet mærkeligt paa en Tid, da Danmarks Historie skrives paa Tysk, og der af danske Poeter skrives tyske Vers til den danske Konges Pris.

Skønt Tysk saaledes var Brødrenes Modersmaal, talte og skrev de dog bedre Dansk end de fleste af deres samtidige. Det er derfor med Urette, man har bebrejdet dem, at de ikke magtede det danske Sprog. Det var endog saadan, at naar de skrev til deres tyske Slægtninge, flettede de undertiden danske Ord ind i deres Breve for at finde det bedst mulige Udtryk for deres Tanker. Til Søsteren, Louise Stolberg i Tremsbüttel, skrev Johan Ludvig ved Nytaars-tid 1787 et Brev, i hvilket han redegør for sin store Plan om Bøndernes Frigørelse paa Brahetrolleborg.

I dette Brev hedder det:

„Am Schlusse des itzigen Jahres habe ich meinen Reichstag gestern angefangen, und ich bin itz noch sehr zufrieden. Meine acht Bauern sind sehr „hæderlige Folk“.

I Oversættelse lyder det:

„Mod Aarets Slutning har jeg sammenkaldt min Rigsdag,¹⁾ og jeg er meget tilfreds med Mødets Forløb. Mine otte Bønder er meget hæderlige Folk“.

Studiet i Sorø prægede Brødrene for hele Livet, saa de trods deres iøvrigt tyske Opdragelse blev danske af Sind og Tankesæt og danske i al deres Færd, og heri maa bl. a. Aarsagen søges til, at deres Gerning fandt saa megen Forstaaelse og bar saa god Frugt.

„Skolen i Soer“ bliver derfor ikke blot et almindeligt Led i de unge Mænds Uddannelse, men den lægger i deres Sind en folkelig national Grundvold, der bliver den bærende for deres Manddoms Gerning.

For Chr. Ditlev Reventlow fik Sorøopholdet særlig Betydning derved, at han traf en god og fin ung Pige, Charlotte von Beulwitz, Datter af Amtmand B. i Sorø. Hun blev hans lysende Ideal gennem Ungdomsaarene og hans trofaste, forstaaende Ledsagerinde Livet igennem.

Brødrene Reventlows store Udenlandsrejse.

Efter tre Aars Ophold i Sorø drog Brødrene, som det den Gang var Skik blandt unge Adelsmænd, paa Studierejse til Udlandet, stadig under Ledelse af C. Wendt.

Først drog de til Leipzig og opholdt sig ved Universitetet der i to Aar. Ogsaa her kom de under Paavirkning af nogle af Samtidens ypperste, frem for alt af Professor Gellert, der var Lærer i Filosofi og Pædagogik.

¹⁾ De otte Bønders Raad

Gellert var af den ældre Bernstorff udset til at være Lærer for Chr. VII. Dette ærefulde Hverv afslog han dog af Helbredshensyn. Men da han senere blev Professor i Leipzig, nærrede han stadig stor Sympati for de unge danske, der søgte Lærestalten, og med særlig Interesse tog han sig af de to Brødre Reventlow, der med vaagen Sans og stor Flid fulgte den aandfulde Lærers Forelæsninger.

Han var en dybt alvorlig og inderlig from Natur, hvis menneskevenlige Sindelag kom til at præge de to unge Reventlow'er stærkt, bl. a. fordi det var i Samklang med det bedste i deres Sind.

Der var desuden et fortroligt personligt Forhold mellem Professoren og hans Elever, og den Aand og det Liv, der var over hans Undervisning, var stærkt medvirkende til at forme det Skoleideal, ud fra hvilket de grundlagde deres omfattende Virksomhed for vort hjemlige Skolevæsen.

Ogsaa den dybt religiøse Ernesti, der var Lærer i Theologi og klassisk Litteratur, og som i en stærkt rationalistisk Tid nærrede en usvigelig sikker Tro paa Underet som Kristendommens Grundvold, fik afgørende Betydning for mange af de unge, der flokkedes om ham. Ogsaa hans Paavirkning satte kendelige Spor i de to Brødres hele Liv og Færd.

Men af særlig Betydning for dem og deres Livsgerning blev det, at de til Lærer fik Docent Chr. Garve, der var en frihedselkende Bondeven og var blandt de første, der i Tale og Skrift gjorde sig til Talsmand for en virkelig Bondefrigørelse. Han troede paa, at der laa skjulte Kræfter gemt i den trælbandne og forkuede Bondes Sind, og at der af disse Kræfter vilde vokse mandig Daad frem under Frihedens varmende Foraarssol.

Garve var desuden en ivrig Sportsmand, og han drev Fægtning og anden Idræt med de to Brødre til stor Gavn for saavel deres legemlige som deres sjælelige Sundhed.

I Følge med Garve gik de lange Ture i Mark og Skov, og her blev under hans og Wendts Ledelse deres Øjne og Sind opladt for Naturens Skønhed og for de Glæder, der beredes den, der med nogen Forstaaelse prøver at kige ind i Naturens vidunderlige Værksted. De lærte derved at kunne nynne med paa Brorsons dejlige Salme „Op al den Ting som Gud har gjort“.

Efter Opholdet i Leipzig, der strakte sig over et Par Aar, rejste de to unge Adelsmænd til Frankfurt am Main og Heidelberg for at studere Bjergværksdrift og anden industriel Virksomhed. Derfra gik Rejsen over Schweiz og til Sydfrankrig. Begge Steder var det Landbruget, som Studiet gjaldt.

I Schweiz stod Mejeribruget den Gang paa et meget højt Stade (Mejeristerne kaldtes den Gang Schweizere), og her hentede de megen nyttig Viden, der kom dem til Gavn i deres fremtidige Arbejde baade paa deres egne Godser og blandt Bønderne.

I Frankrig fandt de en Bondestand i usle Kaar, forkuet og undertrykt af Herremandsvældet; her var alt Stilstand og Død. Som vordende Statsembeds mænd skulde de have indgaaende Kendskab til det franske Sprog, og de gjorde derfor nogle Maaneders Studieophold i Paris.

Derfra gik Rejsen over Holland og Belgien til Danmark.

Ogsaa denne sidste Del af Udenlandsrejsen blev overmaade lærerig for de to Brødre. I Holland, hvor de fleste Bønder sad som frie Ejere eller Arvefæstere paa egen Jord, fandt de den ideelle Besiddelsesform, som de senere søgte at virkeliggøre her hjemme.

Det engelske Landbrug var netop den Gang inde i en meget rig Udviklingsperiode paa Plantedyrkningens Omraade. Paa Foranledning af den store Landøkonom Jetro Tull, der fremsatte den Lære, at Planterne spiste findelt

Jord, konstrueredes der en Række gode Jordbearbejdningsredskaber, som fandt udstrakt Anvendelse i England og snart efter ogsaa i Nabolandene. Allerede før Bondefrigørelsen vandt de herhjemme Indpas paa de større Gaarde, og efter den Tid indførtes de engelske Harver og Plove ogsaa i Bønderbrugene.

De to unge Grever tilskyndede efter deres Hjemkomst stærkt til Brugen af de nye, gode Hjælpe midler til Fremme af Plantedyrkningen, og Bønderne paa de Reventlowske Godser var da ogsaa blandt de første, der drog Nytte deraf.

Spækkede med Indtryk ude fra den store Verden og fyldte med Livsmod og Daadstrang vendte de to Brødre i 1770 tilbage til Danmark; og med den Uddannelse, de nu havde faaet, var de egenlig selvskevne til at gaa ind som underordnede Statsemedsmænd.

Struensee stod imidlertid den Gang paa Magtens højeste Tinde, og da hans radikale Fremfærd i Statsstyrelsen var Faderen meget imod, ønskede han ikke, at Sønnerne paa dette Tidspunkt skulde gaa ind i Kollegierne.

De blev derfor sendt til Sverrig og Norge for paa nordisk Grund at studere Industri og Bjergværksdrift. Særlig Norgesreisen, paa hvilken de vandt et ret indgaaende Kendskab til norske Samfundsforhold og Erhvervsmuligheder, kom senere Chr. Ditlev meget tilgode i hans Egenskab af Statsminister.

Paa Rejsen til Skandinavien ledsagedes de som paa de øvrige Rejser af Dr. med. Carl Wendt, der som anført var dem en udmærket Opdrager og en faderlig Ven. Hvor megen Betydning han har haft for de to unge Adelsmænd, fremgaar maaske bedst af nedenstaaende Brev, som han skrev ved Nytaarstid 1768 til Christian Ditlev R. efter at denne var fyldt tyve Aar.

Brevet er en noget fri Oversættelse fra ældre Tysk til Nutidsdansk.

Leipzig, den 31. December 1768.

Jeg skriver ikke til Dem, min kære Greve, for i Anledning af Aarsskiftet at bede Dem se tilbage over det svundne Aar; jeg mener nemlig, at hver svunden Dag og hver svunden Tid maner til alvorlig Selvprøvelse, og jeg nærer hver Dag det inderlige Ønske for Dem, at De maa

Carl Wendt (Oversættelse af det franske Vers:).*)

blive en gudfrygtig Mand og tillige en arbejdsom Mand, til Nytte for Dem selv og Deres Næste.

Nej, det er andre Bevæggrunde, der fremkalder dette Brev. De har nu naaet den Alder, der kræver Selvhævdelse og Selvtugt, og De har nu selv Ansvaret for Deres Handlinger. Deres Venner har derfor ingen Ret til at befale over Dem, kun til at gøre Dem Forestillinger, og videre gaar min

*) uplettet, utrættelig,
oplyst Statsmand,
hans Liv ærede Manden
og tjente Menneskeheden.

Ret ej heller. Jeg vil ikke forlange, at De paa min Foranledning skal gøre noget, der strider imod Deres Overbevisning. Men tvivler jeg om, at De i en eller anden Sag er retvendt, da føler jeg det som min Pligt at sige Dem det, og dette er netop Hensigten med mit Brev i Dag. — En af de Egenskaber, der gør Mennesket mest værdifuldt for Samfundet, er nyttig Arbejdsomhed. Og det gælder om at arbejde — ikke blot med de Ting, man føler Lyst til, men ogsaa med dem, man har Pligt til at arbejde med. Indsér man først Nyttens af et saadant Pligtarbejde og overvinder sig til at udføre det, da øges paa éen Gang Fliden og Arbejdsglæden.

Skulde mon ikke De, min kære Greve, trænge til at vokse i disse Dyder? De har ganske vist en Del Arbejde i Skoletiden, og derefter med Forberedelserne til næste Dag; men den Tid, der er tilovers derfra, behøver De ikke udelukkende at bruge til Hvile og Adspredelse. Der kan nok blive Tid tilovers til nyttigt Privatarbejde; dog har jeg lagt Mærke til, at De ikke let finder Tid til at udføre saadant Arbejde, men helst udskyder Udførelsen til sidste Øjeblik. De kan med nogen Ret indvende, at dette Privatarbejde ikke direkte kræves af Dem, og at det maa være nok, naar De følger og forbereder Dem til Skoletimerne. Men jeg minder Dem om den Værdi, der ligger i ved selvstændigt Arbejde at udvide sit Kendskab til de videnskabelige Fag, og hertil har De rigelig Adgang gennem den udmærkede Litteratur, der staar til Deres Raadighed. De kunde jo ogsaa læse velskrevne Fortællinger, moralske Afhandlinger og smukke Digte, der kan være baade til Underholdning, til Berigelse og til Fremme af sproglig Forstaaelse.

Læsning af gode Bøger kan paa éen Gang være meget oplivende og udviklende og virke tilskyndende til god og nyttig Beskæftigelse, og det kan opfordre stærkt til alvorlig Selvprøvelse af vor daglige Gerning og dens Værdi. Denne

Fritidsbeskæftigelse udelukker ikke, at vi kan pleje Omgang med gode Venner — tværtimod; naar dette sker paa rette Maade, kan et saadant Vennesamvær virke gensidigt befrugtende.

Det kan næppe kaldes nogen Fejl, om vi hellere beskæftiger os med visse Arbejder end med andre. Deri maa vi kun se en Guds Styrelse, der tilsigter, at alt, som fremmer menneskelig Velfærd, kan blive udført. Det er derimod en Fejl, om man undlader at dygtiggøre sig i de Fag, der vedrører ens Fremtidsgerning.

Om Statsvidenskab og om de fleste Grene af Landbruget foreligger der en fyldig Litteratur, og den maa en Mand af Deres Stand sætte sig ind i, hvis han vil kaldes en tro Husholder, ligesom han ogsaa maa vænne sig til at tænke klart og fæste sine Tanker paa Papiret. I det hele taget er det en betroet Mands Pligt at se alt med egne Øjne, og han maa kunne udføre alt med egne Hænder, saa han ikke bliver afhængig af sine undergivnes Troskab eller Utroskab, saalidt som af deres Flid eller Efterladenhed.

Paa Skrivebordet hos den Mand, der har Ordensans, maa være en bestemt Plads til besvarede og ubesvarede Breve, til betalte og ubetalte Regninger, og er det en omfattende Virksomhed, maa Papirerne fra hver Afdeling have bestemte Pladser. Husherrens Eksempel bliver ogsaa paa dette Felt af afgørende Betydning for hans Forhold til sine undergivne; mærker de her nogen Svaghed hos den overordnede, forledes de let til Efterladenhed, og han taber tillige let deres Agtelse og Ærbødhed.

Nødvendigheden af at føre nøje Regnskab over Indtægt og Udgift er Dem velbekendt. Hvad vi ejer, er vi af Gud sat til at forvalte, og derfor maa vi intet anvende til nyttige Formaal, selvom Indtægterne er store.

Jeg véd, De vil modtage disse Tanker med Forstaaelse; de er fremsat — ikke af Lyst til at kritisere —, men fordi

jeg føler det som min Pligt, at mane Dem til Selvprøvelse. Jo mere en saadan alvorlig Selvprøvelse skaber sand Tilfredshed i Deres Sind, des større bliver min Glæde. Jeg er i oprigtig Hengivenhed Deres sande Ven

Wendt.

Brødrene Reventlows Manddomsgerning.

Efter Struenses Fald i 1772 vendte de to Brødre tilbage til Danmark. Det var et Par undselige, noget generte og ret tilbageholdende store Børn, der drog ud fra Hjemmet; men det var to friske og frejdige unge Mænd, der vendte hjem. Let og utvungent bevægede de sig saavel i Hjemmet som i Kongeborgen og i Bondens Vraa.

Opgaverne laa paa deres Vej, og deres Kundskabsrigdom, deres høje Idealer og deres redelige Vilje til at virkeliggøre Idealerne gav de bedste Forudsætninger for, at de kunde gøre deres store Gerning til Gavn for Land og Folk. Deres Indsats blev da ogsaa saa omfattende, at de maa stilles paa Linje med vor Histories allerypperste Skikkelser.

Straks ved deres Hjemkomst fik de Ansættelse som Assistenten ved forskellige Ministerier, men de opholdt sig dog mest i Hjemmet, hvor de under Faderens Vejledning forberedte sig til deres fremtidige Gerning som Landmænd og Godsbestyrere.

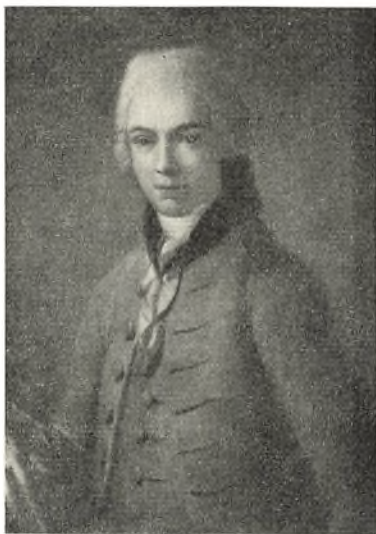
De Reventlowske Hjem.

1775 døde Faderen, og Brødrene fik hver sin Del af Fædrenegodset. Johan Ludvig fik Brahetrolleborg og Chr. Ditlev fik Christianssæde. Aaret før havde han fejret Bryllup med sin Ungdoms-Brud Charlotte von Beulwitz. Johan Ludvig, der efter lang Tids ængstelig Uvished vandt Sybille Schubarts Hjerte, hjemførte hende til Brahetrolleborg en herlig Majdag 1778.

Hans jublende Glæde, da Spændingen er udløst, og Sybille Schubart har givet ham sit Ja, finder smukt Udtryk i et Brev, han skriver til Søsteren Louise.

København, d. 16de Jan. 1778.

Sybille er min, evig min! nu har jeg ingen Tvivl, ingen Uro mere; kun Glæde, inderlig Glæde fylder mit Sind, og jeg har den faste Overbevisning, at Gud vil give mig

Johan Ludvig Reventlow som ung.

Kraft og Styrke til, at min Gerning kan lykkes. Jeg stoler fast paa ham, og jeg føler mig overbevist om, at Sybille ogsaa vil blive lykkelig; hvor kan hun andet, naar hun skønner, hvor stor Indflydelse hendes Hjælp og hendes Kærlighed har paa mig og paa min Gerning, og naar hun ser, at hun spreder Glæde og Velsignelse, hvor hun færdes“.

Det gik, som hendes Fæstemand skrev i ovenstaaende Brev. Hun blev hans trofaste Hjælper og Hjemmets gode Aand, en højt kultiveret og fint dannet Kvinde var

Sybille Schubart, og hun var sin Mand overlegen i roligt, sundt Omdømme. Hans Sind var uroligt som Havet; men hun forstod mildt og kærligt at dæmpe hans fremstormende Iver og at trøste og opmuntre, naar Skuffelser tyngede hans Sind til det dybeste Mismod.

Hjemmet paa Brahetrolleborg blev et højt skattet Samlingssted for adskillige af Datidens Skønaander, bl. a. Komponisten Schultz, hvis fine, klangskønne Melodier Gang paa Gang lød fra Spinettet i Trolleborgs Sale. Særlig var dog Digteren Jens Baggesen en hyppig Gæst hos det venesæle Grevepar, hos hvem han ofte opholdt sig i Maaneder ad Gangen.

Fattig og fortrykt kom Baggesen til Brahetrolleborg; men i Hjemmets varmende Solskin tæde han hurtigt op og blev gennem sin digteriske Evne og sin aandfulde Konversation gennem lang Tid et samlende Midtpunkt i Hjemmet. Han delte Greve Ludvigs og Grevinde Sybilles Naturglæde og deres Interesser for Bonden og hans Kaar. Og da Udskiftningen af Jorden og Udflytningen af Gaardene var tilendebragt, gik han med sine Værtsfolk rundt og saa paa det fuldførte Værk.

De saa ind til Bønderne, opmuntrede dem til deres Gerning og gav dem gode Raad og Vink. De kappedes om at finde Navne til de nybyggede Gaarde, der kunde passe til Omgivelserne. Var Gaarden og dens Marker omgivet af Skov med syngende Fugle, kaldte de Gaarden „Fuglesang“. Passerede en lille snaksom Bæk forbi, kaldtes Gaarden „Rislebæk“. Bar Marken gode Afgrøder af den nye Plante Rødkløver, kaldtes Gaarden „Kløverpris“, og „Aksglæde“, blev Navnet paa Gaarden med de bugnende Kornagre. Var Afgrøderne smaa paa den svære Jord, fordi man endnu savnede gode Redskaber til Bearbejdningen, gav man dog Udtryk for Haabet om bedre Afgrøder frem i Tiden ved at kalde Gaarden „Høsthaab“.

Husene fik geografiske Navne: „Kristiania“, „København“, „Aarhus“, „Helsingør“, „Theben“, „Syrakus“ og „Korinth“, som det ses, mest Bynavne. Dette skete efter Sigende for at fæstne de geografiske Begreber hos Datidens Børn og Bønder. Det var altsaa et lille Led i deres omfattende Arbejde for Skolesagen.

Paa tilsvarende Maade som Grevinde Sybille Reventlow fik afgørende Betydning for sin Ægtefælles Virke paa de fynske Godser, greb ogsaa Grevinde Charlotte Reventlow dybt ind i Statsminister Chr. D. Reventlows Arbejde for Land og Folk. Medens Hjemmet paa Trolleborg blev Samlingssted for frihedselskende Digtere og Musikere, blev Christianssæde Centret, hvor de Statsmænd samledes, der var Tilhængere af de nye Frihedsideer. Det var Mænd med klare og kolde Hjerner, men de var ikke mindre varmhjertede end dem, der samledes paa Brahetrolleborg. Det kan vist siges, at mange af Ideerne til det store Frigørelsesværk er fostret paa Trolleborg, men Planerne til deres Virkeliggørelse er lagt paa Christianssæde. Hvor højt Statsminister Reventlow værdsætter sin Hustru og hvor lykkeligt Samlivet mellem dem har været, bærer mange af hans Breve og Dagbogsoptegnelser Vidne om. I Dagbogen for 11te Marts 1816 hedder det: „Jeg fyldte mit 68 Aar ved godt Helbred, omgivet af mine Børn og Børnebørn, alle sunde, alle af gode Anlæg. Gud give, at jeg maa bidrage til — saa længe jeg endnu skal leve, — at de alle maa gaa frem i det gode, at jeg paa hin Dag maa finde dem alle igen i de saliges Boliger. Nu har jeg i næsten 42 Aar levet i det lykkeligste Ægteskab, og Gud har velsignet mig med saa megen Lykke, saa jeg ikke kender noget Menneske, der kan lignedes med mig i huslig Lyksalighed, i Helbred og i lykkelig offentlig Virksomhed. Gud har anset min svage Evne og givet mig Kraft til at udføre store Ting, som langt stærkere ikke havde kunnet formaaet at

udføre. Men jeg har aldrig forladt mig paa min Klogskab, men raadført mig med de klogere, og i hver god Sag forladt mig paa Gud. — Gud styrke mig fremdeles i Livets og Dødens Time!“

I sin Tale ved Hustruens Baare siger Chr. D. Reventlow bl. a.: „Hendes Aand var fuld af Kærlighed til Gud og Mennesker. Et langt Liv har hun levet, thi i Kærlighed bestaar Livet. Hun var dydig uden Brammen og ydmyg af Hjerte. I 48 Aar har jeg med hende levet et lykkeligt Ægteskab, og længe forinden elskede jeg hende. Hun var den kærligste Ægtefælle og den ømmeste Moder, saa vort Af-savn vil blive stort i vor huslige Kreds. Min høje Alder giver mig det Haab snart at samles med hende, om Gud vil værdiges mig at være hende nær i de saliges Boliger“.

Af det anførte fremgaar klart, at begge Brødrene Reventlow har bygget deres Livsgerning paa Hjemmets Grund.

Har først Du bygget Dig selv et Fæste,
saa tit du frelser endog din Næste; —
thi Barnehænders og Kvindeværk,
det Fæste holder din Sjæl saa stærk,
at den gaar hel gennem Kamp og Fare
og giver Mod til den største Skare.

Dette Vers kunde gælde begge de Reventlowske Hjem.

Baggrunden for Bondefrigørelsen

De historiske Forudsætninger for Bondefrigørelsen er saa velkendte, at kun enkelte Hovedlinjer her skal trækkes op: Fra Valdemarstiden indtil Aar 1700 medførte den historiske Udvikling, at Bondens Kaar stadig forringedes. Aarsagerne var mange. Fællesskabet om Jordeje og Jorddyrkning, der oprindeligt var nødvendigt for fælles Værn mod Fjender og vilde Dyr og tillige var en uvurderlig Støtte saavel for Nybegynderen som for de ældre og svage, blev

i det lange Løb en tyngende Hæmsko for alt Fremskridt, saa det i Virkeligheden blev Sinkerne, der bestemte Farten.

Efterhaanden som Bønderne opgav at bruge Vaaben, søgte de under Ufred Værn hos de velbevæbnede Stormænd, den senere Adelsstand. Bønderne blev værnede eller vornede. Men for disse Goder maatte der betales, og Bønderne kom derfor i dobbelt Forstand i Afhængighedsforhold til Overklassen. Da rede Penge næsten ikke kendtes, maatte Betalingen ske med Varer eller Arbejde. Her maa da Oprindelsen søges til det Hoveri, der oprindeligt var en stærkt begrænset og for Bonden meget let og bekvem Forsvarsafgift, men senere blev en tung og trykkende Byrde, der gjorde Bonden til Træl og gav Herremændene en daarlig og upaalidelig Arbejdskraft. Dertil kom, at Herremændene efterhaanden blev baade Anklagere og Dommere i Sager, der angik Bønderne, og da de tillige var Skifteforvaltere i Boerne hos Godsernes Bønder, forstaas det, at disse derved kom i et skæbnesvangert juridisk og økonomisk Afhængighedsforhold til Herremændene.

Værnepligten var ogsaa paany kommen til at paahvile Bønderne, og hvert Gods havde Pligt til at stille et vist Antal Bønderkarle som Soldater. For nu at unddrage sig Værnepligten og for at undgaa at tage den Gaard i Fæste, der kun betød en tyngende Arbejds- og Afgiftsbyrde for hele Livet, flygtede Bønderkarlene i stort Tal fra Godserne dels til Byerne og dels til de Egne af Landet — særlig Jylland — hvor Kaarene var bedre og friere. Paa dette Forhold er det, man søger at raade Bod ved i 1733 at indføre Stavnbaandet, en Forordning, der bestemmer, at ingen Bonde maa forlade det Gods, hvorpaa han er født, fra sit 4de til sit 40de Aar. Dermed fuldbyrdes Tvangssystemet i sin yderste Konsekvens; men samtidig kørte ogsaa Systemet fast, og faa Aar efter begyndte fremsynte Mænd i Tale og Skrift at rokke ved dette uholdbare Sy-

stem. I Aaret 1755 udgik der Kgl. Indbydelse til uden Censur at skrive landøkonomiske Afhandlinger, der kunde sprede Lys i Mørket og vise Veje ud af Uføret.

En Mængde Skrifter fremkom om Jordbearbejdning, Kløverdyrkning, Kartoffeldyrkning, nye Kvæg- og Faareraacer m. m. Men ind imellem de landøkonomiske Betragtninger kom der ogsaa kortere eller længere Afhandlinger, hvis Forfattere søgte ind til Ondets Rod og gjorde sig til Talsmænd for gennemgribende Reforme. Det er de saakaldte Fysiokrater fra England og Filantroper fra Frankrig, der paavirker vore hjemlige Skribenter og indirekte foranlediger, at Spørgsmaalet om Bondens Frigørelse drages ind i den offentlige Debat.

I 1757 nedsattes den første Landbokommission, der fik til Opgave at ordne det vanskelige Fællesskabsforhold, der var mellem Herregaardsjord og Bondejord. Hensigten var god, men Resultatet blev dog kun, at Herregaardene fik et større og mere samlet Jordtilliggende, der stillede stigende Krav til Bondens Hovarbejde.

Det første Skridt i den rigtige Retning toges af den tidligere nævnte Greve Günther Stølberg, der som Dronningens Hovmester afløste Hoveriet og indførte Arvefæstet paa Godset Hirschholm. Men da Fællesskabet bevarede, bar Reformerne ikke synderlig Frugt, dog — Begyndelsen var gjort, og Fortsættelsen kom ret hurtigt, idet Joh. Hartvig Bernstorff paa sit Gods ved København gennemførte de samme Reforme som paa Hirschholm og desuden lod foretage en mønsterværdig Udskiftning af Jorderne. I Løbet af faa Aar fordobledes Foldudbyttet paa Bernstoffs Bøndergods, Velstanden steg og det kendtes snart, at der var baade Handlekraft og Foretagsomhed i den før saa forkuede Bondestand.

Enkelte andre højsindede Herremænd prøvede vel i de følgende Aar med større eller mindre Held at træde de

samme Stier som Bernstorff. Men den fremstormende Frihedsbevægelse fulgtes dog sidst i Tredserne og op gennem Halvfjerdserne af en Reaktion, der fandt sin ypperste Repræsentant i Statsminister Ove Høeg Guldberg, der i Bondefrigørelsen saa en farlig Statsomvæltning, som han ikke vilde have Medansvar for. Dog voksede i hans Regeringstid Frihedstankerne stille, men stærkt frem, og ingen grebes vel mere af dem end de to unge Reventlow'er, der sammen med E. Schimmelman, Chr. Colbjørnsen og den landsforviste A. P. Bernstorff, var de førende Skikkelser i den stilfærdige Revolution, der fandt Sted den 14. April 1784.

Som nævnt fik begge Brødrene Reventlow efter deres Hjemkomst Ansættelse i Ministerierne, men medens Johan Ludvig hurtigt trak sig ud af Statstjenesten for at hellige sig Arbejdet paa det hjemlige Gods, steg Christian Ditlev fra Post til Post og var i 1784 naaet frem til at have Sæde i Statsraadet. Som Medlem af Statsraadet er det da, at han foranlediger Kongens Underskrift paa Guldbergs Afskedigelsesdokument, og Revolutionen var dermed i al Stilhed fuldbyrdet.

Chr. D. Reventlow blev nu Statsminister, og Reformerne fulgte Slag i Slag. Skønt han i Aarene før 1784 ofte var stærkt optaget af Statstjenesten, glemte han dog ikke sit hjemlige Virke. Ved Indførelse af det nye Driftssystem, Kobbelfruget, ved Dyrkning af nye Planter som Turnips, Kartofler og Rødkløver, ved gennemførte Grundforbedringsarbejder og ved Indkøb af nye, gode Avlsdyr til Besætningen forbedrede han sin Økonomi saa meget, at han kunde paa-begynde de store Reformarbejder paa sit Gods. Allerede før han blev Statsminister var Fællesskabet ophævet paa $\frac{1}{4}$ af Godset, $\frac{1}{10}$ af Gaardene var flyttet ud, Arvefæste var indført og Hoveriet afløst.

Gennem en forbedret Drift af Hovedgaarden skaffede

Greven Midler til Reformerne og blev samtidig et lysende Eksempel for Bønderne, der gerne fulgte hans Raad og gik i hans Fodspor. De personligt indvundne Erfaringer blev for den senere Statsminister af uvurderlig Betydning og Værdi.

Allerede i 1784 nedsattes „Den lille Landbokommis- sion“, i hvilken begge Brødrene Reventlow fik Sæde. Dens

Chr. D. Reventlow.

Opgave var at gennemføre Landboreformerne paa Krongodserne i Nordsjælland.

I 1788 var dette Arbejde fuldendt: 1300 selvstændige Bønderbrug og 2500 nye Husmandsbrug var oprettet. Da de første Skøder blev udstedt, holdt Statsminister Reventlow en Tale, i hvilken han bl. a. sagde: „Jeg ser den lykkelige Tid imøde, da man ved Børnenes Undervisning vil anse Forstandens og Hjertets Dannelse for vigtigere end Udenadslæsning, saa de kan erhverve den Kundskab, der

gør dem til nyttige og lykkelige Mennesker i deres Kald. Jeg ser den Tid imøde, da Udmarkerne vil ligne velgødede Tofter, de sure Moser vil være forvandlede til fede Haardbundssenge, alt skadeligt Vand afledet, alle Kampesten brugt til varig Indhegning; en Tid, i hvilken de udskiftede Bøndergaarde alle omgives med store, veldyrkede Urte- og Frugthaver. Den Tid, i hvilken Kløver, Kærtotter og Rø-

Frederikke Charlotte Reventlow f. von Beulwitz.

dyrkning ikke mere vil være en Sjældenhed; en Tid, i hvilken Tjenestekarlen vil sætte en Ære i at være den skrappeste Arbejder, og Bonden i at være den bedste Husbond“.

„Den store Landbokommission“ nedsattes, i 1786; dens Formaal var et landsomfattende Frigørelsesarbejde. Først blev paa Colbjørnsens Foranledning Retsforholdet mellem Herremænd og Bonde ordnet, saa de kunde møde paa lige Fod for den samme Ret.

Dernæst oprettedes der et Kreditinstitut, fra hvilket der kunde ydes Laan til de mange nye Byggeforetagender, der var en Følge af Udskiftningen. Da alt saaledes var vel forberedt, udstedtes Forordningen om Stavnsbaandsløsningen den 20de Juni 1788, og hermed lagdes Grund under et Stovværk til Folkegavn, der er uden Sidestykke i Historien.

„Da var løst den værste Knude,
da kom Bod for bundløs Nød,
da, som gennem aaben Rude,
frisk Luft ind i Huset brød,
da ved et mildt og myndigt Ord
Menneskerettens Banner
blev hejst over Danmarks Jord“.

Saadan synger Hostrup ved 100 Aars Festen for Stavnsbaandsløsningen, og han giver i disse Strofer Udtryk for de Følelser, der gennemstrømmede det danske Folk, da Budskabet kom.

Statsminister Reventlows Glæde var overvældende og fandt begejstrede Udtryk i det berømte Brev til Søsteren Luise Stolberg:

„Guds Velsignelse, Frihedsbudskabet er kommet! Der ligger hele Stadsen, Lænkerne, Aaget, de lange Piske, den spanske Kappe, borte er de! Hurra! Hurra! — — — — Der ligger det gamle Stads; jeg har revet det ned med Tænderne, med Hænder og Fødder. Jeg vil nu brænde det, putte Asken i en Blykasse og sænke den i Havet. — — — Hos mig skal hverken Legem eller Sjæl hvile, før Trældommens Tempel er nedbrudt og Frihedens er opbygget!“ — — — Dette store og skønne Ideal fastholdt han og arbejdede for det med usvækket Kraft og Iver indtil sin Død. — Enkelthederne i det Lovgivningsarbejde, der fulgte efter Stavnsbaandsløsningen, skal der ikke her

dvæles ved, men kun nævnes, at det blev af afgørende Betydning for den sociale Udvikling paa Landet, at der udstedtes Forbud mod Nedlæggelse af Bondejord. Manglen paa tilsvarende Forbud har skabt de uheldige Landbrugsforhold, der er herskende i England og Preussen.

Under Chr. D. Reventlows Ledelse gjordes der endvidere Skridt til Naturaltiendes Afløsning med en Pengeafgift, og der lagdes Plan for en god og omfattende Jordvurdering, en Matrikel, der skulde danne det fremtidige Grundlag for Beskatningen. Og det erkendes nu vistnok fra alle Sider, at det var et Fejlgreb, da man for en Menneskealder siden forlod dette Beskatningsgrundlag.

Paa Minister Schimmelmans Foranledning udstedte Statsministeren i 1796 — først af alle — Forbud mod Handel med Neger-slaver, og i Omtalen af denne Sag kalder han Negrene „vore sorte Brødre“, hvilket viser det Sindelag, der laa bag denne Forordning. — For at hæmme Sandflugten udstedte han Forordninger om Klitternes Tilplantning med Marehalm og Naaletræer, og om Hegns- og Læplantninger.

Paa sin store Udenlandsrejse havde Chr. D. Reventlow gjort omfattende forstlige Studier og høstet mange Erfaringer, der udvidedes under Driften af hans egne vidtstrakte Skove, som han med levende Interesse stadig forbedrede. Sine enestaaende rige Erfaringer paa dette Felt nedlagde han i et fundamentalt Værk „Forslag til en forbedret Skovdrift“, som vandt „Videnskabernes Selskab“s højeste Anerkendelse, og som den Dag i Dag betragtes som et forstligt Standardværk.

Arbejdet for Skolesagen blev fremmet i Lighed med Ordningen paa Trolleborg. Vesterborg Seminarium oprettedes med den kendte Pastor Bojsen som Leder, og der uddannedes mange dygtige og varmhjertede Skolemænd, som fik en taknemlig Virkeplads i de mange nyoprettede Skoler

paa Godset; disse Skolers Jordlod var tiendefri. Den nærmere Omtale af Skolesagen paa Lolland ligger imidlertid udenfor denne Bogs Rammer.

Trods den vidtspændende offentlige Virksomhed var for Statsminister Reventlow dog Hjemmet paa Lolland det kæreste Opholdssted, og Gerningen dér omfattede han med en aldrig svigtende Interesse. Skrivepulten stod i Dagligstuen, og her affattede han Kancelliskrivelser og traf Afgørelser i mange af de Spørgsmaal, der fik afgørende Betydning for Folk og Land, alt mens den store Børneflokk tumlede og legede omkring ham.

Skønt Chr. D. Reventlow naaede de højeste Udmærkelser, blev Ridder af Elefanten, fik Titel af Gehejmestatsminister, vedblev han dog at være den ydmyge Mand, der altid viste bort fra sig selv. Hans Evner laa vel højt over Jævnmaalet, men han var tillige en jernflittig og varmhjertet Handlingens Mand, derfor naaede han at udrette saa meget baade for den hjemlige Kreds og for Land og Folk. Hans Arbejdsdag blev lang og travl, men han havde den Lykke at se sin Livsgerning bære Frugt og at føle sit Folks Taknemlighed, inden han den 11. Oktober 1827, næsten firsindstyve Aar gammel, lukkede sine Øjne.

Johan Ludvig Reventlow.

Det var et i mange Maader forsømt og vanrøgtet Gods Grev Ludvig overtog, da han i 1775 flyttede ind paa Brahetrolleborg. Faderen havde aldrig boet der, og han havde overladt Styrelsen til Husholdere, der ofte handlede ilde med det betroede Gods.

Avlsbygningerne var forfaldne, Tagsten manglede, Regnen silede ned og ødelagde Bygningstømmeret og den avlede Sæd. Ogsaa Hovedbygningen var meget forsømt, og det samme gjaldt Baroniets Kirker. Markerne laa fulde af Stub og Sten og trængte haardt til Afvanding, og Kvægpesten havde næsten ganske ødelagt Kvægbesætningen.

Grev Ludvig tog straks med Iver fat paa at ophjælpe Manglerne. Bygningerne sattes i god Stand. Jorden grundforbedredes, det nye Driftssystem, Kobbelfruget, indførtes, gode nye Avlsredskaber toges i Brug, og sunde Dyr indsattes i de udluftede og rensede Stalde. Saa der var nok at tage Vare for den virkølystne unge Greve.

Blandt Godsets Bønder begyndte han, straks efter at han havde overtaget Ejendommen, at virkeliggøre sine Ideer. Han sammenkaldte dem i Slotsgaarden, holdt en Tale til dem, mindede dem om deres Rettigheder og Pligter og bad dem sluttelig „ødelægge de slemme Tugtemestre, der havde forvoldt dem saa mange sure Timer og fremkaldt saa megen Bitterhed i deres Hjærter“.

Derefter sønderdelte de Træhesten, Gabestokken og de øvrige Torturretskaber, der sluttelig brændtes paa et Baal i Slotsgaarden.

Hermed viste Greven et Vennesind mod Bønderne, der aabnede Hjerter og Døre for ham, naar han færdedes iblandt dem. Ludvig Reventlow lærte derfor tidlig, at han hos Bønderne selv kunde finde værdifuld Støtte for sit Reformarbejde.

Grev Joh. Ludv. Reventlow.
Efter Maleri af Anton Graf.

Han valgte derfor fire af Baroniets dygtigste og bedste Bønder til sine Raadgivere, og fik desuden Bønderne selv til at vælge andre fire, der skulde fremsætte deres Ønsker for ham. Med disse otte Mand raadførte han sig i alle Forhold, der vedrørte Godsets Styrelse; og gennem dem gav han gode Raad til de øvrige Bønder, saa de kunde faa det bedst mulige ud af deres Bedrift.

Dette „De otte Bønders Raad“ var et Tilløb til et Folkestyre, der vistnok er uden Sidestykke i Bondefrigørelsens

Historie; og Grev Ludvig skattede dette Samarbejde højt, hvilket mange af hans Breve vidner om.

Da Mads Skytte, der var Fæster af Skyttegaarden i Nybo, i Vinteren 1791 blev dræbt under et væltende Træ, skrev Grev Ludvig til Søsteren Louise:

„For dig maa jeg udøse min Smerte, du kendte Mads Skytte, han er nu død. Det var en fortræffelig Mand, han var min trofaste Ven og min højre Haand.

Grevinde Sybilla Reventlow.
Efter Maleri af F. C. Grøger 1813

Han var upartisk, redelig, tjenstvillig, var fuld af Iver for det gode og altid rede til at gøre sin Pligt. Han gav mig stædse de bedste Raad, og lettede mig mit Arbejde. Han var Perlen blandt mine Bønder, ung, frisk, handlekraftig og afholdt af alle. Vi begræder alle dybt den gode Mads Skyttes Død, og vil holde hans Minde i Ære“.

Efter nøje Samraad med „de otte Bønder“ lagde Grev Ludvig nu efterhaanden Planer for de omfattende Reformer, han gennemførte paa sit Gods. Allerede i November 1782

lagde han en fuldstændig toaars Plan for Hoveriets Afløsning paa Godset og samtidig udarbejdede han „Lov om offentlig Forsorg“, d. v. s. han traf en fast Ordning af Godsets Fattigvæsen, saa de mange omvandrende Tiggere blev forsørgelsesberettigede; og han ydede til denne Sag personlig et aarligt Bidrag paa 500 Rigsdaler.

Greven lod derefter foretage en omfattende Taxation af Jorden og en grundig Revision af Godsets Kort, og lagde i Aarene fra 1785 til 1787 en vel gennemtænkt Plan for Jordens Deling. Saa godt var denne Plan gennemtænkt, at den paafølgende Udskiftning blev et lysende Eksempel for tilsvarende Arbejder ud over Landet; men faa eller ingen Steder gennemførtes Udskiftningen saa ideelt.

Paa Brahetrolleborg omfattede Udskiftningen over 100 Gaarde og et tilsvarende Antal Huse, og Halvdelen deraf skulde efter Planen flyttes ud. Til Gennemførelse af disse imponerende Byggearbejder maatte der skaffes en Mængde Materialier, hvorfor der anlagdes Teglværker og huggedes Tømmer i stor Stil i Skovene. Der byggedes solidt og godt, saa godt, at et stort Tal af Gaardene og Husene endnu efter 150 Aars Forløb staar som gode brugbare Bygninger.

I 1787 blev de to første Gaarde udflyttede, og inden Udgangen af 1793 var den Side af Reventlows mægtige Reformværk udført.

Ottemandsraadet beskæftigede sig i de samme Aar med Ordningen af Fæstets Overgang til Selveje. Paa Grevinde Sybilles Fødselsdag den 14. September 1788 blev Arvefæstebrevene uddelt, og ved en storstilet og smuk Fest, der holdtes i Slotsgaarden, blev Bønderne erklæret for frie Arvefæstere.

Ved den Lejlighed holdt Grev Ludvig en lang Tale til de forsamlede Bønder og Gæster, i hvilken det bl. a. hedder:

„Mit Ønske, at kunne give eder det varigste Bevis paa

min Kærlighed ved at sikre eder mod Vilkaarlighed og gøre eder til frie, nyttige og virksomme Borgere, saa I kan blive saa lykkelige som jeg attraar, — dette Ønske ser jeg mig nu i Stand til paa det højtideligste at opfylde. Naar eders Vilkaar nu bliver forandrede, vil I selv indse, hvilke Fordele I kan vente for Fremtiden, særlig naar I har overvundet de Vanskeligheder og Byrder, der altid er forbundet med Uddelingen. I vil da med Iver opfylde de Pligter, der paahviler eder, og nytte Tiden, medens I har den. Enhver søge derfor at fylde den Plads, hvorpaa han er sat og røgte sit Kald, saa godt som hans Evner og Kræfter tillader. Ingen foragte den anden for de Vilkaar, han er i. Det er ikke Pladsen, men Maaden at fylde den paa, der gør os agtet og elsket.

Jeg erklærer eder herved at være Arvefæstere af eders Gaarde. Saa vær da hilset af mig i eders nye Stand, modtag min Lykønskning, del min Glæde. Dette Øjeblik er det lykkeligste i mit hele Liv. Hil være det. Gud være med eder“.

Efter Talen beværtedes Bønderne paa det bedste, og Dagen endte med Dans og Lystighed.

Som nævnt blev saavel Hoveriafløsning som Udskiftning og Udflytning ordnet mønsterværdigt paa Brahetrolleborg, og disse Arbejder blev derfor gode Eksempler, der fulgtes saavel af ligesindede Godsejere som af Regeringen.

Til Ludvig Reventlows store Sorg var det dog ikke alle Bønderne, der paaskønnede hans store uegennyttige Værk. Juleaften samme Aar indsendte 29 Gaardmænd et Klageskrift over Greven, idet de tvivlede paa hans gode Hensigter, og kun nogle faa af dem lod sig overtale til at frafalde Klagen. Resten sendte et Udvalg til København for at klage til Kronprinsen. De fik dog intet Medhold, men maatte rejse hjem med uforrettet Sag. De fik saa Valget imellem at tage Gaardene paa de stillede Vilkaar eller at faa et Hus med tre Td. Land. Flertallet valgte dog det første.

Da de forberedende Arbejder for Bondefrigørelsen var gennemført og Stavnsbaandet løst, trak Johan Ludvig sig ud af Statstjenesten og afslog desuden Tilbudet om en Amtmandspost i Odense for helt at hellige sig Hjemmets Gerning. I 1790 modtog han dog Opfordringen til at tiltræde de nstore Skolekommission, der var nedsat Aaret forud. Han opfordredes med den Motivering, at han paa Skolevæsenets Omraade var Landets mest erfarne Foregangsmand. Hans store og banebrydende Arbejde paa dette Felt omtales andet Sted i Bogen.

De mange Reformers kostede imidlertid Grev Ludvig store Summer, og hans Iderigdom sammen med hans ubændige Lyst til at prøve alt nyt kastede ham Gang paa Gang i Armene paa hensynsløse Spekulanter og Eksperimentmagere, der ofte bragte ham baade Skuffelser og Tab.

Bl. a. anskaffede han store Beholdere til Nedsaltning eller Indsyning af Grønfoder, men det blev altsammen ødelagt. Det skønnes deraf, at han har været langt forud for sin Tid, for først nu er denne Fremgangsmaade ved at vinde Indpas og gennemføres med Held i enkelte Landbrug.

Som den paagaende ivrige Reformator, han var, maatte han til Tider føle Nederlagets Smerte.

De Indtægter, Reventlow havde ventet som Resultat af Reformerne paa Godset og i Hovedgaardens Landbrug, udeblev for en væsentlig Del, og han kom derfor i de senere Aar i en ret trykkende Gæld, der sammen med en ondartet Halssygdом nedbrød den før saa stærke Mand.

En fredfyldt Livsaften, i hvilken han kunde se tilbage paa Frugterne af sin opofrende Virksomhed, naaede Grev Ludvig Reventlow ikke. Han blev selv et Offer for den Frihed og de Fremskridt, hvis utrættelige Talsmand han var. Fanebæreren faldt, men Fanen var plantet saa dybt i Bondemuld, at den ikke kunde rokkes, og de nblev baaret frem paany af stærke Hænder.

14 Dage før sin Død — 1. Marts 1801 — affattede Grev Ludvig Reventlow i Overværelse af Svogeren Chr. Stolberg sit Testamente. Heri hedder det bl. a.: „Rødelige var mine Formaal. Gud, som altid har velsignet mig, tilgive mig mine Fejltrin og Vildfarelser! Herren velsigne eder, han være Trøst og Styrke for de efterlevende. — — Da min kære Kone stedse har vist saa megen øm Kærlighed, derhos ogsaa megen Forstand og vis Dømmekraft, forbunden med den Erfarenhed og Nidkærhed, som hun nu i 23 Aar har udmærket sig ved, er hun den, der bedst er i Stand til at fortsætte det af mig begyndte og træffe de Forandringer, som maatte anses for nødvendige“. — Han bestemte, at Begravelsen skulde foregaa i Stilhed uden Klokkeringning, hans Lig skulde kun ligge i en Fyrrekiste, og der maatte kun holdes en kort Andagt, men ingen Lovtaler over ham.

Ved erfarne Slægtninges Hjælp blev der nu lagt en forsvarlig Finansplan til Genrejsning af Godsets Økonomi, og Grevinde Sybille stræbte at gennemføre den og samtidig opretholde alt, hvad hendes afdøde Mand havde iværksat; hendes sjældne Flid og Dygtighed vandt almindelig Agtelse i vide Kredse.

Da Sønnen, Ditlev Reventlow, vel havde arvet Faderens rige Følelsesliv, men ikke hans rastløse Iver og Foretagsomhed, blev det derfor i Virkeligheden den handlekraftige Grevinde Sybille, der styrede Godset indtil sin Død, Aar 1818. Ved hendes Baare udtalte Sognepræsten B. Knap følgende smukke og sande Ord: „Ved sin lyse Forstand blev hun, da hun traadte ind i Enkestanden, vel skikket til at sætte sig ind i Forretningslivet og at frede og pleje om ethvert godt Værk, som her tidligere var begyndt. Enhver der kendte hende i denne Stilling, bragtes let til at erkende, at hun gjorde mange Mænd til Skamme“.

— — — —

At Brødrene Reventlows Stovværk har været til uvurderlig Gavn for den sunde og rige Udvikling i Danmark i de forløbne 150 Aar, erkendes med dyb Taknemlighed af alle Danske. Det virker berigende og opløftende at fordybe sig i de historiske Minder om disse Mænd, hvis Navne er knyttet til de betydningsfuldste Begivenheder i vor Historie, og hvis Minde vil leve, saalænge Bonde gaar bag Plov.

P. S.

Nærværende lille Afhandling kan ikke være nogen udtømmende Skildring af Slægten Reventlow og dens Indsats paa næsten alle kulturelle Omraader, men er kun at opfatte som et Billede, der skulde danne Baggrund for den efterfølgende Skildring af Reventlowernes Virke for den folkelige Oplysning i Danmark.

Johan Ludvig Reventlows Mindesmærke
ved Brahetrolleborg.

Den Rewentlowske Skole.

Af Gundorph Jørgensen.

Vi rejse en Skole paa Bondejord
hvor fr't sig tumble de friske Vinde;
saa gid den maa huse det jævne Ord,
og Luften holde sig frisk derinde!
Paa Sandhedsgrunden,
med Sang i Munden,
til Danmarks Ære, til Gavn for Bonden
den vokse frem. *C. Hostrup*

Det første, man uvilkaarligt foretager sig, naar man faar Skoele-Commissions Protocollen for Brahetrolleborg Sogn fra 1783 mellem Hænder, er at vende og dreje den og beundre dens Ydre. Den er endnu den Dag i Dag omtrent lige saa udadelig at se til som for halvandet Hundrede Aar siden, da den blev taget i Brug. Det brune Læder, hvormed Sider og Ryg er overtrukket, er velbevaret med kun en Antydning af Slid, Titelen staar endnu med ubeskadiget Guldtryk paa Bindets Forside, og det svære Messingbeslag, der holder Bogen sammen, giver den et ærværdigt Præg. Solid er den helt igennem. Dens 645 Foliosider er alle tæt beskrevne og uden svageste Mindelse om Tidens Tand.

En endnu læselig Rygtitel: *Hollænderi Protocoll*, der er søgt udslettet ved at fjerne dens Guldtryk, vidner om, at den oprindelig har været bestemt til Regnskab over Mejeribrug. Nu fik den en mere aandelig Anvendelse.

Denne Protokol genspejler og samler som i et Brændpunkt Daad og Dont i Ludvig Rewentlows Skoler i Brahetrolleborg i det første halve Aarhundrede af deres Tilværelse fra Aar 1783 til Aar 1837. I den kan man Side efter Side følge Arbejdets Gang, spore Skolens Vækst, ane Skuf-

felser og skimte Resultater. Bag den snirklede gotiske Skrift og bag Sprogets stive Vendinger dukker Billeder frem fra henfarne Slægters Liv, og de tørre Beretninger kaster ofte Strejflys over Forhold og Mennesker og lader os føle Tidens Puls.

Grev Ludvig Reventlow var selv øverste Medlem af Skolekommissionen og var ofte til Stede ved dens Møder, der sædvanlig afholdtes hver Maaned paa Brahetrolleborg Slot. Disse Sammenkomster var et vigtigt Led i hans Bestræbelser for i Brahetrolleborg Sogn at skabe et nyt Skolevæsen, en Mønsterskole, der skulde bygge paa Opdragelsens bedste Grundsætninger. Han lod bygge nye velindrettede Skoler og ansætte fuldt uddannede Lærere; men dermed lod han sig ikke nøje. Han var ikke alene Skaberen og Igangsætterten, men han tog ogsaa sin store Del af Dagens Byrde og Hede; Aar efter Aar virkede han med usvækket Iver for sin kære Skole; den var nu en Gang hans Kælebarn, og Kærligheden kølnedes aldrig. Den gamle Protokol vidner om, at han ikke sparede sig, men trofast lagde sig i Selen uden at trættes af de uundgaaelige Bryderier, Smaatterier og Kævlerier, der let kan opstaa, hvor saa mange Faktorer — Børn, Forældre, Lærere, Tilsynsmænd — skal samvirke.

Det er betegnende, at Protokollens Gengivelse af Forhandlingerne altid indledes med, at „Skole Commissionen forsamledes her paa Gaarden for at erfare, hvad Fremgang Skoelerne har haft i afvigte Maaned“. Det var Fremgangen, det kom an paa, og Greven har ved sin Ildhu og Aarvaagenhed stedse forstaaet at holde sine Medarbejdere til Ilden. Han var Lederen, han samlede Traadene og tog Ansvaret.

Referatet af det første Skolekommissionsmøde lyder i sin Helhed som følger:

Anno 1783 den 28de Decbr. forsamlede Skole-Commissionen sig første Gang paa Brahetrolleborg for at

indsføre, hvad i denne Maaned er passeret, Skoole-væsenet angaaende. Torsdagen den 11te Decbr. blev alle Sognets Børn indskrevne i de dertil indrettede Skoole-Protocoller, og Fortegnelserne, som deraf er Extract til Skoole-Commissionens afbetiening, følger herved for Haagerup Skoole under Nr. 1, for Giærup Skoole under Nr. 2, og for Grønderup Skoole under Nr. 3.

Derpaa blev 3die Advents Søndag en Tillysning bekiendtgiort, som følger under Nr. 4, hvorefter den Onsdagen derpaa holdte Maanets Beede-Dag tillige blev bekiendtgiort, og Prædiken, som i den Anledning blev holdt af Sogne-Præsten Hr. Birch i Haagerup over Ephj.: 6, Cap: 4. B: følger under Nr. 5, hvorefter Neglementet samme Dag efter Tienesten for samtlige tilstædeværende blev bekiendtgiort, der og følger herved under Nr. 6. — Skooleholdernes Instruy har ikke endnu kundet overleveres dem, formedelst at samme endnu er hos Hans Højærværdighed Hr. Biskoppen og man ikke kan viide, hvad Hans Højærværdighed derved kan have funden at erindre.

Torsdagen den 18de Decbr. blev Giærup og Haagerup Skoeler indviet og til Skooleholdere sammestæder indfadt Christian August Schmidt for Giærup Skoole og Degneu Mr. Christian Mølmark for Haagerup Skoole, da de ved samme Lejlighed holdte Taler følger med Prædiken Nr. 6. — Dagen derpaa begyndte Giærup Skoole og fortsættes indtil 3die Januar inclusive som en Prøve efter den, i Følge Instruyen fastsædte Methode. Derimod begynder Haagerup Skoole endnu ikke sørend den 28de Januar førstkommende, da der fortsættes indtil den 1ste Februar som en Prøve, og begynder med den bemeldte Methode den 2den Febr. førstkommende, i Fald Skolen til den Tiid kan blive fuldkommen færdig.

Brahetrolleborg utsupra.

Handwritten signatures and text in a historical document. The text includes names like Birch, Mølmark, and Schmidt, and a date 'Danskernes Dødsdage'.

De nummererede Bilag vidner om, at Greven fra første Færd sørger for, at der er Orden i Sagerne. Han har med

kyndig Haand lagt alt tilrette saaledes, at Undervisningen kan foregaa efter en nøje gennemtænkt Plan. Rammen er i Orden; nu gælder det at føre de nye Skoletanker ud i Livet. Plan og Ramme finder sit Udtryk i nysnævnte Reglement, der skal følges i Skolerne, og i den Instrux, hvorefter Lærerne maa rette sig. Skoele-Protocolterne er indrettede efter Grevens Anvisning, og Fliid-Journalerne, der dog først nævnes i Referatet af Skolekommissionens 2det Møde, skal føres jævnsides med Skoleprotokollerne som et Supplement til disse. Der berettes endvidere om en foretagen Tillysning til Forældrene om at indfinde sig ved den højtidelige Gudstjeneste, som Onsdag den 17de Decbr. afholdtes i Brahetrolleborg Kirke for at skabe Forstaaelse af og Modtagelighed for det nye Skolevæsen, som nu skulde sættes i Værk, og for at paakalde Guds Velsignelse dertil. Endelig nævnes Skolernes Indvielse og Navnene paa de indsatte Lærere.

Hvad her er fremhævet fra den gamle Bogs første Blade giver allerede et lille Billede af den nye Skole paa Tærskelen til sin Udfoldelse. Indholdet af de nævnte Bilag 4—6 vil i det følgende blive lagt til Grund for det, der her skal fortælles og drages frem for at opfriske og hædre Mindet om Børnevennen Ludvig Reventlow, hvis milde Aand og kloge Tanker har sat sig uudslettelige Spor i den danske Landsbyskole.

Gennem Tillysningen, denne frejdige Optakt, toner en Genklang af Mesterens glade Stemning ved Tanken om, at han nu staar over for Virkeliggørelsen af sine Planer. Her er den:

„Gives Menigheden tilkiende:

Da jeg Ludvig Reventlow nu haver endt mine Skoleindretninger, Haagerup og Gierup Skoler derfor i denne Uge skal indvies, saa ønsker vi begge, at denne Uge maatte være en højtidelig Uge for os alle, og til den

Ende haver vi aftalt og besluttet, at paa Onsdag førstkommande, da jeg Ludvig Rewentlow selv vil bekiendtgjøre mit Skole-Reglement, vi med hinanden har udarbejdet, holdes Maanedes Bededag Kl. 10¹/₂. Jeg vil søge ved denne Lejlighed at nytte dette højtidelige Møde, opvække Eders rørte Hieter, naar I i Forveien glædes over de haabefulde Udsigter, vi med Gud bør vente, naar vi alle ere hinanden troe, jeg Grev Rewentlow, jeg Eders Sognepræst, Degnen, Skoleholderne, og I selv, vi maa alle arbejde med hinanden for at naae det Øhemed, en bødre fornuftigere Opdragelse nødvendig vil give. Jeg vil derfor forestille Eder Forældrenes Bliqter Skolevæsenet angaaende, og de herlige, frydefulde Birkninger, vi snart vil see, og enhver høite, naar han efter sine Evner og sine Kræfter bidrager sit til dette Beste, som har saa herlig en Indflydelse paa det almindelige, og Gud vil vist velsigne vore redelige Bestræbelser.

— — — Jeg Greven og Eders Sognepræst ere saa meget meere forvisset om, at I alle uden Undtagelse vil indfinde Eder her i Herrens Huus, og det saa tidlig, at heele Forretningen uforstyrret kan være endt før Middag. Vi som elske Eder saa oprigtigen, vi haver den fulde Tillid, at I vil høste Frugterne af Eders Iver og Nidkierhed, som Eders æmne Kierlighed virker, for Eders Børn, og at I kiære Børn, I vore unge Bænner glæder Eders Forældre, Slægt og os alle ved at nytte de Fordeele som nu tilbydes Eder; hertil give nu Gud sin Velsignelse. Efter Tienesten bekiendtgjøres Skole Reglementet.

Brahe Trolleborg og Haagerup Præstegaard,
d. 14. Decbr. 1783.

L. Rewentlow.

C. C. Birch.

Ved Festgudstjenesten den paafølgende Onsdag lægger Pastor Birch Forældrene stærkt paa Sinde at lade deres Børn flittigt søge de nye Skoler, og han forklarer dem de nye Undervisningsprincipper.

Efter Tjenesten oplæste Greven selv førortalte „Skoele-Reglement“, der senere fik kongelig Stadfæstelse. Denne ser saaledes ud:

„Vi Christian den Syvende, af Guds Naade (osv.) gjøre vitterligt, at eftersom hos Os allerunderdanigst er bleven ansøgt og begiært Vores allernaadigste Confirmation paa efterskrevne af Os Elskelig Johan Ludvig Reventlau, Friherre til Brahetrolleborg, Vores Kammerherre og Deputered i Vores General-Land-Oeconomie og Commerce Collegio, forfattede Skoele-Reglement, lydende Ord efter andet som følger, — — —¹⁾

Her skal nu anføres nogle Uddrag af Reglementet. Indledningen viser straks Grev Reventlows Hensigt, Maal og Midler:

„Børnenes Opdragelse er ustridig det vigtigste, som skal give et grundet Haab til en meere opløst Almue, og derved fremmes deres egen sande Lyksalighed i Fremtiden, siden deres Tænkemaade, Forstandens Dannelselse, berocr næsten alleene paa den Opdragelse, det Indtryk og den Anviisning, de faae i de første Aar, og uden hvilken de ey vil være i Stand til at opnaae de dem fornødne og nyttige Kundskaber, men forblive i den Bankundighed som gjør dem, om ikke uduelige, saa dog mindre beqvemme til deres Pligters Opfyldelse, og til at iværksætte det, de ellers med Lyst og større Næmhed vilde forrette; for nu at befordre dette vigtige Formaal, saavidt det staar udi mine Kræfter, og for at rive Baroniets Underdanere ud af den store Bankundighed, som hidindtil formedelst Underviisningens Forsømmelse desværre har havt Sted, og overalt kun viiser sig; og for at betage all muelig Undskyldning til saadan Uorden i Fremtiden, har jeg anseet det for min Pligt at forandre Skoelens Indretning saaledes, at den herefter kan skee meere ordentlig, overeensstemmende med Hensigten, og bekvemmere for hvert Sted især.

— Saaleedes vil der da herefter vorde 3nde Skoeler, i Steden for den eene, som hidindtil har været her paa

¹⁾ Side 92 findes Eftersætningen, der først indtræder efter at hele Reglementet paa 30 Foliosider er gengivet.

Gaarden, og derfor langt fraliggende fra de fleeste Byer, som nu alle faae det saa meget beqvemmere og bedre, at de nu uden mindste Vanskelighed af Børnene kan søges; tilmed har jeg havt den Lykke, at faae en meget brav, og særdeles duelig Mand til at forestaae Gierup Skoel, og Haab til at faae ligeledes en til Grønderup Skoel, naar den bliver indrettet, saa at jeg med fuld Tillid paa Guds Betsignelse haaber at kunne see Virkningen af deres Tliid, og selv at høste Frugten, ved at glædes over Børnenes Fremgang i en fornuftigere Opdragelses Maade end hidindtil, som saa meget meere vil opvække og oplive deres egen Lytt til at lære noget, og derved blive gode og nyttige Borgere i Staten. Degnen vil forestaae Haagerup Skoel, og da Hr. Birch selv boer i samme Bye, og jeg er overbeviist om hans Iver og Midtjærhed til at fremme sammes Beste, er jeg for denne saa meget meere betrygget, da den, saa at siige, vil være under hans daglige Opsigt.¹⁾ Jeg troer herved at have lagt Grunden til en Begyndelse, der vil blive fuldkommen, naar alle, som jeg med Grund tør formode, med liige Iver vil arbejde med mig til dette vigtige Formaaels Opnaaelse, som vil gjøre os alle saa meget lykkeligere.

— Alle Børn, saavel Drenge som Piger, høre uden Undtagelse til det Skoel District de opholde sig i, og det saa snart de have fyldt deres 6te Aar, og indtil de have lært alt det, de vil behøve at viide i deres tilkommende Stand og Vilskaar, hvilket næppe vil opnaaes før end de ere 14ten til 16ten Aar gamle, naar det skal være saaledes, at det kan være dem til sand Nytte, Gavn og Fornøjelse; men have de selv Lytt, kan de besøge den endnu længer, ligesom de, der formedelst Forsømmelse, Modtvillighed, eller Mangel paa Evne, ey have lært det allernødvendigste, maae vedblive indtil de har lært det, om de end blive nok saa gamle.

— Ingen løsskrives fra Paaste 1785 af Skoel=Protocollen, med mindre han kan læse alt, saavel trykt, som

¹⁾ Her skinner tydeligt igennem, at Greven er noget betænkelig ved at betro Degnen Mølmark, der allerede er en ældre Mand [55 Aar], til paa egen Haand at undervise efter de nye Linier.

Skrift, kan gjøre fornuftig Reede og Rigtighed for de nødvendigste Deele i Christendommen, samt forstaa saa meget af Skriven og Regnen, at de selv kan mærke og regne det, de nødvendigt trænge til, uden at løbe Fare for at bedrages af andre, som vil nytte deres Bankundighed til deres Skade.

— Enhver, som fra Paaske 1786 og i Fremtiden forlader Skoelen, skal herefter faae et Bevis paa hans Kundskaber og Dpførsel, saa at enhver strax med Paalidelighed kan viide, hvad han har at vente af saadant et Barn, hvilket af Skole-Commissionen un'er skrives.

— Til at kunde blive Gaardmand vil i Fremtiden fra Aaret 1788 være fornødent, at En ikke alleene kan læse alt, hvad som forelægges ham, saavel skrevet som trykt, men han maa tillige kunde skrive en god læselig Haand, og regne i det mindste de 4re Species og den simple Regula De Tri,¹⁾ samt forstaae alt det, som behøves til at forestaae en fornuftig Avling, saa at han efter Overbevisning, i Følge de Grunde, han veed, og ikke efter Sædvane, kan drive samme. Endelig maa han og altiid have viist en særdeles god Dpførsel. Af en Huusmand behøves ikke den Kundskab i Avlingen eller den fuldkomnere Regnen; ligesom en Jnderste, der kun vil vinde sit Brød med Dag-Arbejde, kan undvære begge Deele, naar han kun kan det, som udfordres til at løseskrives ud af Protocollen.

— Da Børnene herefter ikke blive underviste særskilt, men alle paa een Gang, saa at de alle til samme Tiid foretage een og den samme Ting, saa er det nødvendigt, at alle Børn flittig og uafbrudt besøge Skoelen. — Skulle imod Formodning findes Forældre eller andre, som holde deres Børn fra Skoelen, da betale de, efter de i Forveien forgiøves har været advaret, 8 Skilling til Skole-Cassen, og ansees som de, der ikke søge deres Børns Beste; de fattige betale 4 Skilling, og de, som faae Almisse, miste samme.

— Vinter Skoelen holdes fra Kl. 8 til 12 om Formiddagen, og 1 til 4re om Eftermiddagen; og Sommer-Skoelen fra Kl. 7 til 11ve om Formiddagen, og 2 til

¹⁾ De fire Regningsarter og Forholdsregning

6 om Eftermiddagen; dog at de 4re Uger i Høstens og 14ten Dage i Bløve- og Sæde-Tiiden udgaae, i hvilken Tiid Skoelen er lukket, saa at Skoelholderne beholde den Tiid for dem selv, at anvende den til deres egen Øvelse i Underviisnings Methoden, og at Børn, som behøves hjemme eller i Marken, ikke skal savnes der.

— Børnene maae viise den største Lydighed imod Skoelholderen, og intet foretage i Skoelen uden hans Tilladelse. Naar Skoelholderen tilspørger nogen, maa han altid svare staaende, og saaledes viise den Ærbødighed og Agtelse han skylder ham. — Børnene maa altid være reenlige, ordentlig paaklædte, og derfor møde med toede Hænder og Ansigter, kiæmmet Haar, klippede Negle, og uden selv forskyldte Pletter eller Ureenlighed.

— Da Børnene ere den mindste Tiid i Skoelen, saa er det saa meget meere nødvendigt, at Forældrene har nøye Opsigt paa Børnenes Sæder, naar de ere hjemme og under deres Opsigt, at de især paasee, at de ere lydige, ærbødige, hæflige og venlige. Overmaade nyttig og fordelagtig vilde det være, naar Forældrene ville underholde sig med Børnene over hvad, de den Dag over have lært i Skolen, erkjendige sig om deres Opførsel, hvorledes de paa Beyen har beskæftiget dem, og hvad der især har giort Indtryk i deres Sandser; naar de da tillige opmuntrede Børnene at igientage det den Dag lærte, og de flittig med Skoelholderen vilde overlægge, hvad der kunde tiene til deres Børns sande Nytte, vilde de saa meget hastigere glædes ved deres Fremgang.

— Om Søn-Hellige- samt Maanedes Bede Dage, maa alle Børnene, der søge Formiddags Skoelen, møde Skoelholderne ved Kirken; de følge ham da ind i Kirken, hvor de forblive, indtil heele Tienesten er forbie. — Der læres dem at slaae Psalmerne op, tone dem ret, og paa sees tillige, at de med sømmelig Andagt og Ærbødighed opføre sig.

— For at viide Børnenes Fremgang, skal 2 Gange om Aaret, i Bispenes eller Provstens og Skole-Commissionens Nærværelse, holdes offentlig Examination over alt det, som i den Skole Tiid er lært, for saaledes at aflægge Regnskab for hvad, der i den Tiid er

skæet; det skal derfor staae enhver af de tilstædeværende frit, at opgive Børnene Spørgsmaal over det lærte.¹⁾

— Det er ikke Stokken, som skal danne Mennesket, men en god Opdragelse og Underviisning, saa at hvad, som foretages skeer ikke af Frygt eller Tvang, men af Lyst og Overbeviisning.

— Opmærksomme, flittige, reenlige Børn forundes 1 Time til at øve sig i adskillige morsomme Lege, imellem For- og Eftermiddags Skoelen. Fremgang i det gode, Kundskabs Udviidelse giver Udgang til at rykke op ad, at faa Opsigt over de andre Børn. Alle de, som saaledes udmærkede sig, tillades om Sommeren hver Søndag-Eftermiddag at møde her paa Gaarden, og tage Deel i de Øvelser, jeg har i Sinde at anvise dem; der skal for slike Øvelser, saavel ved Skoelene, som her paa Gaarden, uddeles Præmier for dem, som blive færdige og mejt skikkede, og enhver, til den Ende, have sin Sparebøsse, som, naar han forlader Skoelen, kommer ham tilgode.

— For at paasee Skoelens Indretningens sikke Gang skal der under min Direktion være en bestandig Skoel-Commission, bestaaende af Præsten, Forvalteren, Skoelholderne, og de 3 Tilhøymænd, som paasee og foranstalte alt hvad, som til Skoelens Bæsenet kan ansees nyttigt og fordelagtigt; hver Skoelholder refererer da udf sin Protocoll og overleverer tillige forrige Maanedes Gliidjournal, med Forklaring og Oplysning om alt det, som i forrige Maaned er passeret; Feilene, som hindre Skoelens Fremgang, tilkiendegives med Forslag, hvorledes de best forbedres, hvilket indføres i Skoel-Commissionens Protocoll, som Forvalteren fører. — I vigtigere Ting forbeholder jeg mig Foredraget.

— Endelig skal der indrettes den anbefalede Skoel-Casse,²⁾ som imodtager alt det, Bønderne og andre

¹⁾ Eksamen afholdtes paa Slottet, og den blev en Festdag for Børn og Lærere, Børnene fik Godter og Foræringer, og Herskabet legede med dem, naar Eksamen var endt.

²⁾ Skolen er nu en Samfundssag, derfor maa alle yde Bidrag til den. Ogsaa Haandværkere og Indsiddere maa give »en billig aarlig Hielp.« Brudepar bør tænke frem i Tiden, ja selv den lille nydøbte skal yde sin Skærv. — Skolen vinker!

skal concurrere til Skoelæ-Bøssens Beste, som bestaaer i følgende: hver Gaardmand betaler 4 Mk., 1 Skp. Rug, og 1 Skp. Byg aarlig samt 1 Epd. Høe og 1 Epd. Halm af hver Tønde Hartkorn. En Huusmand betaler 1 Mk., en heel Karl 4 Sk., en halv Karl og Pige hver 2 Sk. aarlig; desuden skal Tavlen ombæres i Kirken for Skoelæ-Cassen Fastelavns Søndag og 1ste Søndag efter Mikels Dag, ligesom ved alle Brudevielser og ved Børnedaab. — Ligeledes frembydes Skoelæ-Bøssen ved alle Giæstebud og Samqemme i Sognet, ligesom i Tingstuen skal være een for alle dem som bande, eller for ringe Ting multeres, ligesaa Lejermaalsbøder og Skifte Salarium ligesom Straffene for hellig Brøde;¹⁾ endelig giver jeg selv: 100 Rd. aarlig.

— Dette tror jeg er det største Beviis, jeg har kunde give Eder og Eders Børn paa min Kjerlighed, det vigtigste Eftermæle, jeg kan efterlade; stræber derfor med mig, lader os arbejde med fælles Kræfter, saa vil Hensigten af alt dette vist opfyldes; Gud velsigne vores Tro og Nidkærhed, at vi med Glæde kan forlade vore Børn og dette Tiimelige, naar vi saaledes med Roelighed kan give os det Vidnesbyrd ikke at have forsømt noget, som kunde tiene til deres sande Nytte, og vi da med Fornøielse kan see Virkningerne, det i saa kort Tiid vil frembære, naar vi alle unge og gamle ere hinanden troe Det give Gud!

Brahetrolleborg, den 17de Decbr. Anno 1783.

Reventlow.

— „da ville Vi bemeldte Skoelæ Reglement allernaadigst hermed confirmere og stadfæste, forbydende alle og enhver heri mod at hindre eller i nogen Maade Forfang at gjøre, under Vor Hyldest og Naade. Givet paa vort Slot Chri-

¹⁾ Helligbrøde er Krænkelser af Helligdagens Fred eller af et helligt Sted, Kirkeran, Hærværk. »Hvo som ikke holder Søndage hellige, bøder 3 Lod Sølv« siger Chr. V.s Danske Lov.—

stiansborg, udi Vores Kongelige Residents Stad Kiøbenhavn den 25de Februarii 1785.

Under Vor Kongelige Haand og Signet:

Christian Rex.

— Gudstjenesten var forbi, Reglementet oplæst, og Folk forlod Kirken, opbyggede og sikkert med Glæde i Sindet. Det var jo Omsorgen for deres Børns Velfærd, der fra først til sidst havde præget denne Gudstjeneste, og naar Pastor Birch, som Menigheden havde fuld Tillid til, sagde god for den nye Skole, kunde der ikke være Tvivl om, at den vilde blive til Gavn for den opvoksende Slægt. Unge og gamle vandrede hjem opfyldt af Taknemlighed mod den ædle Greve og sikkert med Følelsen af, at en god og ny Tid nu holdt sit Indtog i Sognet.

Næste Dag, Torsdag den 18. Decbr., blev Gærup og Haagerup Skoler hver for sig indviet, og Pastor Birch talte atter ved disse Lejligheder smukt og varmt til Forældre, Børn og Lærere, saa at ogsaa denne Højtidelighed blev en Oplevelse for Tilhørerne. Han velsignede Skolerne — „her er Guds Hus“, udtalte han — og indsatte Lærerne.¹⁾ Foruden fra deres egne Skoledistrikter skulde Lærerne ogsaa foreløbig tage mod Børnene fra Grønderup Distrikt, idet Greven ogsaa her agtede at opføre en Skole i en nær Fremtid.

„Dagen derpaa“ — saaledes hedder det hen imod Slutningen af det foran gengivne Referat af Skolekommissionens første Møde — „begyndte Giærup Skole — — efter den i Følge Instrugen fastfædte Methode.“

Ludvig Reventlow vil ingenlunde tillade Sognets Lærere at undervise efter bedste Beskub; i sin Instrux gør han

¹⁾ Pastor Birchs Prædiken og hans Indvielsestale i Skolerne findes ordret gengivet i N. Rasmussen Søskildes Bog: »De Reventlowske Skoler, et Mindeskrift til Jubelaaret 1883.«

paa 32 Foliosider Rede for Fremgangsmaaden indtil de mindste Enkeltheder.

Det er Tidens mest moderne Skoletanker, han her fra Ulandet overfører paa dansk Grund. Særlig tager han Rochow's Skoleværk til Mønster. Rochow var Godsejer i Brandenburg; det hedder om ham, at „han ynkedes over Folket“ og indrettede paa sine Godser, særlig paa Godset R e k a h n, et Skolevæsen, som snart vandt europæisk Ry. Methoderne herfra danner Forbilledet for Ludvig Reventlows Instrux.

Ved Hjælp af selve Ordlyden er foran gjort Forsøg paa at give et Førstehaands Indtryk af Reglementet. Det har sin Interesse, ikke alene for Skolefolk, men for enhver Læser, ligeledes at stifte Bekendtskab med Instruxen gennem dens egne Ord, fremfor at nøjes med et kort Sammendrag af Hovedindholdet. Efterfølgende Uddrag fører ganske anderledes levende ind i Reventlows Tankegang, og ved at lytte til hans egen Tale rykkes vi tilbage til Tiden selv.

Først rammer han en forsvarlig Pæl gennem det gamle aandløse Terperi:

„Den hidtil brugte Underviisnings Maade, at ethvert Barn særskildt bliver underviist og opgivet det, han den Dag skulde lære udenad, er ufuldkommen og uovereensstemmende med Hensigten, siden enhver saa at sige er overladt til sig selv, og den ene hindrer den anden ved at læse hver sit høyt, som de maae, for at tilkiendegive deres Flid. De forstaae derfor næsten aldrig, hvad de lærer men alleene raaber det dem opgivne høyt, den ene bedre end den anden, og saaledes til sidst efter mange Timers Forløb inddriver deres Hukommelse Ord, som Skoleholderen ikke har Tid tilstrækkelig for dem at forklare, især naar han har for mange Børn, og de alle som de burde, besøge Skoelen; derfor ligner Skoelerne mere en Jøde- end en Underviisnings Skoole, især naar Skoleholderen troer at have fyldestgjort sine Pligter, ved at læse med Barnet een toe eller høyt trende

Gange, som han saaledes skal plages med hele Dagen, og siden høre dem, eller og slaae dem, naar det ikke er efterkommet saa fuldkommen, som han troer det efter Barnets Hukommelses Nemme burde være. Barnet lærer altsaa uden at tænke, uden at viide hvad det skriger, og naar Skoleholderen forlader Skoelen, lukker dem inde, efter at have opgivet hver sit Stykke, imidlertid gives dem Velighed til al Verden, og Skoleholderen kan med den bedste Villie og Evne ikke forandre det, naar den ene skriger ham A: B: C:, den anden den liden Catechismus, den tredie Forklaringen, o: s: v: imod, saa at ingen kan høre sit eget Ord, endnu mindre forstaa det mindste. Dette har derfor havt den bedrøvelige Følge af den store Bankundighed, som har taget saadan Overhaand, at Man desværre seer den saa udbredt hos alle iblandt Almuen, at næsten ingen veed at læse ret, og endnu mindre forstaaer det de læser.

For nu at afhjælpe denne Misbrug og give Velighed til en fornuftigere Underviisning, maae alle Børn underviises paa eengang.

De Spørsmåle, som forelægges enkelte Børn, besvares høyt af dem og sagte af de øvrige, saa at Børn af samme Klasse maae see, høre, tænke og gjøre det samme, og alle være opmærksomme paa det Skoleholderen foredrager, siden de ikke er vis paa, naar de opkaldes for at besvare Spørgsmaalene eller at fortsætte Talen og Læsningen.

— For nu at nytte denne Underviisnings Maade, er det nødvendigt, at Børnene uafbrudt og flittigen besøger Skoelen, og det gjør de, naar de ikke anseer samme som en Tvang, men føler det angenemme og nyttige af det de lærer, og dette maae Skoleholderen viide at opvække hos dem, saa at de anseer det som et Tab, naar de engang forsømmer Skoelen og ugierne forlader den, naar de undertiiden nødes dertil, hvilket alt beroer paa Maaden, hvorpaa de tages. Stofken maae derfor ikke opvække Lære Lusten, ei heller maae de plages med at lære Ting udenad, som de ikke forstaae, men et angenemt behageligt Foredrag, en god og beqvem Afverling af Gienstandene maae tilvinde Skoleholderen deres Afgjættelse og Tillid, og naar han forbinder dermed en kærlig

dog alvorlig og iat Omgang, tillige veed at vælge de fornødne Opnuvningens Midler, saa vil dette alleene være det bedste og virksomste Middel for at opnaae For-
maalet.

— De smaa Børn forbliver det første halve Aar ikke over en Time i Skoelen, saa at de altid beholder deres Vinterhed, og Skoelen ikke falder dem til Last.

— Det som skal læres i Skoelerne ere Religionens Sandheder, Biblens Historie, det almindeligste af Geographi, Historien, især Fædrelandets, Naturbegivenhederne, Agerdyrkningen, Regning og Skrivning.

Det er Forstandens Kræfter, som skal øves og oplyses, intet berøves derfor Ihu-kommelsen, uden det som tydelig forståes. Det kommer ikke an derpaa, at der læres meget, men at det, som læres, læres til Gavn.

— Skolen begynder med Sang og Bøn, ikke med adspredte Tanker og omløbende Dyr. Skoleholderen vælger et Par Psalmevers, men forklarer dem, førend de synges, som maae skee langsom, tydelig og kun med maadelig Anstrengelse af Stemmen thi ikke den er den bedste Sanger, som raaber meest, men den som synger meest opbyggelig med Følelse og Indtryk. Derefter foretager han en kort Bøn staaende, og Børnene staae ligeledes og beder den sagte efter ham. At de falder paa Knæ behøves ikke.

-- Glands Journalen føres rigtig, nøhaagtig og ordentlig, og en Gienpart deraf indgives hver Maaned til Skole Commissionen.

Med de smaa Børn maae Skoleholderen altid foretage en tilfældelig let Samtale, naar de første Gang komme i Skoelen; han maa natuurligviis nedlade sig gandske til dem, for at faae Svar paa hans Spørgsmaale: Hvor er du nu? Hvad vil du gjøre her? Hvorfore kommer Børn i Skole? Har du Lust at lære? Siden søger han at føre Samtalen hen paa noget, som er dem bekendt, for eksempel paa Træer: Har du vel seet et Træ allereede? nævn mig da eet, og du o: j: v: saa begynder Børnene strax at føle med Skoleholderen, og nævner de Træer som de kiender. — Saadanne Ovelser fortsættes, og naar de saaledes er øvede, skrides videre. Han beder dem navngive firføddede Dyr, Fugle,

Næringsmidler, Huusgeraad og deslige flere Ting, og han maae viide at skønne, hvad for sanselige Forberedelses Kundskaber hans Børn behøver, og hvorledes han altiid kan føre dem fra det ene til det andet, fra det simple til det meere sammensatte, fra det lettere til det vanskeligere. — Dette er tillige Veien, som den Mennejskelige Kundskab tager, naar den er overladt til sig selv, og man hjælper den kun ved at føre den i en ordentlig Gang, og saaledes udvikles det ene ud af det andet.

— — — Han maae med Iliid lære Børnene Doctor Morten Luthers Catechismo, og nøye forklare dem ethvert Stykkes Meeuing førend de lære det uden ad, og Catechismi Forklaring saaledes, at han ikke binder sig til Spørmaalene, men især seer paa at Børnene faar den fornødne og fornuftigere Kundskab i Religionen, ikke lære Ord uden ad, som de ikke forstaae, men med egne Ord efter Overbeviisning, saa at han med Bished kan vide de føler og forstaaer det de saaledes svarer paa de dem foreliggende Spørmaale. Til den Ende maae de altiid igentage Spørmaalet med høj og tydelig Røst, f. E.: Hvorfor gaar du i Skole? Jeg gaar i Skole for at blive fornuftig! De maae tillige underviises, hvorledes de kan anvende paa dem selv, hvad de lærer af Guds Ord.

— Om Middagen forelæses 2, 3 a 4 af Lovens Artikler eller noget om Agerdyrkningen, og imellem til Forandring af andre Bøger, som til Skolernes Brug blive anskaffede.

— Til Høflighed og Tienstagtighed imod alle, især Fremmede og Rejsende maae han anvise og formane Børnene. — Ligeledes er almindelig Lydhighed, gode Sæder og Orden, Dyder som Skoleholderen saavit muligt maae vaage over, at de ogsaa uden for Skoelen øves.

— For de Børn, som har været til Confirmation, og have Lyst til at vedblive Skolen for at blive fuldkomnere, holdes Vinter Skoelen fra 5 til 6 om Aftenen. Ligeledes maae han hver Onsdag og Søndag Eftermiddag, især om Sommeren holde Catechisation for den Ungdom, som er gaaet ud af Skoelen og fra samme løskreven, samt øve dem i Læsen, Skriven og Regning.

Han maae især være villig om Vinter Aftenen at holde en Forelæsningsstund fra 6 til 7 for de gamle Folk, saa at han endog maae give dem Leilighed og Adgang til at faae nogen Oplysning over det, de har forsømt i deres Ungdom, og saaledes i det mindste paa en angennem og nyttig Maade tilbringe Tiden, der ellers maae falde dem langsom, naar de ellers har intet at forrette, hvorved han tillige Tidd efter anden er i Stand til at udslette paa en god Maade mange af de Fordomme, Bankundighed pleier at frembringe. Dette maae da altid skee som en Villighed imod dem, og Følelsen af Nyttens og Fornøjelsens det virker paa dem vil da vist give Skoleholderen inden en kort Tidd en talrig Forsamling;¹⁾ naar dette faar Fremgang, vil jeg selv viide at skønne hans Fliid og Nidkærhed, som tillige vil vinde ham hans heele Districts Kærlighed og Yndest.

— Ligeledes maae han, naar Biskoppen hver 3. Aar og Provsten hvert Aar finder for godt i Kirken at overhøre Ungdommen, altid være tilstede med hans Ungdom og staae til Ansvar i Fald noget paa hands Underviisning skulle være at udsætte. Han staaer tillige til Ansvar for hans Opførsel og maae vente Følgerne samme vil have, om saadant imod Formodning ikke skulde være saaledes, som det en god og æret Skoleholder er anstændig.

— Korporlig Straf og grove Skieldssord er ikke det, som Skoleholderen skal holde sine Børn i Orden med Formaning og Advarsel maae altid foregaae Trudsel og Straf, som maae være det sidste. For at lære maae Tampen aldrig bruges, heller ikke være i Stuen førend den uomgiengelig maae bruges, og da føres den ind med Høytidelighed, men, naar den har giort sin Tjeneste, forvijses den strax igen. — Haarde Straffe vil kun behøves meget sjelden, naar Skoleholderen ved sin Omgang veed at danne Børnene. Smaa Straffe vil altid behøves, men de maae virke Forbædring, og især bestemmes efter ethvert Barns særskilte Tænkemaade. — At kastes ud af Skoelen er den største Straf og

¹⁾ Allerede i Vinteren 1784 blev Aftenskolen besøgt af 40 ældre Mænd.

maae skee overmaade fielden. Skoleholderen maae ikke straffe Temperements Feil, Uagtsomhed, Søvnagtighed og Langseendrægtighed, naar det skeer af Overrielse, imod Forsæt eller af Wildskab. — Derimod maae straffes Fornærmelse imod andre Børn og hver Fristelse (af dem) til det Onde, Ulydighed, Synd og saadanne Vaner, som ere skadelige for Hiertet og hindrer dets gode Dannelsse. — Allehaande Straf Instrumenter forkastes reent, saosom umaadelig Slag, at rive dem i Haarene, at knibe i Ørene o: s: v: maae aldeles ikke finde Sted. Et Riis for de smaae Børn som fielden, men med Eftertryk maae bruges, en tynd Tamp for de større og af samme 3 eller 4 Slag, men aldrig over 10, hvilket Skoleholderen ikke selv, men en anden offentlig maae gjøre, og kun efter Skole Commissionens Kiendelse.¹⁾

— Utidig Roes gjør hovmodig, stolt og opvækker egen Kiærlighed, ligesom stærk Dadel gjør modløs, forbløffet, uwillig og tit endnu eenfoldigere og mindre skarpsindt, men den største Roes maae blot være: det er godt.“

Brahetrolleborg, d. 24de Martii 1784.

L. Reventlow.

Endnu en Gang maa vi kaste et Blik tilbage paa Gengivelsen af Skolekommissionens første Møde. og det vil da vise sig, at vi saavidt har naaet vor Hensigt: saa nogenlunde at skaffe os et Nærbillede af de vigtige Dokumenter, der ved hint historiske Møde blev samlede og ordnede. Skoleprotokollerne kan vi af gode Grunde endnu ikke have Udbytte af at aabne; de indeholder foreløbig kun Børnenes

¹⁾ Den gamle Skolekommissionsprotokol udviser, at i Praksis anvendtes hellere end Ris og Tamp følgende Straffe: At rykkes ned i Skolen, sidde uvirksom i Timerne, sidde paa Skammebænken eller bære Skammehuen eller begge Dele samtidigt.

Idømte Slag tildeltes Barnet af Fattigfogden (»Fattigstodderen«) i Sognefogdens Nærværelse.

Navne. Lad os da, mens Tiden gaar, tage et Syn over selve Skolebygningerne og hilse paa Lærerne. Men først aflægger vi et Besøg i Haagerup Præstegaard, hvis Bygninger endnu paa Pastor Birchs Tid stammede fra Reformationstiden. Gaarden brændte 1819¹⁾ og blev afløst af den nuværende, der med sin store, prægtige Have, hvorigennem Aaen strømmer, giver Landsbyen et fornemt Præg.

Præsten Carl Chr. Lavrentius Birch blev født i København 1753. Allerede i sit 23. Aar blev han Præst i Brahetrolleborg og Krarup; han var tidlig stærkt skoleinteresseret og blev Ludvig Reventlows højre Haand i alt Skolen vedrørende. Da han 17. December 1783 holdt sin Skoleprædiken i Brahetrolleborg Kirke, fejrede han samtidig 8 Aars Dagen for sin Ansættelse, saa han var dengang en Mand i sin bedste Alder. Det var et Tab for Skole og Seminarium, da han døde allerede 1808. Endnu længe efter mindedes han med Højagtelse af Befolkningen i begge Sogne.

Ludvig Reventlow lod for egne Midler opføre Gærup Skole, og den stod færdig i Efteraaret 1783. Befolkningen var forbavset over, at Greven vilde anvende saa megen Bekostning og Omhu paa en Skole. Det grundmurede Stuehus var stort og rummeligt, der var højt til Loftet, Murene var tykke, og store Vinduer gav rigeligt Lys til Skolestuen og de øvrige Værelser. Halvandet Hundrede Aar er gaaet, men Boligen er endnu fuldt tidssvarende. I Udhusene var Bindingsværket af Eg. Fra Skolen er Udsigt over Arreskov Sø. Greven førte daglig Tilsyn med Skolen under dens Opførelse, og han glædede sig til den Dag, den skulde tages i Brug.

Ogsaa Grønderup Skole blev opført paa Grevens Bekostning; den fuldendtes 1786. „Vil han da bygge for

¹⁾ Pastor Knap, der var Stedets Præst paa den Tid, skal under Slukningsarbejdet have raabt til Bønderne, der vi de trænge ind i Stuerne: »Sæt Træskoene, Børn, sæt Træskoene!«

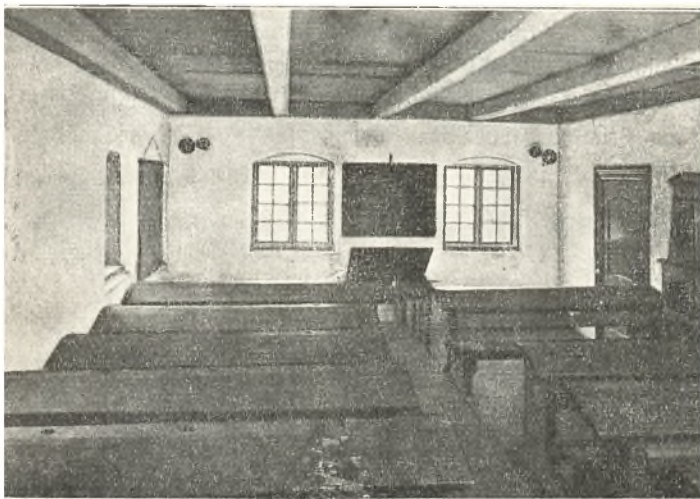
Evigheden?" skal Bønderne forundret have sagt, naar de kørte Materialer til den under Opførelsen. Den ligger da ogsaa endnu den Dag i Dag med sin faste Grundmur, sit Straatag, sit solide Tømmerværk og sine høje, lyse Værelser som et Vidnesbyrd om, at Greven ikke skyede noget Offer, naar det gjaldt hans kære Skolevæsen. Enhver, som i vore

Grønderup Skole

Dage besøger Grønderup Skole, lægger straks Mærke til de gamle Døre med det sjældent formede uforgængelige Beslag og de fint forarbejdede „Gerechter“. Grønderup Skole med Udhuse var i sin Tid som en hel lille By med 5 selvstændige Bygninger. Sogneraadet har i de sidste Aartier vist Sans for at bevare det gammeldags Præg, dels ved stadig at vedligeholde Straataget, dels ved i 1928 at opføre et nyt Udhus i ægte gammel Bindingsværksstil med Anvendelse af Egestolperne fra det nedrevne. Gaardejer Chr. Heldbo i Grønderup har som Skoleforstander sin store Del af Æren derfor. Skolen ligger højt paa Ærtebjerg Banke med Udsigt over Brændegaard Sø. Greven tog ved Valg af Skolernes Beliggenhed altid Hensyn til Stedets Skønhed.

Stuehusets Anselighed og den tilhørende store Have har givet en og anden Anledning til at udbryde: „Det er jo som en hel Præstegaard!“

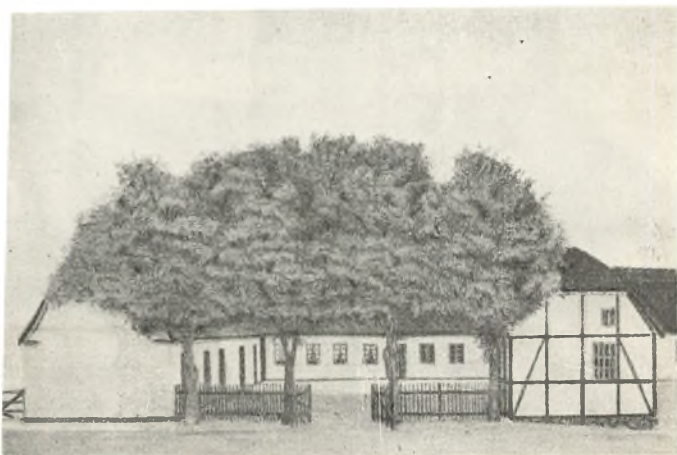

Skolestuen i Grønderup-Skole.

Den Skole, der i 1783 blev indviet i Haagerup, var ikke en Nybygning, men et almindeligt Hus, der efter Ombygning og Grundforbedring lod sig anvende til Skolebrug. Først i 1804 byggede Ludvig Reventlows Enke Grevinde Anne Sybille en ny Skole i Haagerup; den fik til Minde om den afdøde Greve Navnet Ludvigsminde. Den ligger højt og frit og er som de andre i Trekløveret rummelig og hyggelig; dog har den for faa Aar siden været Genstand for en gennemgribende Reparation.

Samtidig med at Ludvig Reventlow byggede sine Skoler, lod han for egen Regning tre unge Mænd, Christian August Schmidt, Johannes Hansen Pade og Hans Erichsen uddanne til Lærere ved Seminariet i Kiel, det eneste, der dengang fandtes i Landet. Greven var klar over, at uden dygtige Lærere, der var fortrolige med

Tidens nye Strømninger paa Opdragelsens Omraade, lod hans Skoleplaner sig ikke føre ud i Livet. Han erfarede til sin Glæde snart, at de alle tre var grebne af den rette Aand og havde den fulde Forstaaelse af Opgaven. Schmidt gjorde den første, vanskelige Begyndelse baade i Gærup Skole (1783—1786) og i Grønderup Skole, hvor han fra 1786 virkede lige til sin Død 1807. Ludvig Reventlov satte stor Pris paa ham. Da Schmidt takkede Greven for sin

Haagerup gl. Skole

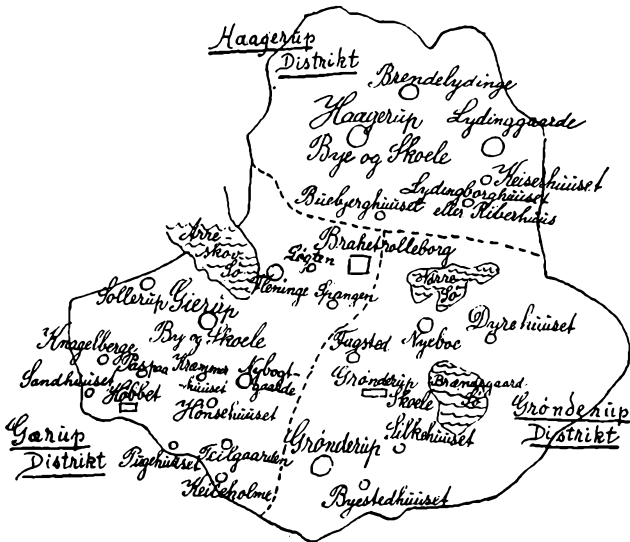
Forflyttelse fra Gærup til Grønderup og vilde kysse hans Haand, afværgede Greven dette og kyskede Schmidt paa Munden. En tidligere Elev, Boghandler Søren Hempel i Odense, skriver 1802 i et Brev til Schmidt:

„Det er — — min ærlige Bekjendelse, at jeg stedse med Henrykkelse tænker tilbage paa de Dage, da jeg i Deres Huus nød en saa hensigtsmæssig og kjærlig Undervisning og Dannelse, hvorfor jeg evig agter og elsker Dem og ønsker mine Børn engang en Lærer som Schmidt.“

Erichsen var den, der først satte det rette Reventlow-ske Præg paa Skolen i Haagerup, hvor han afløste Degnen

Mølmark, der kun virkede ganske kort under de nye Skoleforhold, som han næppe har evnet at leve sig rigtig ind i. Pade, der i 1789 fik Embedet efter Erichsen, fortsatte Gerningen i det rette Spor. Han havde gode Kundskaber og var noget af en Gransker, klarttænkende, selvstændig og grundig.

Greven udtaler 1788: Vi kan ikke nokjorn skionne paa den Betsignelse, med hvilken Forsynet har lønnet vor begyndte Gierning, og den nidkære Tjær, med hvilken Skoleholderne, og især Schmidt og Pade, udmærkede sig."

Skematisk Kort over Brahetrolleborg Sogns Skoledistrikter 1786.

Aarene gaar, og Lærerne fører fra Dag til Dag Skoleprotokollerne. Hvert Barn har sit faste Nummer hele Skoletiden igennem, og man finder let et Barns „Konto“, der bestaar af en Dobbeltside, tilstrækkelig til, at alle Forsømler og Bemærkninger om Skolegangen kan føres her for

samtlige Barnets Skoleaar. Dette lod sig kun gøre ved udstrakt Brug af Forkortelser. Man vedtog et særskilt Tegn for hver Art af Forsømmelse, f. Eks. Halvmaaner, Kiler og Kryds. Fortegnelserne over disse Kruseduller giver god Besked om, hvad Børnene maatte hjælpe til med i hin Tid, eller om Forældrenes Arbejde, naar Børnene maatte blive fra Skolen og passe Hjemmet:

Skovning. Gierden, Pløjning etc. efter Aarets Tider. — Til Høve. — Grave, stable og age Løv. — Græsje ud, værre eller giøre og age Høe. Hjemme i Huuset for at passe paa Huuset, Børn, Bier o. s. v., naar de andre enten er til Høve eller fornødent Mark-Arbejde. — Age Giødning ud. — Høstarbejde. — Sygdom."

Ikke alene Forsømmelser indførtes i Protokollen, men ogsaa Børnenes Evner, Flid, Fremgang, Orden, Opførsel og Renlighed; alt dette tilsammen udgør „Flids-Journalen“. Et Barns „Folio“ giver derfor et ret fyldigt Billede og en god Karakteristik af Barnets Forhold, og man maa beundre den Omhu og Forstaaelse, hvormed disse Vidnesbyrd er af-fattede. Her er nogle Prøver:

No. 61. En fortræffelig Pige, af et muntert og dog sat Bæsen. Udviste, at hun besad en udmærket Dømmekraft, var meget opmærksom, omhyggelig og ordentlig. Hvor meget det smertede mig, at Faderen tog hende bort midt i hendes priselige Fremgang, kan jeg ikke beskrive. Jeg ønsker mig ret mange af saadanne Discipelinder. Hun læste temmelig godt, tænkte og svarede godt, muntert, rolig og frimodig (1789).

No. 51. En meget fortræffelig Dreng af udmærket Nemme og behagelige og gode Sæder. Han var munter og af et net Bæsen, ufortrøden til alle Forretninger, ordentlig og estertænksom. Gid man stedse maatte have mange af saadanne Disciple, da vilde Underviisnings Arbejdet være ret behageligt. (1790).

No. 47. Hans Evner var maadelige, men hans Sæder vare endnu maadeligere. Urolighed, Uordentlighed, Skødesløshed udmærkede ham, ligejom ogsaa Opsætighed. Hans Forfremmelse stod i Forhold til hans Sæder. (1791).

No. 88. Uagtet hendes lange Vei og meget svage Helbred var hun desuagtet sædvanligt den første i Skolen om Morgenene, og da sysselsatte hun sig strax med at læse, skrive eller regne. (1794).

No. 99. Om ham var man længe tvivlraadig om han ikke skulde være noget vanvittig. Til at samle sine Tanker ordentlig, eller endog kun sine Sandser, dertil var han meget lidet oplagt. Begemet, især Hovedet og Dynnene, vare næsten bestandig i Bevægelse. Dog, i de sidste Tiider begyndte han utrolig at forbedre sig. — (1795).

No. 87. I Førstningen syntes hun at være tungnømmet; men siden viste det sig, at hun var mere fremnømmet end tungnømmet. I den sidste Deel af 1794 strængede hun sig ret an og gjorde større Fremgang i at tænke og i at forhverve sig Kundskaber, end jeg havde formodet; men til at læse — — havde hun virkelig megen liden Bequemhed. Hun havde et meget maadeligt Helbred, som ogsaa bør tages i Betragtning. Hendes Sæder og Forhold var exemplarisk. (1795).

Nutidsmennesker, for hvem Ludvig Reventlows Skoletanker synes at være saa ligetil, har maaske ikke saa let ved at se Storheden i hans Indsats. Men gaar man bag om hans Tid og ser, hvorledes det da stod til, vil man maaske faa en anden Opfattelse.

Den første Begyndelse til en ordnet Almueskole blev gjort af Frederik IV, idet han lod opføre 240 Skoler paa sine kongelige Godser. Hans Søn Christian VI paabød, at Herremændene skulde bygge Skoler paa deres Godser;

N. 87. Hans. Nielsen, Niels Jørgensens Søn

Kolde	Indt.	Ud.	Emne	Bemærk	Resultat
1. 16. 1801 77	1801. 77	60.14	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.
1. 16. 1802 100	1802. 100	6.18	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.
1. 16. 1803 80	1803. 80	59.21	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.
1. 16. 1803 113	1803. 113	37.79	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.
2. 16. 1803 99	1803. 99	78.21	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.
2. 16. 1804 147	1804. 147	79.78	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.
2. 16. 1804 117	1804. 117	65.32	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.
2. 16. 1805 135	1805. 135	73.62	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.
2. 16. 1805 138	1805. 138	75.38	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.
2. 16. 1805 107	1805. 107	99.34	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.
2. 16. 1805 157	1805. 157	50.42	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.
2. 16. 1805 157	1805. 157	74.52	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.
2. 16. 1805 111	1805. 111	62.49	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.
2. 16. 1805 126	1805. 126	90.38	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.
2. 16. 1805 103	1805. 103	30.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.
2. 16. 1805 148	1805. 148	52	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.	Indt. af Skatte Løn.

for Oprijsen Læm i Skole d. 8de Mai 1801. Opmaas 674
 1811 3/18. Martii 1798

for Fejsfad i ad			Siid P. Davaer og moral. & Lærebog.
bet.	for Lærem.	vogux.	
alle D. P.	alle Læglæm og Læ.	i Davaer.	flittig, alle og ordentlig -
godt, inden Christ. L. P.	læremester	videre om Lærlær.	mangt flittig og bray.
I alle	grundlænde	afte for alle Lærlær.	
fordegt.	med Lærlær	d. 2. April	flittig.
Oprijsen i alle	mangt god	for Lærlær.	bray.
Lærlær mangt godt, men for Lærlær.	mangt fordegt	mangt godt, men Lærlær.	flittig og bray.
fordegt, men alle Lærlær fordegt Lærlær Lærlær Lærlær.	mangt fordegt, flittig, men alle Lærlær Lærlær Lærlær.	godt.	alle godt alle, men Lærlær.
	mangt godt, men Lærlær.	godt for Lærlær.	alle mangt ordentlig,
mangt fordegt, men Lærlær Lærlær.	mangt godt, og Lærlær Lærlær	mangt fordegt, flittig - Lærlær	alle mangt flittig og ordentlig.
mangt for dektig.	mangt godt, og Lærlær Lærlær	mangt godt, og Lærlær Lærlær	afte for dektig - alle ordentlig.
		mangt godt, og Lærlær Lærlær	

men det gik kun smaat dermed, og først omkring 1784 var man kommen saa vidt, at der fandtes en Skole i næsten alle Landets Sogne. Men hvad blev der udrettet? Lærerne manglede Uddannelse. Typen er endnu Holbergs Per Degn og ellers hvem som helst, oftest ældre, afdankede Folk, hvis tidligere Gerning almindeligvis ikke gjorde dem skikkede til at være Lærere. Det kunde hænde, at en Husmand blev sat til at læse med Børnene. Hvem husker ikke Blichers Kræn Koustrup: „Om æ Sommer var han Murmøjster, aa om æ Vinter var han Skuelmøjster, aa han var ligh døgti te beggi Diel“. Lærerlønnen var ussel og Stillingen foragtet. Lokalerne var meget beskedne, ofte i en sørgelig Forfatning, Materiel manglede, og Skolegangen var elendig. Katekismusremseri var Hovedsagen, og der dreves ogsaa en Smule Læsning; men Regning og Skrivning var sjældnere Fag, og Undervisningen, der bestod i et aandløst Terperi og Høring, var sløvende kedsommelig.

Saaledes var Tilstanden i Almindelighed. Men netop i Brahetrolleborg var Forholdene noget bedre. Allerede 1693 lod Baron Frederik Trolle til Brahetrolleborg bygge Skoler i de Sogne, hvor han var Kirkeejer. Den Trolleske Skole i Brahetrolleborg gik i Spidsen; her undervistes i Religion, Læsning og Skrivning og senere ogsaa i Regning; men Skolegangen var frivillig og kostede 2 Skilling ugentlig for hvert Barn, hvad der i høj Grad hæmmede dens almindelige Benyttelse. Alligevel kom Brahetrolleborg derved næsten et Aarhundrede forud for de fleste andre Egne i Landet, saa det er ikke helt tilfældigt, at Brahetrolleborg blev det første Sogn i Danmark, hvor nye, friske Skoletanker kunde slaa Rod og faa Vækst.

Og dog siger Ludvig Reventlow i sin Tale til Baroniets Bønder d. 14. Septbr. 1788: „J veed, mine Venner, i hvilken Banfundighed vor Ungdom var forduum og endnu tildeels findes i, J veed, hvorledes vi for fire Aar siden,

da vi aabnede Skolerne, fandt Børn, om man saa tør falde dem, der vare 15, 18 og 20 Aar, som ikke kiendte Bogstaver.“

Og i Indledningen til sin „Instrux“¹⁾ lægger han sandelig ikke Fingrene imellem i Skildringen af den gamle Skole!

Nej, man kommer ikke uden om den Kendsgerning, at Ludvig Reventlows Indsats paa Skolens Omraade var en virkelig Bedrift. Hans Skole var den første i Danmark, der afgjort brød med Fortiden; i sin inderste Kærne var den væsensforskellig fra den gamle; han lagde med den en ny Grund under den danske Folkeskole.

Hvorfra fik Ludvig Reventlow da sine Ideer?

I Midten af det attende Aarhundrede vaagnede Frihedstrangen blandt de førende Folkeslag i Europa, og den gav sig først Udslag paa Opdragelsens Omraade. Franskmanden Rousseau skrev 1749 sin berømte Bog „Emile“, der i Romanform forkynder den naturlige Opdragelses Evangelium: Barnets Natur bestemmer i et og alt, hvorledes Forældre og Lærere bør opdrage og undervise. Rousseau paaviser, at ethvert Barn har Krav paa fuld Menneskeret, enten dets Forældre er rige eller fattige, og at der i det hele taget ikke skal gøres Forskel paa Mennesker. Tyskeren Basedow oprettede i Dessau en Skole, i hvilken han virkeliggjorde Rousseaus Tanker. I den gamle Skole skulde alle Børn med Vold og Magt og under haard Tugt lære, hvad de voksne fandt for godt, selv om det slet ikke passede for Barnenaturen. Basedow tog Hensyn til det enkelte Barns Særegenhed, og ad Sansningens Vej — ved Brug af Genstande og Billeder — bibragte han Barnet de første Kundskaber. Barnet skulde tages med det gode og styrkes ved Legemsøvelser. Han afskaffede det aandløse Remseri; alle gode Evner skulde tages i Brug, Følelsen,

¹⁾ Se Side 71 og 72.

Forstanden og Viljen øves, — ikke blot Hukommelsen alene. — Tiden prægedes mere og mere af Interesse for Børnene og deres rette Opdragelse, og de nye Skoleideer spredtes viden om og fandt gunstig Jordbund.

De to unge Grever Ludvig Reventlow og hans Broder Chr. D. Reventlow lærte disse Tanker at kende paa en fælles Udenlandsrejse. De opholdt sig en Tid i Altona, hvor de nød Undervisning hos Basedow. Særlig Ludvig Reventlow blev levende begejstret for hans Skoletanker. Da han senere erfarede, at Basedows Ideer var bragt til Udførelse af Herremanden Rochow, der havde oprettet Folkeskoler, satte han sig ind i disse Skolers Indretning.

Det er altsaa Tidens Frihedstanker og de nye Strømninger paa Opdragelsens Omraade, som danner Baggrunden for de Skoleideer, der blev bestemmende for Ludvig Reventlow. Da han i 1777 overtog Styrelsen af Brahetrolleborg Gods, var han en kundskabsrig Mand med vid aandelig Horisont, handlekraftig og virkelysten. Samtidig med at han uegennyttigt forbedrede sine Bønders Stilling og hævede dem op af deres Trællestand til frie Kaar, tog han i Samklang hermed fat paa at virkeliggøre sin Yndlingstanke: oprette en Folkeskole, der skulde hvile paa ganske nye og — man kunde sige — menneskekærlige Grundsætninger, og han fandt herunder Forstaaelse og kærlig Støtte hos sin Hustru Anne Sybille Reventlow. Det er Reventlows uvisnelige Fortjeneste, at han før nogen anden virkeliggjorde omtalte Opdragelsesprincipper i Danmark. Han fik snart Efterfølgere, og Nutidens Folkeskole vedkender sig hans Lære, som den stadig bygger paa og søger at føre videre. Det er derfor i egentligste Forstand Den Reventlowske Skole (Retningen) der i Aar (1933) holder 150 Aars Jubilæum, skønt naturligvis ogsaa de Reventlowske Skoler (Bygningerne) kommer i Betragtning.

Johan Ludvig Reventlow befattede sig ikke med Flik-

værk, han saa stort paa enhver Sag, undertiden for stort, som da han anlagde Bernstorffsminde Seminarium saa vældigt, saa omfattende, saa fuldkomment fra første Færd. Det gaar ikke altid an at begynde med et Aladdinslot. Se kun til Skaarup Seminarium, der voksede sikkert, men langsomt frem fra en meget beskedne Begyndelse — i Præstens Studereværelse! Men Reventlows Storssyn fejrede til Gengæld sin Triumf, da det gjaldt Børneskolen. Han sparede ikke, det bedste var ikke for godt — men her var hans Maalestok rigtig baade i aandelig og materiel Henseende, thi her var altid Elever nok, til hvis Barndomslykke han kunde bidrage, og som trængte til at udrustes for Livet.

Børneflok efter Børneflok har nu i halvandet Hundrede Aar fylket sig paa hans Skolebænke; Ofrene har ikke været forgæves! Her havde han en lykkelig Haand; Aanden i hans Skoletanker, der førtes ud i Livet for saa lang Tid siden, har staaet sin Prøve og vist sin Livskraft.

Mindet om Johan Ludvig Reventlow, født 1751, død 1801, lever endnu usvækket i Brahetrolleborg Sogn. Ved Slottet rejste Beboerne ham 1888 en Mindestøtte; i hans gamle Skoler hænger hans Billede paa Væggen, og for Børnene fortælles mangan Gang om den ædle Børneven. Han var en Foregangsmand, en Banebryder, og hans Minde vil altid leve:

„Formue dør,
Frænder dø,
selv jeg og skal dø,
men Hædersnavnet
aldrig dør
for den, som det erhverved“.

Brahetrolleborg Seminarium.

Af Kr. Møller.

Af de mange Goder, Greve Joh. Ludv. Reventlow som ung havde lovet sig selv at bringe sine Bønder og sit Land, var Børneskolen det, der for ham selv syntes størst og derfor kom først. Men han havde flere Skolemaal endnu; det næste var en Lærerskole.

For at faa Landet bestrøet med Børneskoler skulde der Lærere til, og for at uddanne disse, Lærerskoler; saadanne maatte derfor rejses. — Nationens første Seminarium begyndte paa Blaagaard ved København 1791. Det næste ønskede Joh. Ludv. R. lagt ved Brahetrolleborg.

Peter Villaume. — Denne Mand, der nu skulde faa Indflydelse paa dette m. m. og dermed ogsaa paa andre Egnes Skoler, var født 1746 i Berlin, men Forældrene, Pierre og Marie, var indvandrede franske Reformerte. Hjemmet var fattigt, men dets Søn havde rige Evner, og en Præst hjalp ham da frem til det, der drog ham: Studium. Og alt lykkedes saa godt for den unge Mand, at han 1785 blev Professor i Moral og Æstetik ved Joachimtaler-Gymnasiet i sin Fødeby.

Da han med Dygtighed deltog i Tidens pædagogiske Debat, vandt han Joh. Ludv. R.s Sympati, saa han 1793 blev indbudt til at besøge Brahetrolleborg. Og „Besøget“ blev langt. Berliner-Professoren overtog Bondegaarden „Skovlyst“ under Brahetrolleborg, blev Grevens faste Raadgiver i Skolesager, og Slægten lever her i Landet endnu.

Sammen med denne Mand, sin Broder og nære Venner lagde Joh. Ludv. R. nu Planen for det Seminarium, han og de saa meget ønskede her skulde komme. Alt det Besvær de havde, med at faa godkendt Planer og Plads og for at faa Midlerne rejst, skal ikke i Enkelthederne forfølges her.

Greven gav Jord m. m., 17 Td. Ld. som arveligt Fæste, men dog stod Seminariet, da det var færdigt, i den for Dattiden svimlende Sum af over 25000 Rigsdaler. Men det var da ogsaa i det Ydre sin Opgave værdig. Hovedbygningen var 60 Alen lang, 16 dyb og 2 Etager høj, og dertil kom Sidefløje, Lærerboliger, Økonomibygninger m. m. Det, der her var vokset op, var ikke et Hus, men en hel lille By, der var til Pryd for sin Plads, og som fyldte det Folk, der stod den nær, med saa rige Forventninger.

At der blev bygget saa stort, var bl. a. for at faa Plads til en Opdragelsesskole, der senere skal omtales. Byggeriet blev begyndt 1795 og endt 1800. Tre Aar forinden kunde dog Hovedbygningen tages i Brug, og allerede i Sommeren 1795 blev Undervisningen begyndt paa Slottet og i „Spindeskolen“, den Bygning, der nu er kendt som Korinth Kro.

Johann Friderich Oest. — I denne Mands Haand blev Ledelsen lagt, — om ham derfor dette: Oest (Øst) var født 1755 i Nykirke i Angel, hvor hans Fader var Præst. Som ung havde han med stor Nidkærlighed studeret Teologi, Naturvidenskab og Pædagogik. 1788 kom han til Brahetrolleborg som Huslærer, 1793 giftede han sig med en Datter af Hofraad Petersen, Rensborg, og gik samtidig ind som Lærer ved en Pigeskole i Lyksborg. Men Aaret efter blev han — efter Joh. Ludv. R.s Indstilling — af Kongen udnævnt som Førstelærer ved og Leder af Seminariet her.

Det var med megen Forventning, Greveparret saa denne vigtige Post besat med deres unge Søns højtsatte Lærer, og med Ængstelse tog Oest Opgaven op. Hvordan, han fik den røgtet, skal siden ses.

Seminariet fik Plads til 32 Elever, Læretiden sattes til 4 Aar, da man regnede med, at der vilde møde mange med kun minimale Kundskaber. Ad Aare, naar de unge havde haft bedre Lærere, vilde de sætte Studietiden ned.

Foruden Forstanderen skulde Skolen have Faglærer og Syngemester. Til hver af disse blev der bygget Hus, udlagt 4 Skp. Ld. Have og beregnet i Løn henholdsvis 600, 400 og 40 Rd. — Til Seminariets Drift vilde Odense Kommunitet aarlig yde 2000 Rd. og Greven her bl. a. 40 Fv. Brænde mod mindre Godtgørelse. — Ved Reskr. af 2. April 1796 fritoges Seminarister for Militærtjeneste.

En Direktion bestaaende af Stiftamtmanden, Biskoppen, Grev Joh. L. Reventlow, Kammerherre Rosenørn og Provst P. Clod skulde være Seminariets Bestyrelse. — Den af Villeneuve og Reventlow udtænkte Plan for dets hele Virkemaade kom, efter at den under Forhandlingerne var ikke lidt simplificeret, til i sine Hovedtræk at se saaledes ud: Eleverne skulde ved Optagelsen være fyldt 18 Aar, have nogenlunde god Kundskab i Kristendom, kunne læse rigtigt, skrive læseligt og regne de 4 Species i hele Tal. Men dette var dog ikke nok, Seminariets Forstander maatte ogsaa „prøve den enkeltes Dømmekraft og moralske Følelse ved at raisonnere med ham over en moralsk Materie“. — „Undervisningen skulde kalde paa Tænksomhed og fremme Forstaaelsen, saa det lærte ikke blev kun Hukommelsesværk“. Naar et Afsnit var gennemgaaet maatte Eleverne hver give en skriftlig Fremstilling af det lærte, og Eksamen skulde mere være en Vurdering af, hvad den enkelte ejede af Overblik og sund Forstaaelse, end hvad han maaske mekanisk kunde huske“.

Elevernes Øvelse i praktisk Skolegerning skulde være omhyggelig, der krævedes skriftlig Forberedelse med efterfølgende Beretning om Udfaldet, og den optrædende maatte da staa for Lærernes og de Medstuderendes Kritik.

Dette var i store Træk den lagte Plan, en Plan, der viser saavel pædagogisk Forstaaelse som Omsorg for de Landets Skoler, der nu skulde komme.

Af de 4, der med Maj 1795 havde begyndt, før Bygningerne kom, maatte den ene træde fra, da han ikke ret ejede de ønskede Evner, og en anden fordi han, der før havde drevet „Studier“ i Odense i 5 Aar, savnede Alvor og Arbejdsvilje. De andre to, en fra Jylland og sendt af Grev Schimmelmann og den anden fra Christianssæde og forberedt der, gik ud som Stedets første Seminarister. — I de første 5 Aar optoges ialt 29 Elever, men 7 af disse fik efter en lille Prøvetid det Raad at søge anden Gerning. Og at dette blev dem sagt trods den ufyldte Skole viser os Ledernes Samvittighedsfuldhed. For de fleste af de øvrige blev der betalt af Greven her og hans Vennekreds.

Brahetrolleborg Sogn afgav i dette Slægtled et betydeligt Kontingent til vor nye Lærerstand. Mangen velbegavet Bondesøn — op til 20 — „hjalp Herskabet frem“, og vist ikke færre var de unge Egnens Døtre fra vorre Tipoldemødres Tid, der som Hustruer fulgte lykkelige Seminarister ud i Landets nye Lærerhjem.

Men evnede saa Oest at fylde sin vigtige Post?

Ja, hertil kan siges: Oest var ikke alene „upaaklagelig“, men af alle, der kendte ham, fik han det fineste Lov. S. N. J. Bloch roser ham som Lærer og Leder, Riber fremhæver hans fine Hjerte og lyse Forstand, i Brahetrolleborg Kirkebog kaldes han en af de ypperste som Menneske og Lærer. Og naar vi nu følger hans i Skrift nedlagte Tanker, hans Afhandlinger om Opdragelse, Sædelighed m. m. og en Kirkesang han gav os ved Skolefesten 1808, kan vi kun glædes derved. Og med sin rige Begavelse, sit Vid, sit poetiske Sind og sin ærlige Hjertelighed vandt han saa helt de unge, der kom.

Og Lærerne blev med Aarene mange for de her samarbejdende to Skoler: Andreas Esbensen, Blaagaard, — senere Sognepræst Jakob Bang, Krarup — Husmandssønnen Jørg. Bonde fra Nybo m. fl. og for kortere Tid de tysk-fødte von Hahn, Schmidt, Schröder, Schnoor og Warnecke — Englænderen Nitsche og Syngemestrene Hansen og Bouverot (fransk) og som Lærer i Instrumental-Musik Italieneren Pisoni.

Ogsaa Opdragelsesskolens Elever var ofte langvejs fra, en enkelt endog fra Afrika, men af danskfødte Forældre. Og alle, smaa og store, fremmede og hjemlige, hjalp hinanden med Leg og Belæring, og under Oests forstaaende Ledelse fremmedes her den „Haandens. Aandens og Hjertets Dannelse“, der var Skolernes Maal.

I nogle Aar blev der nu i den landlege Skole levet et Liv, der var til Lykke for de unge, og til Glæde for dem, der under saa store Ofre og Haab havde kaldt Skolen frem, men Lykken for dem og denne blev kun saa kort.

1801 døde Joh. Ludv. Reventlow i sin bedste Alder. I Maj 1808 blev hans og Sybilles yngste Datter, Vilhelmine Julie, gift med Besidderen af Holsteinborg. Villaume drog nu derover for at være med ved Ordningen af Skolevæsenet der, og 1815 døde han, der havde været Skolernes gode Aand: Forstander Oest.

Seminariet stod da over for det for en Skole saa vanskelige at skulle finde Afløser for en højt værdsat Leder.

Carl Johan Heise. — Denne Mand, der nu blev betroet Seminariets Styre, var Købmandssøn fra København og født 1787. Han havde taget teologisk Embedseksamen med Udmærkelse. Vel var han ualmindelig kundskabsrig og en klar Fremstiller af sit Studiestof, men han blev her kaldt kold, skaanselsløs og prosaisk, og han synes at have savnet den Hjertelighed og det rige Sind, der er saa befrugtende for unge og ældre at møde.

Som Medlærer fik Heise bl. a. den senere saa bekendte Sprogmand, Skræddersønnen fra Sanderum, Niels Mathias Petersen, men trods alt vilde nu intet mere lykkes. Skolen **mistede** det omboende Folks Sympati, Eløvtallet sank, og Seminariets Økonomi blev yderligere forringet. Meget blev fra mange Sider ydet, fra Holsteinsborg kom der 100 Specier, fra Enkegrevinde Sybille 1000 og fra hendes Søn 1000 Rd., men trods alt maatte Skolen lukke 1826.

Aaret efter solgtes den ved Auktion for godt 5000 Rd. Den købtes til Nedbrydning, men da det kom dertil, kunde Joh. Ludvigs og Sybilles pietetsfulde Søn, Ditlev, ikke taale, at hans Fars og Moders stolte Værk saaledes skulde ødes; han købte den da selv og lod den staa. Og saaledes, og antagelig ventende paa den Genrejser, der aldrig kom, stod Skolen hen, til Greven døde 1854. Den blev da nedbrudt; men dens Billede er bevaret i et lille Maleri fra 1826; mange Minder om den lever endnu hos Egnens Folk, og lidt er levnet i et Par bevarede Bygninger, med deres talende tykke Mure og ranke røde Rejsning.

Religionsundervisningen i Landets Skoler siden da vilde mulig været en noget anden, om vort første Seminarium, som det begyndte under Oest, fortsat var bleven det førende. — Oest selv var en dyb og fin religiøs Natur, men han delte saa helt den Tro med andre af Børneskolens Skabere, at Børnene ikke burde bebyrdes med noget, der laa deres Barnebegreber og Følelse fjærnt. Betegnende er det, at Balles Lærebog først 1805, og kun efter Paabud, indførtes paa Seminariet. Det, de Smaa efter deres Mening i Skolen skulde møde, var „Naturreligion og Morallære“. — „Dagen bør begynde med Bøn og med Sang og al Undervisning ledes saaledes, at den fremmer religiøs Erkendelse og kristeligt Sindelag“.

Hvorfor faldt vort herlige Seminarium? spørger saa ofte Sognets Folk, og andre har tit spurgt om det samme.

Ja, vi, der lever nu, kan kun gengive det, der da blev svaret, dømme i noget ud fra Love, der altid vil gælde, og saa maaske se lidt af det, der bedst ses paa Afstand.

Og Grundene var vel flere:

Joh. Ludv. R. ejede — som vel ofte den, der faar udrettet noget — megen Optimisme. Heri laa for en Del hans Styrke, men derfor stod han ogsaa i Fare for Fald.

Sit Seminarium slog han lidt for stort op. Derved blev dets Drift for dyr, og da der ad Aare kom andre („Præstegaardsseminarierne“) kunde de unge ofte uddannes billigere der.

Baroniet havde ved sine mange Forbedringer midlertidig udtømt sin Pengekraft, saa det ikke i Seminariets Krisetider evnede økonomisk at yde den Støtte, det saa gerne vilde.

At Læretiden straks sattes til 4 Aar, er Bevis paa Ledernes Idealitet og høje Maal, men for Tilgang var dette ikke til Gavn. Landets Fordringer til en ny Lærer var ikke store, andre kom efterhaanden til, der vilde uddanne dem paa kortere Tid, ja, endog ned til 3 Maaneder.

De nye Opdragertanker var endnu ikke rigtig passet til for det praktiske. Liv, og Seminariet optog da straks for mange Fag, flere end de unge senere fik Brug for eller her ret kunde magte.

At overtage Ledelsen efter en saa særpræget og yndet Personlighed som Oest var ganske vist at komme paa en Uriaspost, men dog kan det sikkert siges, at Forst. Heise ikke her var den rette Mand. Han var for meget en Mod-sætning til dem, han nu skulde arbejde sammen med og for. Pastor Knap her, der da var Seminariets Tilsynsførende, kom han i en saa hæftig Strid med, at denne kun formelt kunde bilægges ved Mægling af Prins Christian (senere Chr. 8.), der da var Guvernør over Fyn.

„En Lærer paa Landet skal være en oplyst Bonde blandt Bønder“, blev der da sagt fra forstaaende Side, men den

ny Forstanders Oprindelse og Naturel har næppe gjort ham til egnet Opdrager for saadanne. Og ogsaa paa anden Maade har han — sine Evner og sin gode Viden til trods — næppe helt været den rette Ungdomslærer. — Heise kunde kalde sine Tilhørere til Tænkning, men vist ikke nære hos dem den Kærlighed til Tingene, han selv synes at have savnet. Og en Skole bliver aldrig for sin Bærekreds, de gamle Elever, det, den skal og kan være, kommer der ikke „lidt Kærlighed med i Spillet“.

Og noget andet har sikkert ogsaa gjort, at dette vort Første-Seminarium kom til at optage Stødene for Efterfølgerne. — Før var Lærerstanden en Pariakaste, ringe var deres Kaar, ringe deres Uddannelse, og ringe var ofte ogsaa de selv. Deres Opgaver var dengang to: de skulde være Hjælpere for Præsten, (gaa ud med hans Breve m. m.) og Lærere for Almuens Børn. Og af disse tvende Opgaver ansaaes oftest den første for vigtigst og størst.

Men nu skulde dette være anderledes, og denne Overgang var ikke alle Vegne let. Præsterne var, som det øvrige Folk, fortrolige med, at saadan var det, og saadan skulde det være. Fortidens Lærere havde tiest som Tjenere, Kuske eller Militær mere gaaet Lydighedens end Aandshøjnelsens Skole igennem. Men de, der nu uddannedes her, synes mest at have været udvalgte, hjærnefriske og frejdige unge Mænd, og har de saa her faaet en Undervisning, der fik dem til at se noget stort og betydningsfuldt i deres kommende Kald, er det ikke uforstaaeligt, om Præsten, der dengang var Skolens Overhoved og fortrolig med sin underdanige Degn, er bleven lidt desorienteret ved i Stedet for en ny saadan at faa tilskikket en varmblodig Reformator. Mangen Præst har givet en her hentet Lærer det fineste Lov, men ogsaa andre har besværet sig over, at de var „for kloge“.

Dette forstaas vel vanskeligt nu, hvor Præsterne er fortrolige med og de betydeligste glade for i Sognets Lærer

tit at se deres Lige i Kultur og Overmand i Skoleteknik. Men anderledes i den Tid, og for en Lærerskole var det en ikke ufarlig Sag at faa ikke faa Præster imod sig. Det var oftest dem, der bestemte, hvor saavel de unge Studerende som de lærerløse Skoler skulde søge hen.

Gennem de forløbne 100 Aar er Landets Lærerstand forflyttet fra Anseelsens nedre til dens højere Trin. Og at dette er sket skyldes den bedre Uddannelse og tillige det, at Standen ikke saa meget er rekrutteret af blodløse Spirer, der „blev holdt til Bogen“, men oftest af evnerige unge Mænd — ofte Bøndersønner — der i en mere moden Alder har følt Kald til Lærergerning og saa efter alvorlige Overvejelser saaledes har taget et Studium og en Gerning op. I vist ingen anden Stand har nu saa forholdsvis mange med Initiativ og Tænksomhed taget Opgaver op eller er bleven de mest betydende Poster betroet.

Nu staar Standens Stjerne, som den skal, men anderledes dengang. For vore første Landsbylærere var der her en Stilling, der skulde tages, og tit maatte de kæmpe mod baade Træghed fra neden og Misundelse fra oven; de og vore første Seminarier var paa udsatte Poster. Fæstningerne skulde tages, men den blandt Erobrerne, der er først paa Muren, opnaar jo ikke altid ogsaa at være med ved Erobringsfesten; Brahetrolleborg Seminarium kom det ikke heller. — Ved nu at forfølge dettes og Stifternes Historie maa vi ofte mindes et Ord af Ellen Key: „En Tanke, der kommer for tidlig til Verden, er som en Februarlærke, der fryser ihjel i det Land, hvor den jublende oplod sin Røst“.

Seminariets Børneskole.

Den ved Seminariets Side byggede Børneskole -- Øvelsesstedet for de fremtidige Lærere -- tog fra 1798 alle Oplandets Børn, og den gl. Skole i Nabobyen, Haagerup, blev da lukket. 1804 opførtes i dennes Sted „Ludvigsminde“ Skole, og Børnene deltes da mellem denne og Skolen ved Seminariet. Ved den sidste undervistes der alene af Seminariets Elever, men da der blev klaget over, at Børnene saaledes lærte for lidt, ansattes lidt senere en dimitteret Elev som fast Lærer. -- Af saadanne kom:

H. Wichelsøe, A. P. Kork, Pedersen, E. Carstensen, Niels Jagd, Hans Dinesen, Sandberg.

Efter Reskript af 21. Jan. 1806 fik Skolen fast ansatte Lærere, og disse var:

1. 1806 N. O. Lousen. (Se Wendtsminde).
2. 1808 Lorenz Hansen, (Se „Skolelegater“).
3. 1812 IsaaK Isaaksen. (Se Ludvigsminde).

4. 1816 Jacob Abrahamson, dimit. 1814. -- Han var født i Mellemhaverne som Søn af Indsidder og Postbærer for Herskabet „Abraham Post“. I Skolen fik han Betegnelsen: „et fortrinligt Barn“. Som Gymnastiklærer virkede han en Aarrække ved Seminariet. Kom 1824 til Bornholm.

5. 1825 Lorenz Poulsen, dimit. 1825. (Se Wendtsminde). Han blev den sidste Lærer ved Seminariets Skole. Denne lukkedes 1826, og Børnene henvistes da som før til Skolen i Haagerup, Ludvigsminde.

Bernstorffsminde Friskole. — 100 Aar efter, at Seminariets Skole var lukket — 1927 — blev den aabnet igen.

Mellemhaverne — den lille By med de mange Smaabrug — har altid været børnerig, og Nybygning, „Statshuse“, paa Herregaarden „Egneborg“s Marker, øgede Tallet. Vejen til Ludvigsminde var lang, og en Kreds af Stedets Folk lukkede da under ovennævnte Navn, Fortidens Skole op for en ny Tids Børn. — En Søn fra den gl. Brahetrolleborggaard „Ladefylde“, Anders Rasmussen, nu Købmand i Bernstorffsminde, blev Skolekredsens første Formand og Frede Andersen dens Lærer.

Genrejsningsgrundene var dog andre end de „geografiske“. De mest pietetsfulde blandt Oplandets Befolkning havde ikke glemt Fortidens rige Skoleliv. Slægt efter Slægt havde de her i Stilhed set paa deres slumrende Skole. De følte en hellig Pligt til efter Evne at fortsætte, hvad der engang der saa godt blev begyndt.

— — —

Da Skolerne 1808 holdt 25 Aars Mindefest, blev der afsungen en Vekselsang af Forstander Oest. Gennem en Skiften mellem Menneskenes stille Spørgen og Kirkens Svar mødes vi her paa betagende Maade med Omsorgen for de smaa og de unge. — Naar vi nu ser paa Nuets Børn og føler Tankerne, der følger disse, mindes vi saa let de indledende Ord til det, der her blev spurgt for de 4 Slægtled siden:

Se hist i Morgenrødens Glans
den unge Flok, vort Haab, vor Glæde.
de Lød ved hvilke Livets Kæde
sig slutter til en yndig Krans.
Hvo gør, at Slægten sig forynger,
skønt altid ældes og forgaar?
Hvis er den Haand, som huldt omslynger
et jordisk Liv med evig Vaar?

Opdragelsesskolen „Bernstorffsminde“.

Af *Kr. Møller.*

Brahetrolleborg Seminarium kom ogsaa til at rumme en Skole af en anden og egen Art. — Det, Tidens — og paa sin Vis vel Tidernes — indre rigeste Opdrager just da havde sat i Gang i fremmed Land, skulde her tages op paa hjemlig Grund.

Pestalozzi, Schweizeren med det store Hjerte, ham der saa helt forglemte sig selv for at hjælpe de mest hjælpeløse af alle, de forladte Børn, skulde ogsaa Joh. Ludv. Reventlow møde, og han var Manden, der forstod ham. Hjemmet, som Pestalozzi 1775 paa Neuhoff havde skabt for hjemløse Børn, havde helt den unge Joh. Ludv. R.s Hjerte. En saadan Gerning vilde han gerne her hjemme tage op, og Lejligheden hertil kom.

1795 hærgedes København af en omfattende Brand. Tusinder stod uden Hjem, og det blev da henstillet til Godejerne at tage Byens brandlidte ud paa Landet. Joh. Ludv. R. nyttede Lejligheden og foreslog at flytte alle Opfostringshusets 200 Drengene ud til sig. Han vilde saa forbinde en Opdragelsesanstalt med sit Seminarium, og dette havde, mente han, følgende Fordele: Børnene vilde her, og i landlige Omgivelser, faa den allerbedste Opdragelse og Seminaristerne Lejlighed til at øve sig. Seminariets Indkomst vilde maaske stige og Opfostringshuset selv have Fordel af Omflytningen, da Salget af Bygningerne i København kunde indbringe mere, end Nybygning ved Seminariet skulde koste, og den dgl. Drift vilde være billigere paa Land end i By.

Saaledes tænkte og talte Greven, men Byen vilde ikke ofre den nødvendige Byggesum herude, og Sagen faldt.

Overfor Seminariets Direktion førte Greven nu sin Tanke frem i anden Form. Han foreslog ved Seminariet at bygge en „Pensionsanstalt“ for Børn fra bedre Hjem. Men ogsaa for dette mødte han Modstand. Biskop Bloch sluttede: „om Greven vilde have en saadan Skole, maatte det være for hans egen Regning“, og saaledes blev det. — „Opdragelses- og Pensionsanstalt“ blev Skolen kaldt, et Navn, der aldrig har været godt, og som slet ikke nu siger det, det skal. Men Skolen skulde blive bedre end dens Navn.

Grev Schimmelmann sendte straks et Par Børn „i Pensionat“ paa Seminariet, og da der i Høsten 1797 udgik Bekendtgørelse om den nye Skoles Komme, blev Indmeldelserne mange. Foreløbig gik disse Elever sammen med Bønderbørnene i den til Seminariet knyttede Børneskole, men fik saa desuden af de dueligste Seminarister Undervisning ogsaa i andre Fag. Og nu kom der flere og flere Dreng, 12—18 Aar, fra velstillede Hjem, for Skolen gik godt, og det var i de højere Klasser, Filantropien fandt sine fleste Venner.

Snart udvidedes Undervisningen med fremmed Sprog og Musik, Husflid og Gymnastik. Fra 1798 indskrænkedes Seminaristernes Arbejde til Opsyn og Undervisning i de mere lette Fag. Samtidig antoges ny og faste Lærere, den første blandt disse var Prof. P. Villaume, — Oest var Leder af Skolen, der nu fik Navnet „Bernstorffsminde“.

Den Bygningsfløj, der var viet denne Skole, havde Klasseværelser, Sovesale, Spisestue, Værksteder og Lærerbolig. Foran i det fri var der Plads til Leg og Legemsøvelser, og bag Bygningen havde hver Elev sin egen lille Have.

For at give de unge lidt „selskabelig Dannelse“ holdtes der ugentlig i Vintertiden smaa Sammenkomster, hvor Læ-

rerne altid og ofte ogsaa Greveparret med Gæster var med.

Disciplinen gennemførtes strængt, men med aandelige Midler: Dadel, Udelukkelse fra Fornøjelser eller Stuearrest. Legemlig Straf blev kun anvendt 3 Gange i de første 8 Aar. — Tre af Lærerne var „Opdragere“, og de skulde staa i samme Forhold til deres Afdeling som en Fader til sine Børn. Den almene Orden blev paaset af en hertil af Kammeraterne udvalgt Elev, et Par paalidelige Seminarister sov paa Drengenes Sovesal, spiste ved deres Bord og var med ved deres Lege m. m. Hver Elev førte Dagbog, og denne maatte fremvises, naar det blev forlangt. Der blev lagt stor Vægt paa legemlig Opdragelse. Den egentlige Gymnastik var vel nok dengang mindre bevendt, som gymnastiske Apparater nævnes fra disse Aar kun Balancebrædt, Springapparat og --- Kegelbane. Men Drengene legede meget, havde meget Havearbejde og Husflid. De tog mange og lange Udgangsture i de omliggende Skove, om Somren maatte de være med ved Badning i den nærliggende Sø og om Vinteren ved Skjøteløb der eller i de mange Egnens Enge.

En Søster til Forstander Oests Hustru havde til Opgave at oplære dem til personlig Renlighed. To Gange daglig mønstrede hun den hele Flok for at se, om Tøjet og de selv var i Orden. Og hver Maaned undersøgtes om Bøger, Timeplaner m. m. var rene, hele, i Orden og paa Plads.

Efter Villaumes Anvisning fik Undervisningen flere Ejendommeligheder, saa den blev uden Sidestykke i vort Skolevæsens Historie. Der var saaledes en Sondring i 3 Hovedafdelinger: „Almentarv“, „Kaldsfornödenhed“ og „liberal Dannelsel“. Ved den første undervistes i de almene Skolefag, i den anden efter hvad den enkelte senere skulde til: Handel, Hæren, Søfart eller Studium. I sidste Afdeling, hvor der mere toges Sigte paa „Sjælekræfternes Udvikling“ lagdes Vægten paa levende Sprog og Naturvidenskab, Geografi og Astrologi, Historie og Tænkelse, Tegning og Musik.

Prof. Villaume udarbejdede paa Tysk en hel lille Bog om Livet paa Bernstorffsminde. Den blev oversat af Prof. Oest til Dansk og udkom 1804. Her hedder det bl. a.:

„I de første Klasser holdes Opdraglingens Timer stærkt besatte, i de højere Klasser skeer det modsatte. Disse søge vi, saa lidt som muligt at sysselsætte med egentlige Læretimer, mén desmere med Opgaver, fordi Dannelsen befordres mere ved Privatflid“. — —

„I Fællesopdragelsen opstaar en Almenaand, som er velgiørende. De ældre Elever danne de yngre, uden at hverken disse eller hine mærke dertil. Hine kunne vel ogsaa fordærve disse, men Faren er mindre, end den synes at være. Den Indtrædende — lad ham være nok saa dristig — har som Nyling dog en vis Frygtagtighed, og før han vinder Selvtillid nok til at vise sig, som han er, har den almindelige Tone allerede virket paa ham“. — —

„Forstandens og Hjertets Dannelse, Retsind, Følelsernes Forædling, Religion — disse er Midlerne, ved hvilket Moraliteten bør fremavles ved Fællesopdragelse som i det faderlige Hus“. — —

„Alting signaliseres her ved Klokken, og herved agtes endog paa Minuttet. Naturligt, thi agtes eet Minut ikke, saa agtes det andet heller ikke, thi det andet er som det første kun eet“. — —

„Men mon ikke denne Strenghed, denne Tvang bortkyser al Munterhed, thi maaske tænker nogen sig derved en Art af skummel Klosterdisciplin. — Men besøg vort Institut, se vore Elever, og døm da. Vor Disciplin synes streng, og vore Opdraglinge ere alle muntre og blide. Vi holde dem i Respekt, og de omgaaes os med utvungen Fortrolighed.

Vort Bord er tarveligt, vore Senge er ikke bløde, vore Sovekammer have blot de fornødne Bekvemmeligheder. Vore Elever, selv de, som det faderlige Huus overleverede os svagelige, ere sunde og blomstrende“.

Mange af Eleverne var sikkert evnerige, flere har ved deres Ord borget for Skolens Værdi, og ikke faa blev siden kendte Mænd saaledes vor senere Birkedommer her, Stoltenberg Blom, der kom fra Norge, den senere Operasanger Zinck og Føreren fra de slesvigske Krige General de Meza.

Og et Par andre lever og elskes i Dag i vor Poesi: Villemoes og H. Jørg. Blom. Begge var Ungdomsvenner af Grundtvig, og i ungdommelig Sorg sang han, da Villemoes sank ved Sællands Odde: „Kommer hid I Piger smaa“. St. Blicher sluttede sig til med „Ved Kristjanssand“. Og da den unge Vilhelm Blom faldt ved Isted, gav Grundtvig os som moden Mand en af vore mest dybtføjte Mindesange: „Søn af Vennen fra de unge Dage“.

Pestalozzi, Manden hvis Storhed som Pædagog laa „paa Omraader, hvor videnskabelig Grandskning glipper“, skulde af Kærlighed til sin Gerning naa ned i den yderste Nød, men ogsaa saa højt, at Verdens mægtigste sendte ham deres Sønner. Skolen her, der vilde videreføre hans Værk, fik vel et mere roligt Forløb — dog: ogsaa den maatte standse. Det Aar, 1809, da Pestalozzis Skoler i Yverdun stod paa sit højeste, holdt denne her af flere Grunde op. Men et stort Aarhundrede efter, 1922, kom den paa sin Vis igen som „Brahetrolleborg Spejderskole“. Vel blev denne ikke som hin rejst af Mænd, men hidkaldt af en initiativrig Kvinde, Lensgrevinde Reventlow, og den fyldtes med unge Piger mod før med unge Mænd. Men nu som da blev den Skolen for Hjemflid og Friluftsliv, Virkelyst og Sange, saa den, der her i Dag øjner de blaatrøjede Troppe, tit maa tro, det er Datidens Skole og dens meget unge Mænd, deres Kækhed og Kraft, der her efter et 100 Aars Hvil er kommen kvindeklædte tilbage.

Fra Hjemmeflid til Skolesløj.

P. M. Sørensen.

Bjørnstjerne Bjørnson lader Hovedpersonen Eyvind i „En glad Gut“ skrive saaledes i et Brev, han fra Landbrugsskolen sender sine Forældre: „Her er to Ord: Det ene hedder Teori, og det andet Praksis, og det er godt at have dem begge to, og det ene er ikke noget uden det andet; men det sidste er dog det bedste. Og det første Ord betyder at vide Aarsagen og Grunden i et Arbejde; men det andet betyder at kunne gøre Arbejdet“.

Der er god Overensstemmelse mellem ovenstaaende og § 2 i Johan Ludvig Reventlows Skolereglement, hvoraf det fremgaar, at Skolens Maal er at gøre Eleverne til praktisk dygtige Mennesker.

I Forbindelse med alle de heldbringende Foranstaltninger, den kloge Børne- og Bondeven satte i Gang til Gavn for Baroniets Almue, stod hans Bestræbelser for at opmuntre Befolkningen til en nyttig Anvendelse af hver ledig Stund og da navnlig de lange Vinteraftener. Derfor var Greven straks rede med Raad og Daad, da der viste sig Lejlighed til, at Høravl — og hvad dermed staar i Forbindelse, Tilberedning af Hørren, Spinding og Vævning, kunde faa gode Betingelser for at trives paa Egnen.

Hvorledes Høravlsinstituttet paa Lykkenssæde blev oprettet, derom gives god Besked i nogle Optegnelser vedrørende Slægten Schroll, som Familiens ældste velvilligt har stillet til Raadighed til Offentliggørelse her: „Slægten stam-

mer fra Sachsen, hvor min Tipoldefader var Gartner paa Slottet Domderph, og hvor min Oldefader, Johan Georg Schroll, fødtes i Aaret 1733 og udvandrede 1755, 22 Aar gammel, til Danmark, hvor han blev Gartner paa Frederiksgave paa Fyn og gift med en dansk Pige, hvis Navn jeg ikke kender. 1759 fødtes min Bedstefader, Henning Schroll, som i 1779, 20 Aar gammel, paa eget Initiativ rejste til Holland og Flandern for at studere Høravl og Høringindustri og var borte i 1½ Aar. Da den danske Regering paa den Tid søgte at fremme det danske Landbrug og blandt andre Veje til at naa frem ogsaa tænkte sig Muligheden af, at de særlige Industrivirksomheder, som da søgtes fremmet omkring i Europa, ogsaa kunde faa Betydning for vort Fædrelands Fremtid, saa blev Tanken ogsaa henledet paa Høravl og Høringindustri, og da Henning Schroll jo alt havde vist, at han interesserede sig for denne Industri, saa blev han af Regeringen anmodet om at fortsætte sine Studier i Udlandet, idet man forlangte, at han efter sin Hjemkomst skulde aflægge Beretning og underkaste sig en praktisk Prøve, og idet Regeringen da, om denne Prøve faldt tilfredsstillende ud, vilde give ham Midler til at uddanne unge Mænd i Høringindustrien. Henning Schroll rejste da 1781, 22 Aar gammel, paa ny til Udlandet for at lære Hørdyrkning og Høringindustri og var borte i 9 Aar. Hvor han kom frem: i Westphalen, Holland, Brabant og Flandern, arbejdede han som simpel Arbejder og tjente selv til sit Ophold. Han kom hjem 1790 og aflagde Duelighedsprøve paa Brahetrolleborg under Grev Reventlows Ledelse. 1792 fik han Lykkenssæde i Hillerslev Sogn i Arvefæste. 1793 blev Bækkeskov og en anden Gaard lagt ind til Lykkenssæde, og Arealet var derefter 150 Tdr. Land Ager, Eng og Skov; de 120 Tdr. Land var Agerland. 1794 oprettedes Høravlsinstituttet, og det fortsattes under min Faders Ledelse til 1860. Der dyrkedes stadig ca. 10 Tdr. Land aarligt med Hør. Høravl kræver en stor Arbejds-

styrke Vinter og Sommer, og jeg husker fra mine Drengear, at det drejede sig om 15—20 Karle, som var beskæftigede med denne Avl i Marken om Sommeren og om Vinteren i Hørsvingeriet, hvor Taven udvandt og forarbejdedes til de forskellige Kvaliteter af Hør og Blaar, og hvor Frøet blev rensset paa store Sold, som var ophængt i Snore i Loftet paa Magasinet. Ligeledes erindrer jeg Hørens Rødning og Tørring samt de mange Apparater til Skætning og Hegling m. m. For at lette Tilgangen af Karle til Instituttet bestemte Regeringen, at de Elever, som blev paa Lykkenssæde i 2—3 Aar, var fritaget for Militærtjeneste.“

Høravlens store Betydning beror paa, at den foruden et godt økonomisk Udbytte af Jorden giver Anledning til en betydelig Husflid: Spinding og Vævning. For at disse Arbejder kunde blive udført saa fuldkomment som muligt, oprettede Grev Reventlow flere Spindeskoler paa Godset, og hvad der fik endnu større Betydning: et Drejls- og Damaskvæveri i Spangen. Om dette hedder det i Brahetrolleborg Sogns Kirkebog: „Gudmund Thorsen død den 31. December 1832, Væver paa Spanget, født paa Island. For kongelig Regning blev han og en Del andre Islændere i Aaret 1795 forskrevet hertil for paa Linnedvæveriet ved Brahetrolleborg at oplæres i Damaskvævning og siden vende tilbage til Island imod at erholde til Etablissement 400 Rdl. Gudmund Thorsen fik imidlertid som Deltager i Bestyrelsen af Fabrikken her Tilladelse til at blive her paa Stedet og oppebære de 400 Rdl., 20 Rdl. aarligt i 20 Aar. Han var en i sit Fag mærk værdig Mand og havde maaske som kunstig Væver ikke sin Lige i Danmark; hvilket som helst Mønster, der opgaves ham, kunde han udføre i Damask og det efter algebraiske Beregninger“. — — — Raastoffet, Hørrøen, leveredes fra Lykkenssæde, og Spindingen foregik dels i Spindeskolerne; dels hos enkelte dygtige Spindekoner. Garnet blev betalt ef-

ter Finhed og Styrke, og dette bevirkede, at Interessen for at opnaa Dygtighed i Spindekunsten i høj Grad vakttes og holdtes levende. Størst Betydning fik denne Industri dog nok ved, at der fra Kilderne, Høravlsinstituttet og Væveriet, sivede og siledede Smaabække ud og overrislede hele Egnen. Det blev til en Virksomhed, som hørte hjemme overalt. Paa hver Gaardmandsmark, undertiden paa Husmandslodderne med, saaedes hvert Aar et Stykke med Hør, og Tilberedningen og Forarbejdningen blev Hvermands Sag. Til Hjælp ved Tilberedningen havde man dog en „Hørsvinger“, og det var i Reglen en Elev fra Høravlsinstituttet, ligesom Vævningen blev et Haandværk, som adskillige ofrede al deres Tid paa og valgte som Levevej; de mange Rokke, som flittigt snurrede i de tusinde Hjem, sørgede for, at Væverne altid havde Arbejde nok. Resultatet viste sig ved, at der alle Vegne ved Gaarde og Huse i Foraarstid og Forsommer laa store Stykker Lærred „paa Bleg“, og i Skabe og Kister voksede Dyngerne af hjemmegjorte Lagener, Duge, Skjorter og Særke. Der var noget at efterse og beundre, naar Slægt og Venner kom i Besøg. Det var rigtigt, hvad han skriver den gamle Væver og Digter, Lars Clavsen paa Wedellsborg:

„I gammel Daw skul Pierne stræws
om Vindri mæ Line og Olle,
de kaare aa spant aa gjure te væws,
aa saa fek vi Tøj, der ku' holle“.

Høravl og Hørindustri, Spinding og Vævning er ingeniørlunde Virksomheder, Brahetrolleborgegnen har haft Eneret paa; men der er mangfoldige Vidnesbyrd om, at disse Arbejder paa den Tid, der her omtales, blev udført til største Fuldkommenhed paa denne Egn.

Der kom „Hørkarle“ til Lykkenssæde fra alle Egne af Landet, og paa Væveriet ved Brahetrolleborg uddannedes

Vævere ogsaa andetsteds fra. Saaledes blev ogsaa denne Afdeling af Joh. L. Reventlows Foranstaltninger til Bondestandens Tarv til Nytte langt ud over Godsets Grænser.

Kartning og Spinding af Uld skaffede ligesom Hørin-dustrien Arbejde til Væverne, og det kendtes paa Klæde-dragten. N. C. Rom, Forfatteren af „Den danske Husflid, dens Betydning i Fortid og Nutid“, skriver saaledes: „Paa Markederne f. Eks. i Odense, vil man mest finde købstad-klædte Bønderpiger, medens man paa de sydfynske Mar-keder f. Eks. i Faaborg, vil se de allerfleste klædt i de for Landbostanden langt klædeligere Hvergarnskjoler, fordi Trolleborgegnens, Faaborgegnens og de omliggende Smaaøers Be-folkning vedbliver at klæde sig i hjemmegjort Tøj“. Denne Omtale af Hjemmefliden og dens Betydning paa Faaborgeg-nen kan tidsfæstes til omkring 1880, og det ses deraf, at den kvindelige Husflid, der i Egnens Glansperiode stod paa saa højt et Stade, ogsaa i de følgende Slægtled blev holdt i Ære. Naar kvindelig Husflid omtales, maa man ikke helt glemme Strikketøjet, der uden Tvivl er den Husflidsgren, som sidst visner; men da den er saa almindelig ogsaa i Nu-tiden, er yderligere Omtale overflødig.

Om Mændenes Husflid paa Trolleborgegnen skriver N. C. Rom, at den vel ikke kan beskrives med saa levende Far-ver som den kvindelige, men at den ingenlunde kan kaldes ringe; som særlig fremragende nævner han — — — „en af de flinkeste og mest belæste Gaardmænd i Sognet, Niels Rasmusen Søkilde, der om Vinteren gerne sysler med at lave mange Arbejder baade ved Høvlebænk og Drejelad, hvoraf Sofa, Stole, Borde osv. pryder hans Stue. Det turde næsten ogsaa anføres som et Husflidsarbejde, at denne Mand i sin Fritid fra Landbrugsarbejdet endda har haft Lejlighed og Dygtighed til at samle og skrive en Bog, som er udkom-met under Navn af „Gamle og ny Minder fra Brahetrolle-

borg og Omegn“, hvilket vidner om, at Aandens Uddannelse ikke er forsømt for Haandens“. Som andre dygtige Husflidsmænd paa Egnen nævner han Peder Ladefoged i Gærup (Mejetøj og Stole), Jørgen Hugger i Nybo (Træskeer), Poul Hansen, Haagerup Mark (Kornskuffer og Trætrug) og Hans Andersen, Øksenhaverne (Kornsold).

Selv om Mændenes Husflid „Huggehusarbejdet“ fra gammel Tid stod højt, kunde den dog lige saa lidt her som andetsteds staa for den Modvind, som efterhaanden blæste op. Forskellige Aarsager samvirkede til at standse denne sunde, samfundsnyttige og for Udøverne saa fornøjelige Fritidsbeskæftigelse: „De fattige Tider“ fra 1813 til 1840 afløstes af en Velstandsperiode, der kulminerede i Halvfjerdserne; Pengerigelighed er Gift for Husfliden; tilmed blev en Mængde af det daglige Livs Brugsgenstande efterhaanden fremstillet fabriksmæssigt og kunde købes billigt i Butikkerne; Foreningsliv og Selskabelighed lagde mere og mere Beslag paa Fritiden. Lige op til Nutiden har disse Aarsager gjort sig gældende med det Resultat, at „Huggehusarbejde“ snart er en „saga blott“.

Ulykkesaaret 1864 gav Anledning til, at der paa mange Omraader sattes betydningsfulde Foretagender i Gang til Gavn for Land og Folk. „Det danske Husflidsselskab“ hører vel ikke til de mest iøjnefaldende af disse; men det hører med som et Led i Bestræbelserne for at vinde indadtil, hvad der var gaaet tabt udadtil, og de Mænd, som gik i Spidsen med det gode Formaal at genoplive den hendøende Hjemmeflid, fortjener stor Tak, først og fremmest N. C. Rom.

Her i Sognet oprettedes en lokal Husflidsforening 1872. Den første Bestyrelse var Gaardejerne Jørgen Mortensen og Christian Møller af Grønderup, Lars Christoffersen af Gærup og Lærer Krogh sammesteds, der var Formand. Det første Aar ydedes af 43 Beboere i Sognet en Sum af 41 Rdl. 5 Mark til Foreningen. Lensgreven paa Brahetrolle-

borg ydede aarligt 10 Rdl., saa længe Foreningen virkede. Resultatet af den første Husflidsudstilling, som afholdtes i Gærup Skole den 15. December 1872, fremgaar af følgende Citat af Foreningens Regnskabs- og Forhandlingsprotokol: „Der var til Udstillingen indsendt 34 forskellige Genstande fra 19 Udstillere, 15 over og 4 under 18 Aar. Ifølge Komiteens Dom var alle de indsendte Genstande smukt forarbejdede og bare tydelige Vidnesbyrd om Flid fra de unges Side, hvorfor ogsaa Bestyrelsen fandt det rigtigt foreløbig for 1872 at give alle Udstillerne Præmie for endmere at opmuntre disse til at tage fat paa Arbejdet. Det samlede Pengebeløb, som uddeltes, udgjorde 33 Rdl.“ De udstillede Ting var: 1 Sybord, 1 Rulle, 2 Hjulbøre, 2 Ostepresser, 2 Hørbrydere, 1 Garnvinde, 1 Borsving, River, Træskovle, Trægrebe, Børster og Træskeer. I de følgende Aar fortsattes i det samme Spor. Udstillerne var i de første Aar kun unge Mænd, delt i to Grupper, efter som de var over eller under 18 Aar; men i 1877 aabnedes Adgang til at udstille og æske Præmie for Mænd og Kvinder af Indsidderklassen, ligesom der blev en Afdeling for Børn. For Mændenes Vedkommende stilledes den rimelige Betingelse, at de maatte ikke være uddannet i noget Haandværk. I 1880 føjedes til Foreningens Bestemmelser, at alle ikke faglærte Mænd samt Kvinder og Børn havde Lov at indlevere Sager til Bedømmelse og eventuel Præmiering. Udstillingen holdtes skiftevis i Sognets tre Skoler, efter at Beboerne i Haagerup Skole-distrikt havde sluttet sig til.

1883 var aabenbart Foreningens fineste Aar. Da blev der sendt 235 Genstande til Aalborg, hvor der holdtes en Husflidsudstilling i Forbindelse med den 15de danske Landmandsforsamling. Det ser ud, som om Faaborgegnens Husflidsforeninger har hævdet sig smukt ved denne Lejlighed. Af de 13 Foreninger, som havde ladet sig repræsentere, var de 7 fra denne Egn, nemlig fra Diernisse, Horne, Svan-

ninge, Jordløse-Haastrup, Brahetrolleborg og Vesteraaby; disse blev alle tilkendt Sølvmedalje; Faaborg-Foreningen fik Broncemedaille. Præmielisten afsluttes med følgende Udtalelse: Endvidere er udstillet følgende Arbejder, der for deres fortrinlige Udførelse vilde være tilkendt Sølvmedaille, saafremt ikke Genstandene af vedkommende Udstillere var holdt udenfor Præmieæskningen:

1) Forstander Otto Salomon, Nääs Sløjdsseminarium ved Gøteborg: En udmærket Samling Sløjdmønstre;

2) Gdr. Niels Rasmussen Søkilde, Fleninge, pr. Korinth: En udmærket Samling Huggehus- og Bogbinderarbejde;

3) Fru Marie Sauter, Vindum: En Samling fortrinligt Uldbind.

4) Apoteker Berg, Faaborg: Skolemodeller og fortrinligt udskaarne Arbejder“.

Foreningen opløstes omkring 1890, og den kontante Pengebeholdning blev indsat i Faaborg Sparekasse med den Klausul, at Beløbet kun maatte hæves, hvis der engang i Fremtiden skulde oprettes en ny Husflidsforening eller et lignende Foretagende sættes i Gang. I 1926 var dette Beløb vokset til ca. 500 Kr., hvoraf en Del kom til Anvendelse, men derom senere.

Det Haandens Arbejde, som hidtil er omtalt, har ingen direkte Forbindelse haft med Skolen. Med Rette har man ment, at Barnets Oplæring i praktiske Sysler, hvad enten det gjaldt Piger eller Drengene, bedst fandt Sted i Hjemmet, og saa længe Hjemmefliden holdes i Ære, saa længe Smaapiger ser Mor arbejde med Naal og Traad, med Strikkepinde og Garnnøgler, og selv faar Lov at tage Del i saadant Arbejde, saa længe Smaadrenge ser Far arbejde paa Huggehuset med Økse og Baandkniv, med Sav og Høvl, og selv faar deres Trang til saadan Virksomhed tilfredsstillet og under kyndig Vejledning faar Lov at tumle med Værktøj

og Træ, saa længe kan Skolen holde sig tilbage og nøjes med at varetage den mere teoretiske Side af Børnenes Udvikling og Oplæring; men Forholdet bliver noget ændret, naar Hjemmefliden sygner hen. Det har i mange Aar været Lov, at Skolepigerne skal have Undervisning i kvindeligt Haandarbejde, men for Drengenes Vedkommende er det endnu ikke paabudt, at de i Skolen skal beskæftiges med praktisk Haandarbejde. Det kan imidlertid ikke nægtes, at dette Krav banker stærkt og indtrængende paa Skolens Dør, og det kan næppe vedblivende afvises. Spørgsmaalet bliver da, under hvilken Form det bedst kan opfyldes. Husflid synes at være for omfattende, for mangfoldig og uensartet til at faa Betydning som Undervisningsfag i Børneskolen. Anderledes indbydende i saa Henseende er Træsløjd, der netop er indrettet saaledes, at den opfylder Pædagogikkens Fordringer til et for Børn velegnet Fag. Træsløjdens Historie er af forholdsvis ny Dato; den skal her blot antydes i meget kort Uddrag. I Aaret 1868 købte en rig Gøteborg-Købmand, August Abrahamsen Herresædet Nääs, der ligger et Par Mil Nord for nævnte By. For at bringe det forsømte Gods paa Fode kastede han sig straks ind i et omfattende Arbejde med at forbedre Vejvæsen, Skovbrug og Agerdyrkning. Hjemmefliden fandt han med Bekymring i Forfald, og for at puste nyt Liv i den indrettede han paa Slottet Værksteder og Undervisningslokaler for Godsets konfirmerede Ungdom. Ledelsen af Undervisningen overdrog han til sin Søstersøn Otto Salomon, og et af de vigtigste Resultater af denne geniale Mands Virksomhed er Træsløjden. Efter indgaaende Overvejelser fandt han, at Snedkerens Arbejde kan analyseres, og derved kan der opstilles en Række Øvelser, som ordnes efter deres Vanskelighed. Svarende til disse Øvelser fik han fremstillet en Modelrække, som Eleverne efterhaanden skulde eftergøre. Dette System vakte i Løbet af faa Aar en saadan Opmærksomhed over

hele Sverige, at der maatte opføres et Sløjdseminarium paa Nääs i Forbindelse med den oprindelige Sløjdscole. Snart blev interesserede Skolefolk i andre Lande ivrigt optaget af, hvad der foregik paa Nääs, og da der blev Adgang for Udlændinge, strømmede saadanne i stort Tal til for at lære Otto Salomons System at kende, teoretisk og praktisk.

Hvor omfattende Uddannelsen af Sløjdlærere blev, ses af følgende Tal: I Aarene fra 1874 til 1912 har 5756 Lærere faaet Uddannelse og taget Eksamen paa Nääs. Af disse er over 1000 Udlændinge — fra 39 forskellige Lande. Det er allerede nævnt, at Otto Salomon i 1883 havde sin Modelrække paa Udstilling i Aalborg og høstede megen Ros. Omplantet paa dansk Grund har Træsløjden delt sig i to Retninger: „Dansk Sløjd“, der har sin Kursusbygning „Dansk Sløjdlærerscole“ i København, og „Askov-Nääs Sløjd“, der trofast bevarer det fra Sverige indførte System, den har, som Navnet siger, sit Centrum i Askov, hvor der ligesom i København uddannes Sløjdlærere.

— Begge Sløjdretninger har i Aarenes Løb vundet Fremgang over hele Landet. Til de fleste Købstadskoler hører nu en velmonteret Sløjdsal, og paa Landet er der indført Sløjdundervisning ved nogle Skoler. Her til Sognet kom det ny Skolefag 1926, idet en af Lærerne efter at have faaet Uddannelse paa Sløjdscole i Askov fik Lov af Sogneraadet til, at Skoleloftet blev indrettet som Sløjdlocale, forsynet med Høvlebænke og det fornødne Værktøj. — Ved denne Lejlighed blev anvendt en Del — ca. 350 Kr. — af Husflidsforeningens efterladte Midler, og Skolesløjden her kan saaledes siges at stamme fra Sognets Husflidsforening. — Skolens store Drenges faar 2 Timers Undervisning om Ugen, og hver Vinter undervises to Aftener om Ugen et Hold af unge Karle i Faget.

Til Slutning skal anføres, hvad en kendt Askov-Sløjder, Lærer Thane, Skanderborg, i Værket „Hvorledes skal

jeg undervise“ skriver om Sløjd: „Intet andet Fag formaar som Sløjden at udvikle Børnene i moralsk, intellektuel og fysisk Henseende. Det kommer deraf, at Sløjden stadig formaar at fange deres Interesse. Den tilfredsstiller deres naturlige Trang til Bevægelse og Virksomhed. Den bibringer dem derved Lyst til og Agtelse for legemligt Arbejde. Sløjden vænner dem til Orden, Nøjagtighed, Renlighed og Netted, til Opmærksomhed, Flid og Ihærdighed; den skal lære dem at skønne, at iagttage, at sammenligne, at undersøge, at prøve, at finde paa; den skal styrke og udvikle deres Selvtillid og Vilje. Sløjden vil endvidere udvikle de legemlige Kræfter, øve Øjet i at kunne se og Haanden til at kunne udføre. Børnene lærer at læse og skrive det Verdenssprog, som hedder en Arbejdstegning. Og gennem alt dette dygtiggøres de unge for Livet, dygtiggøres til at udføre de praktiske Krav, som Livet stiller til dem, dygtiggøres til at vinde frem i Kapløbet om det daglige Brød. — Dette er Sløjdundervisningens Maal. Derfor burde Sløjden sættes til Højbords i Skolen. Der er dens Plads til Børnenes Udvikling og Modning, til Børnenes Glæde“.

Den, som gennem Erfaring, dels ved personligt Arbejde med Sløjd, dels ved at se den Iver og Optagethed, hvormed Eleverne arbejder, har indset Sandheden af ovenstaaende, giver Lærer Thane Ret.

Kilder: 1) Optegnelser til Slægten Schrolls Historie. 2) Brahetrolleborg Sogns Kirkebog. 3) N. C. Rom: „Den danske Husflid i Fortid og Nutid“. 4) L. Thane: „Om Sløjd“.

De Reventlowske Skoler og „Den kgl. Anordning af 1814“

Motto: »At den fri Bonde maa vorde kæk
og oplyst — — —«.

Af *P. M. Sørensen.*

Den Interesse for Skolevæsen, som kendetegner Slutningen af det 18. Aarh., maa ses som et meget betydningsfuldt Led af en mere omfattende Interesse: Almuens Frigørelse og Højnelse.

Naar Grev Johan Ludvig Reventlow til Brahetrolleborg i Begyndelsen af sit Skolereglement af 17. Decbr. 1783 skriver saaledes: „Børnenes Opdragelse er ubestridelig det vigtigste, som skal give grundet Haab til en mere oplyst Almue“, saa er Retningslinien for Skolevæsenet og dets Betydning hermed trukket op: Alle Reformer, de være nok saa velmente og velovervejede, nytter kun lidet, hvis ikke den opvoksende Slægt gennem Skolernes oplysende og forædlende Indflydelse bliver bedre skikket til at leve Livet under de ny Forhold.

Der var Begejstring og Idealitet over Livet og Virksomheden i de Reventlowske Skoler; men der skulde gaa mange Aar, mange Overvejelser og langvarige Forhandlinger skulde foregaa, inden Maalet kunde naas: et Skolevæsen for hele Landet efter Reventlowernes Mønster. Man var, da det kom til Stykket, knapt nok enige om Maalet, endsige om Midlerne.

Adskillige af Tidens ledende Mænd, f. Eks. Ove Høegh Guldberg og Hertug Christian af Augustenborg, vilde nok være med til en Forbedring af Almueundervisningen, vel at mærke, naar den kunde holdes inden for, hvad de ansaa for rimelige Grænser, og disse var meget snævre. Hvad der meddeltes Almuen af Kundskaber og Færdigheder udover det allernødtørftigste, var kun til Skade, kun skikket til at skabe Utilfredshed og Misfornøjelse. Anderledes ivrig og optaget af at skaffe Landbefolkningen en bedre Skoleundervisning var Biskop N. E. Balle. Utrættelig rejste han paa Visitats i sit Stift, og det var ikke mindst for Skolernes Skyld. Han havde rig Lejlighed til at dadle og straffe, men allerhelst roste og opmuntrede han, naar han fandt nidkære Skoleholdere og kvikke Børn. Ofte uddelte han Flidsbelønninger til flittige Skolebørn, og Glæden var stor paa begge Sider, naar det skete, ikke mindst hos den gode, venlige og i god Forstand myndige Biskop. Helt enig med Reventlowerne med Hensyn til Skolevæsen var han dog ikke. Det var især Religionsundervisningen, de havde forskelligt Syn paa. Balle vilde, „at Luthers Katekismus skulde indpræntes til uudslettelig Bevaring i Sindet. Thi som Trosbekendelse betragtet fortjener den at agtes højt“. Reventlow indrømmede vel, at Luthers Katekismus var et Mesterværk for sin Tid, men den egner sig ikke til Undervisning for Smaabørn, naar man vil fremme levende Kristendom i Stedet for den døde Kundskab, som er almindelig. Balle brugte i Stridens Hede Udtrykket Reformsyge om de filantropiske Skoletanker; han hørte i høj Grad til de maadeholdne Reformvenner, der nok vilde Fremgang, men maaske nok i for høj Grad paa Grundlag af det bestaaende.

Joh. L. Reventlows Skoler gav andre Godsejere Lyst til lignende Foranstaltninger, først og fremmest hans Broder. den senere Statsminister Chr. D. Reventlow til Christianssæde, han opførte ikke mindre end 13 Skoler paa sine God-

ser paa Lolland. I 1823 var han naaet saa vidt, at han kunde sige: „Lovet være Gud, at jeg kun har 1 middelmaadig og 12 gode Skoler“. Grev Schimmelmann til Lindenberg, Grev Holstein, Holsteinborg, Grev Ahlefeldt paa Langeland, Baronerne Juul til Taasinge og Løvenborg til Løvenborg; ogsaa borgerlige Jorddrotter som J. F. Classen og N. Nyberg fulgte det gode Eksempel og byggede Skoler.

Det var ganske vist spredte Forsøg, men Interessen var vakt, og der førtes livlige Forhandlinger og indsendtes Forslag til Regeringen om en Skolereform for hele Landet. Allerede 1785 indsendte Biskop Balle sit første Forslag, og samme Aar fremkom Forslag fra „Den lille Landbokommission“, hvori begge Brødrene Reventlow havde Sæde, om Skoler i Frederiksborg og Kronborg Amter. — Her skal ikke i Enkeltheder gøres Rede for de krinklede Veje og krogede Stier, man maatte færdes ad for at naa et Resultat, kun Hovedlinierne skal antydes, og de er følgende: Fra 1785—89 almindelige Drøftelser. 1789 Nedsættelse af „Den store Skolekommission“, hvoraf begge Reventlowerne var Medlemmer; 1793 Chr. D. Reventlows „Udkast til en almindelig Forordning for Landsbyskolerne“, Punkt for Punkt en Gentagelse af hans Reglement for Skolerne paa Christianssæde, der atter var bygget op i Overensstemmelse med Broderens Skolereglement af 1783. Efter Vedtagelsen af dette Udkast sendtes det i 1799 til Kancelliet. Under Kancelliets Behandling af Forslaget, en Behandling, der maa have været særdeles grundig, idet den varede $7\frac{3}{4}$ Aar, nemlig til Oktober 1806, indhentedes Erklæringer, Betænkninger m. v. fra forskellige skoleinteresserede og paa dette Omraade kyndige Mænd, fra Biskop Balle, Amtmand P. C. Steermann og Hertugen af Augustenborg, hvis Bemærkninger til Forslaget skal omtales nærmere. Endelig d. 10. Oktober 1806 blev Forslaget, hvis Titel nu var „Provisorisk Reglement for Almueskolevæsenet paa Landet i Sjælland, Fyen og

Lolland-Falster“ forelagt Kongen til Underskrift. Dette Reglement er med ganske faa Ændringer enslydende med „Den kongelige Anordning for Almueskolevæsenet i Danmark af 29. Juli 1814“. Det var den ulykkelige Krig med England, som i Aarene 1807—14 optog Regeringens hele Interesse. Da Freden var sluttet i Januar 1814, kom Skolevæsenet atter i Forgrunden, og det endelige Resultat, som skulde komme til at præge Landets Almueundervisning i flere Mennekskealdre, forelaa den 29. Juli samme Aar.

Ved Aarhundredskiftet var hele den pædagogiske Bevægelse kommet ind i et nyt Spor, det var ikke længer de filantropiske Skoletanker, der var i Forgrunden, ganske vist kunde de Erfaringer, som var indvundet ved de Reventlowske Skoler, ingenlunde underkendes; Livet og Virksomheden i disse stod for stedse som lysende Forbilleder paa fortrinligt Skolearbejde; men alligevel hævede sig stærke Røster, som krævede Signalerne ændret. Det høje Maal, Reventlowerne i Ungdomsbejstring havde sat sig, og som de forblev trofaste imod, det blev nu Genstand for ret skarp Kritik. Fordringerne saavel til Lærernes Uddannelse og Kundskabsmængde som til Maalet for og Omfanget af Skolernes Arbejde skulde sættes ned. — En Polemik mellem Hertugen af Augustenborg og Grev Chr. D. Reventlow fra 1802 giver et Indblik i de afvigende Anskuelser, der tærnede sammen. I den Betænkning, Hertugen efter Opfordring af Kancelliet indsendte i Anledning af „Den store Skolekommission“s Forslag af 1799, fremhæver han:

1. Skolens Maal var angivet alt for ubestemt ved Ordene Almenoplysning og Sædelighed“. Der burde udarbejdes et Sæt Lærebøger og Methodebøger, som Lærerne ufravigelig havde at følge, og desuden behøvede Pigerne ikke saa fyldig en Undervisning som Drengene. Chr. D. Reventlow indsendte efter at have gjort sig bekendt med Hertugens Skrivelse et Forsvarsskrift,

hvori han Punkt for Punkt imødegik dennes Indvendinger. Til ovennævnte Punkt 1 svarede han, at han kunde ikke indrømme, at Skolens Maal, som det i Forslaget var formuleret, gik ud over rimelige Grænser, at han ikke kunde være med til at kvæle Lysten hos en duelig Lærer ved stramme Forskrifter, og at Pigerne burde have samme Undervisning som Drengene, Haandarbejde alene undtaget.

2. Hertugen troede ikke paa Muligheden af at gennemtvinge Børnenes Skolegang hele Aaret, ligesom han ikke ansaa Klasseundervisning for gennemførlig. Hertil kunde Greven med Rette nævne de Erfaringer, der gennem en Aarrække var indvundet ved hans egne og Broderens Skoler: Det kunde meget vel lade sig gøre at faa ogsaa Fattigfolks Børn til flittigt at søge Skolen, og Lærerens Dygtighed skal netop vise sig derved, at han formaar at undervise en hel Klasse samtidig. Kan han ikke det, er han næppe sin Plads voksen.
3. I Forslaget var der aabnet Adgang for interesserede Forældre til at overvære Undervisningen. Dette fandt Hertugen at være uheldigt, og han henviser til, at Forældrene jo ikke engang har Adgang til Latinskolerne. Grevens Svar herpaa er meget træffende. Han finder det ikke underligt, at Forældrene holder sig borte fra Latinskolernes kedsommelige Undervisningstimer, saa meget mere som de Materier, der behandles, er dem fuldkomment fremmede. Men i de ny Almueskoler skal der undervises i Kundskaber, som fattes ved den blotte sunde Fornuft, og som alle interesserer sig for i det daglige Liv. At høre paa Undervisningen til Hverdagsbrug er bedre end at gaa til Eksamen.
4. Det er muligt, at Tonen paa de første Seminarier:

Kiel, Blaagaard og Bernstorffsminde, var noget for højstemt, men der var allerede sket en Forandring i Retning af det mere jævne. Især var de saakaldte Præstegaardsseminarier, Boisens paa Lolland, Amtsprovst Wedels i Skaarup m. fl. indrettet saaledes, at Eleverne blev særdeles velkikkede til at overtage en Lærergerning paa Landet. „En fornuftig Bonde blandt Bønder“ var den Lærertype, Seminarieuddannelsen nu stiledede mod.

Hertugen yndede i det hele taget ikke Seminarier, og i hvert Fald burde Undervisningen paa saadanne Anstalter være stærkt regelbundet i Lighed med, hvad han ansaa for det heldigste for Børneskolen. Ellers blev Seminarierne let fordærlige Institutter, der skabte „Halbvisserei“ og Vigtigmageri hos Lærerne, saa de vilde spille pædagogiske Reformatorer og forkvakle Landsbyungdommen. Det vilde være urimeligt at give Seminarister Fortrinsret fremfor Studenter og privat uddannede Lærere.

Reventlow tog Seminarierne i Forsvar i den Skikkelse, de nu havde. I det hele taget havde de Lærere, som hidtil var udgaaet fra Seminarierne, opfyldt de Forventninger, der med Rimelighed kunde næres, og det kan ikke regnes Seminarierne til Last, om en enkelt har optraadt uheldigt ved at vigte sig med ufordøjede Kundskaber. „At Studenter ej mere end andre bør have Ret til disse Embeder, synes indlysende, naar de ikke ved Eksamen beviser deres Duelighed, da deres Dannelse til Videnskaberne ved Universitetet er ganske forskellig fra den, der behøves til at blive Skoleholder“. For øvrigt er det som oftest kun Studenter, der af uheldige Grunde, tarvelig Begavelse eller moralske Skavanker, bliver standset i deres Studier, som gaar Skolevejen.

5. Ogsaa om Skoletilsynet var Hertugen og Greven noget uenige, men da dette Punkt vistnok var et af de svageste i Forslaget, var Grevens Imødegaaelse af Hertugens Indvendinger ikke meget virksomhedsfuld. Der kunde nævnes flere Enkeltheder, men ovenstaaende maa være tilstrækkeligt til at vise, hvorfor det endelige Resultat, Lovgivningen for hele Landets Skolevæsen maatte komme til at afvige fra Reventlowernes Plan.

Det vilde føre for vidt, det vilde ogsaa ligge uden for Formaalet med nærværende Afhandling at gennemgaa Skoleloven af 1814 i alle dens Enkeltheder og Paragraffer. For det første udelades alt, hvad der angaar Købstadskolen, endvidere forbigaas, hvad der ikke har sit Udspring fra Skolerne paa Brahetrolleborg og Christianssæde, tilbage bliver saa nogle Hovedsynspunkter og Bestemmelser, som findes i nogenlunde samme Form i Reventlowernes Reglement og Lærerinstruks og de tilsvarende Afsnit af Skoleanordningen:

1. Faste og bestemt afgrænsede Skoledistrikter. Skolepligt for alle Børn, hvis Forældre ikke selv sørger for Undervisningen, og selv med saadan Undervisning skal der føres Kontrol. Den undervisningspligtige Alder er fra Barnets (6.) 7. Aar til dets fyldte 14 (16.) Aar, de yderste Grænser er fra Grevernes Reglement. Klasseundervisning og som Følge deraf et kraftigt understreget Krav om stadig Skolegang; ulovlige Forsømmelser mulkteres. Børnene er, naar de er fyldt 12 Aar, forpligtede til at overvære Søndagsgudstjenesten i Kirken. Ved Udskrivning af Skolen skal hvert Barn af Skolekommissionen have et Afgangsbrev, hvorpaa er anført Karakterer for Kundskaber og Færdigheder, samt en Bedømmelse af dets Flid og Opførsel i Skoletiden. Hvor stor Vægt J. L. Reventlow

lagde paa dette Afgangsbetegnelse, ses af § 2 i Reglementet (S. 65—66).

2. Religion, Læsning, Skrivning og Regning er Hovedfag; i de Reventlowske Skoler undervistes tillige i Agerdyrkningslære, om Naturbegivenhederne, i Geografi og Historie. Efter kgl. Anordning skal Undervisning i Geografi, Historie og Naturkundskab kun gives lejlighedsvis i Forbindelse med Læsning; derimod kræver Anordn. en regelmæssig Undervisning i Gymnastik. Helhedsbilledet viser, at med Hensyn til Undervisningens Fylde og Omfang betegner kgl. Anordning et Tilbageskridt i Forhold til Reventlowernes Plan.
3. Begge Skoleprogrammer viser Interesse for en fortsat Undervisning af den konfirmerende Ungdom; der er Enighed om 1 ugentlig Aftentime for Karle og 1 Eftermiddagstime for Piger. Fagene er Regning og Skrivning, — — „og Skolelærerne maa især benytte sig af den Indflydelse, en saadan vedvarende Undervisning vil give ham, til at gøre dem bekendt med de Pligter, som deres modnere Alder og forandrede Vilkaar medfører, og saaledes efter Mulighed fremme Sædelighed, Flid og huslig Lyksalighed blandt Landalmuen“. (Kgl. Anordning).
4. Angaaende Skoledisciplinen, Skolelærerens Ret til at straffe, eventuelt belønne Børnene, hedder det: „Han skal ved den ham betroede Skoletugt omhyggeligen vogte sig for Partiskhed, Lidenskab og deraf flydende Overilelse. Især maa han ved forsigtig Uddeling af Opmuntring og Straffe forebygge, at Børnene ved Opmuntringen forledes til Egennytte og Forfængelighed, og at de ved Straffen hverken forhærdes eller gøres modløse“. (Kgl. Anordn.) Dernæst gives Anvisning paa

passende Belønninger til de flittige Børn og Regler for, hvilke Straffemidler der er forbudt, og hvilke der er tilladt. Større Forseelser, som kræver strengere Straf, end Læreren mener sig beføjet til at uddele, skal indberettes til Skolekommissionen, som saa har at tage sig af Sagen.

5. Endelig skal som Afslutning nævnes en Paragraf, som findes i begge Skoleprogrammer: „Bryllup, Ligfærd og Barnedaab skal bestemmes til en saadan Tid, at Skolearbejdet derved intet Afbræk lider“.

„Respekt for Skolen og dens Arbejde!“ Det var Meningen.

Selv om der altsaa i mangt og meget viste sig at være Afvigelser i Anskuelserne om Maal og Midler for Skolevirksomheden, eet Maal var fælles, det som Grundtvig senere udtrykte saaledes:

„Ord i Mund og Skrift i Bog
skal vor Ungdom lære.
Ret at bruge Kraft og Sprog,
Livet til Guds Ære.
Da vor Manddom, klog og stærk,
svare skal til Navnet,
krone Skolens Ungdomsværk,
vise, det har gavnet“.

Kilder: Arkivet paa Brahetrolleborg, Joachim Larsen:
„Hvorledes Skoleloven af 1814 blev til“.

De Reventlowske Skoler efter Johan Ludvigs Tid.

Af C. Jørgensen.

Da Grev Johan Ludvig Reventlow grundlagde Brahetrolleborg Sogns Skolevæsen 1783, gjorde han det saa godt, at det stod som et Mønster for hele Landet. Det øvrige Land fik først et ordnet Skolevæsen 1814.

Grev Ditlev Chr. Ernst Reventlow, gift med Charlotte Dorthea Josefine Kristiane Schimmelmänn, overtog Baroniet efter sin Faders Død 1801. Han var dengang 19 Aar. Han havde samme Interesse for Skolevæsenet som Faderen. Han og hans Hustru besøgte ofte Skolerne, og de holdt begge af Børn. Derom vidner „Grevinde Josefine Reventlows Legat“ for trængende og flittige Børn i Brahetrolleborg Sogn.

Den aandløse og militærisk prægede „indbyrdes Undervisning“ indførtes omkring 1820 i samtlige Landets Skoler paa Landsfaderen Frederik den Sjettes Bud. Det tjener til Grev Ditlevs Ære, at den aldrig blev indført i de Reventlowske Skoler. Han ønskede Menneskene gjort til tænkende Væsener, ikke til Maskiner.

De halvaarlige Eksaminer holdtes bestandig paa Slotet indtil omkring 1850. Der havde hidtil været Hverdagsundervisning, saaledes at de ældste Børn gik i Skole om Formiddagen og de yngste om Eftermiddagen. Omkring 1856 blev det bestemt, at ældste Klasse skulde gaa 2 Dage i Sko-

le om Sommeren og 4 Dage om Vinteren, yngste Klasse omvendt. Lørdag Eftermiddag var fri, mod at de ugentlige Fridage i Juni og Juli bortfaldt.

Endnu længe efter, at Skoleloven af 1814 var traadt i Kraft, vedblev Skolerne i Brahetrolleborg Sogn at følge deres egen gamle Skoleplan. Man slap den nødig. Den havde vundet Hævd og givet gode Resultater. Endnu i mange Aar fulgte man nøje Reglementet og Instruksen fra 1783, og først efter Frihedens Indførelse 1849 begyndte man saa smaat at mærke, at det gamle ikke længere slog til. Der er stor Forskel paa at opdrage en Slægt til blot personlig Frihed under Enevælde og paa at opdrage den til Folkefrihed og Selvstyre. Efter 1849 regnede det ned over Landets Skoler med nye Bestemmelser og Forordninger, som havde til Formaal at lede Undervisning og Opdragelse ind i det Spor, Folkefriheden og den nye Tidsaand førte med sig. Ordet Almueskole forsvandt omsider og blev afløst af Navnet Folkeskole.

Det ligger i Sagens Natur, at den Reventlowske Skoleplan maatte dele Skæbne med saa meget andet godt, som Tiden sætter til Side, naar Fremskridtet gør sig gældende. Den svundne Tid lagde Vægt paa „Dyden“, det nyttige og forstandsmæssige. Nu kom en ny dansk Litteratur og nye folkelige Sange, og Hjemmenes friere Aand bankede paa Skolens Dør. Den strenge kateketiske Metode ved Religionsundervisningen blev afløst af det jævne og hjertelige Foredrag. Forholdet mellem Lærer og Barn blev fortroligere.

Skolerne her paa Stedet gled lidt efter lidt ind under disse ændrede Tilstande. Snart var der overhovedet ingen Forskel paa Virksomheden her og i Landets øvrige Skoler. Særpræget udviskedes. De blev kommunale; og da Kaldsretten ifølge Lov af 8. Marts 1856 henlagdes til Biskop og Skoledirektion, var det sidste Spor af det særlige „grevellige“ Skolevæsen forsvundet.

Frits Jørgensen siger i sin Bog „Brahetrolleborg Sogns Degne- og Skolehistorie“: „Man kan vel ikke berettiget for- dre, at Skolerne i Brahetrolleborg Sogn nu, siden de ikke længere er stillet over, men kun jævnsides med Landets øvrige Skoler, skulle være foran disse“. Men — hvis det gaar an her i en historisk Fremstilling at gøre et Tanke- eksperiment — sæt nu, at Sognets Kommunalmænd gen- nem Aarene havde tænkt som saa: „Grev Ludvig skabte et for det ganske Land enestaaende Skolevæsen; vi har en stolt Tradition at værne om, nu er det os, der staar for Styret; Brahetrolleborg Skolevæsen skal vedblive at gaa i Spidsen for Udviklingen“ — ja, da havde man næppe senere for- truddet det. Man satte 1888 et smukt Mindesmærke for Bør- nevennen Grev Ludvig. Hvad om man tillige havde ført hans Skoletanker videre og ofret, som han ofrede!

Da havde Brahetrolleborg Skolevæsen i Dag kunnet hævde sig ved Siden af Købstadskolen, der i det sidste halve Aarhundrede har gennemgaaet en mægtig Udvikling med go- de Samlinger, Fysik-, Tegne-, Sløjd-, Gymnastik- og Haand- gerningslokaler, og Hverdagsundervisning ikke at forglemme.

I Stedet for ser man, at der fra 1850 til 1900 ikke skete store Forandringer ved Skolevæsenet her. Naar Bør- neantallet blev for stort ved en af Skolerne, blev der op- rettet et Andenlærerembede og bygget et nyt Klasseværelse samt Andenlærerbolig. Den sidste var for en ugift og be- stod af to Værelser. Lønnen svarede til Boligen, den holdt sig paa Lovens Mindstefordring. Andenlærerembedet i Gær- rup blev oprettet 1868 og det i Ludvigsminde 1872. Da Før- stelærer C. F. Jørgensen i Ludvigsminde paadrog sig en Halssygdom, blev Kirkesangerbestillingen overdraget til An- denlæreren for den svimlende Sum af 20 — tyve — Kro- ner om Aaret. Der var ca. 3 km til Kirke, saa Lønnen var næppe til de Skosaaler, der blev slidt paa Kirkevejen. Man ser da ogsaa, hvorledes Andenlærerne bestandig skifter i

Ludvigsminde. En enkelt Gang maa Embedet opslaas paa ny, fordi der ingen Ansøgere er. En anden Gang møder der to Ansøgere, en med Karakter „ej duelig“ og en anden med „meget duelig“. Den „meget duelige“ blev den lykkelige. En skønne Dag forlod en af Andenlærerne Skolen med samt sine faa jordiske Ejendele. Skolekommissionens Formand protesterede. Man kunde ikke saadan stikke af uden Ansøgning om Afsked. Men Andenlæreren foretog alligevel dette Kunststykke og drog til en Privatskole.

Men efter Aarhundredskiftet lysner det. Der blev bygget nye Skolestuer ved de forskellige Skoler, oprettet Lærerindeembeder, og Skolegangsordningen blev forbedret. Se derom senere under Omtalen af de enkelte Skoler.

Naar man har levet en Aarrække blandt Beboerne i Brahetrolleborg Sogn, har færdedes iblandt dem og lært dem at kende, kommer man til at føle sig hjemme blandt dem, og man kommer til at holde af dem. Det er gæstfrie Mennesker og livlige, saadan som Fynboerne i Reglen er. De har Sans for Hygge, og de holder deres ofte gamle Bindingsværksgaarde i den finest mulige Stand. De plejer og passer deres dejlige Frugt- og Blomsterhaver. De følger godt med paa det landbrugsmæssige Omraade og fremviser gerne og ofte med Stolthed deres Besætninger og Marker. De er selskabelige og fornøjelige i Samvær. De benytter ivrigt Sognebogsamlingen. De hører gerne Foredrag og Oplæsning. Ungdommen driver Gymnastik og Idræt. Dog er der kun Forsamlingshus i Haagerup. Det øvrige Sogn dyrker Foreningslivet paa Korinth Gæstgivergaard eller paa Landbrugsskolen. Der mangler i og for sig ikke aandelig Interesse i Sognet. Men „Bevægelser“, som f. Eks. den grundtvigske har aldrig kunnet slaa Rod i Sognet, skønt der her i Firserne blev oprettet en Folkehøjskole, der dog maatte gaa ind igen og senere afløstes af Korinth Landbrugsskole, der trives udmærket.

„Slottet“ var tidligere Sognets Midtpunkt. Beboerne saa

— og det med Rette — op til de skiftende Besiddere af Baroniet. De havde været som et Forsyn for dem. De havde bygget dem Skoler og givet dem Huse og Gaarde til Selveje under Form af Arvefæste. Den naturlige Ærbødighed, man saaledes nærrede for Herskabet, lod man i nogen Maade gaa videre til Godsets Funktionærer. Det er betegnende, at indtil 1906 valgte man til Sogneraadformand Godsforvalteren, en Forpagter af en af Baroniets Gaarde, Baroniets Bygmeister og — i en lille Periode — en af Sognets Lærere.

I ældre Tid var det en Ære at blive omtalt som „en af Baroniets Bønder“. Enhver vidste, at naar man hørte til dem, havde man særlig gode Kundskaber og var vel oplyst. Endnu for 30—40 Aar siden kunde man træffe at høre Bønder rose sig af „at høre til Baroniets Bønder“, men det var blot en Efterklang. Den rette Baggrund manglede. Dog vedblev der at udgaa adskillige dygtige Mænd her fra Sognet, Mænd, der syslede med Bog og Pen. En Del af dem blev Lærere.

Skolekommissionsprotokollerne fra Brahetrolleborg Sogn er bevaret fra 1783 til nu. Det kan have sin Interesse at danne sig et Billede af Kommissionens Arbejde i gamle Dage, og vi vælger i dette Øjemed et tilfældigt Aar, f. Eks. 1838.

Skolekommissionen bestaar af følgende Medlemmer: Greve Ditlev Reventlow, Sognepræst Knap, Godsforvalter Lorentzen, Sognets tre Lærere, P. Lagoni, Otto Lagoni og Nissen samt tre Bønder, Lars Knudsen, Peter Hansen og Christian Jørgensen, rimeligvis en fra hvert Skoledistrikt. Der blev holdt Møde paa Slottet hveranden Maaned. Disse Møder drejede sig væsentlig om Børnenes ulovlige Forsømmelser fra Skolen. Forældrene idømtes Mulκτη, der for Januar og Februar udgør 2 Rd. 6 Sk. for hele Sognet.

Der afholdtes Eksamen paa Brahetrolleborg. Den 23. April maa Gærup Skole holde for med **ældste Klasse**. Det

hedder: „Ved Opgaverne i Religion, Bibelsk-Historie og almenyttige Kundskaber vare Børnene opmærksomme og gave gode Svar. De læste godt i Bog. Skrivebøgerne blev foreviste tilligemed Udarbejdelsesbøgerne. De fandtes ordentlige og Skrift og Udarbejdelse i det hele gode, hos enkelte af Pigerne særdeles fortrinlige. I Hovedregning opløstes passende Opgaver med Lethed af Børnene. En Opgave blev skriftlig besvaret af Børnene. Enkeltes Besvarelser vare udmærkede, de øvrige svarede for det meste til Børnenes Alder og Fremskridt.

De Børn, der havde naaet den skolepligtige Alder, mødte med deres Fædre eller Mødre, og erfarede Commissionen, at de Børn, som blev prøvede, havde gjort en ønskelig Begyndelse i Læsning i Bog. Prøven i Sang blev anstillet med de Børn af denne Skole, som havde taget Del i Syngøvelserne med Hr. Organist Hansen. Enkelte Psalmemelodier bleve sungne enstemmige og vare tilfredsstillende. Uagtet Vinteren havde lagt væsentlige Hindringer ogsaa for denne Undervisning, afgav den dog et ønskeligt Resultat.

Brahetrolleborg ut supra“.

En lignende Omtale faar de andre Skoler.

I Oktober samles man for at bestemme, hvilke Børn der har Kundskaber nok til at blive antaget til Konfirmationsforberedelse for Vinteren. Fra Gærup antages 12 Drenge og 6 Piger, fra Ludvigsmine 7 Drenge og 4 Piger og fra Grønderup 5 Drenge og 6 Piger.

Pigen Maren Rasmussen volder Kommissionen nogen Vanskelighed. „Hun befindes meget tilbage i Kundskaber, som ere en Følge af, at hun fra sin første Skolegangstid har været og er fremdeles meget tunghørig. Ihvorvidt denne Pige kan vorde konfirmeret eller ikke til den fastsatte Tid, kunde endnu ikke bestemmes, men man vedtog, at al mulig Flid skulde anvendes for at bibringe, om det var gjørlig, hende de nødtørftigste Religionsbegreber, idet der ingen

Udsigt er til, at hun endogsaa ved den længste Skolegang kunde erholde mere end de tarveligste Kundskaber. I de mekaniske Færdigheder viste hun sig imidlertid temmelig brav i den med hende anstillede Prøve“.

Man ser, at det ikke var saa let at blive konfirmeret i de Tider.

Skolens Hovedfag var i mange Aar Religionsundervisningen. Man brugte den kateketiske Metode. Den blev af en senere Tid især af en bestemt aandelig Retning forkættet og forhaanet. Man fastslog Metodens Ubrugelighed, fordi den af enkelte blev misbrugt. Forfatteren har som ung Andenlærer hørt Katekisationer af de ældre Medlærere. De forstod gennem den kateketiske Metode baade at bibringe Børnene Kundskaber og gøre Religionsundervisningen opbyggelig. Forf. har ofte gennem Samtaler med ældre Folk i Sognet erfaret, hvilken Betydning Religionsundervisningen har haft for dem. Og det var netop den kateketiske Metode, der her blev anvendt.

Den fromme Pietist Spener, hvem den kristne Skole skylder saa meget, gjorde den første Begyndelse med Katekisationer med de unge i Kirken. Disse Katekisationer med den konfirmerede Ungdom blev i mange Aar brugt i Brahetrolleborg Kirke. De ophørte først omkring 1900. Om Onsdagen i Fastetiden samledes de Børn, der gik til Konfirmationsforberedelse og Ungdommen indtil 16—17 Aarsalderen. Efter en kort Prædiken over et Afsnit af Lidelseshistorien traadte Ungdommen ud paa Kirkegulvet, hvor Præsten saa katekiserede med dem. Gudstjenesten sluttede med Salmesang og Udgangsbøn. Ungdommen mødte pligtskyldig, og det faldt aldrig nogen Husbonde ind at nægte Tyendet Frihed fra Arbejdet for at deltage i disse Fastegudstjenester, der faldt midt paa en Søgnedag.

Grev Ditlev døde 10. Juni 1854. Han døde barnløs. Baroniet gik da over til hans Farbroders Sønneson Greve

Ferdinand Karl Otto Reventlow, som allerede besad Grevskabet Christianssæde paa Lolland og Reventlow-Sandbjerg i Sønderjylland. Grev Ferdinands Søn Christian Ejner Reventlow bør omtales nærmere i dette Skrift. Han var født 1864

Chr. E. Reventlow.

og døde 1929. Han var Børneven og havde Slægtens Interesse for Skolen og Opdragelsen. I mange Aar var han Medlem af Brahetrolleborg Sogns Skolekommission. Naar han mødte ved de halvaarlige Eksaminer, kunde han klappe de flinke Børn paa Kinden og rose deres skriftlige Arbejder. Og kom der et Barn med en mindre pæn Skrivebog, blev Barnet og Lensgreven enige om, at ved næste Eksamen vilde Barnet møde med en Mønsterpræstation, og det gik fra Eksamen med den bedste Samvittighed. Grevens gode Hjerte og Kærlighed til Børn fornægtede sig aldrig.

Naar det Josefine Reventlowske Legat for fattige og flittige Børn blev uddelt paa Brahetrolleborg Slot ved Jule-

tid, var det en stor Dag for Lensgreven og de halvandet-hundrede Børn, som var indbudt. Greven gav af sin egen Lomme to store Juletræer, rigt behængt med Godter. Efter Forslag af Fr. Jørgensen, Ludvigsminde, — han havde en Tid været Grevens Privatlærer i enkelte Fag — gav Greven desuden Gaver til flittige Børn fra de mere velhavende Hjem; det var en Slags Flidsbelønning. Drengene fik en Bog og Pigerne et Smykke. Man fik først det rette Indtryk af Lensgreven, naar han stod imellem de jublende og glade Børn. Da skulde han ses! Det er ikke helt let at afgøre, hvem der da var lykkeligst, Lensgreven eller Børnene. Da han døde, kappedes Børnene om at give deres lille Bidrag til en Krans til Lensgrevens Kiste.

Christian Ejnar Reventlow
 Til Minde
 Mild i Færd — Sand i Tale.
 Dyb af Værd
 Tro han værnede Ættens Ære
 1864—1929.

Rejst i Parken ved Brahetrolleborg.

Ludvigsminde Skole

ligger mellem Byerne Brændelydinge og Haagerup, „saa bekvemt at „Degni“ kan havde Barsellag med begge Byer“, har en vittig Mand engang sagt. Den er bygget af Grevinde Anne Sybille, som kaldte den nye Skole op efter sin afdøde Mand, Grev Ludvig. Den blev indviet 1. Maj 1804. Som alle de Reventlowske Skoler var baade Lærerboligen og Skolestuen Grundmur. Bryggerhus og Brændehus var dog Bindingsværk.

1872 blev der bygget en ny Andenlærerlejlighed og Andenlærerskole i Forlængelse med Førstelærerens Bolig og Skolestue. Derved kom Andenlærerlejligheden til at ligge mellem begge Skolestuer. Det var uheldigt. Støvet fra Skolegangen stod ofte ind i Lejligheden. Denne bestod af en Stue og et Soveværelse. Det sidste var et lille Rum, saa lille at der kun kunde staa en Seng og en Servante. Der var ikke engang Plads til et Skab. Der var kun et halvt Vindue. Mere kunde der altsaa ikke blive Raad til. Men om der var et helt eller et halvt, var ogsaa ret ligegyldigt; thi uden for stod et stort Levendehegn, hvorigennem ingen Solstraale kunde trænge. Imidlertid klarede de skiftende Andenlærere sig udmærket uden Sollys. De tilbragte en stor Del af deres Fritid hos den elskværdige Befolkning, de levede iblandt. 1906 blev der opført en ny Andenlærerbolig paa det gl. Bryggerhus-Plads.

I Modsætning hertil var Førstelærerboligerne gode, rummelige og hyggelige. Grev Ludvig og Grevinde Anne Sybille byggede saa solidt, at Boligen, i hvert Fald Ydermurene, kunde staa i Aarhundreder.

De to Skolestuer svarede imidlertid ikke til Nutidens Fordringer. 1925 besluttede Sogneraadet at rive de gamle Stuer ned og opføre nye i Stedet for.

Arkitekt Mindedal-Rasmussen i Ollerup blev antaget til at levere Tegningen og have Tilsyn med Arbejdet. De nye Skolestuer kom til at ligge for sig selv. De blev rummelige og har rigeligt med Lys. Imellem dem blev der indrettet et Værelse til Sognebogsamling og Fysiksamling. Der blev to gode Opholdsstuer, hvor Børnene kunde opholde sig i Fri-kvartererne i daarligt Vejr. Udvendig blev den nye Skolebygning smuk, i arkitektonisk Henseende de Reventlowske Skoler værdig.

Haagerup Skole 1933.

Førstelærerens Lejlighed blev grundig restavrret og forsynet med Tegltag.

Grundstenen til den nye Skolebygning blev lagt 17. Juli 1926, og Indvielsen foretoges 17. Decbr. samme Aar i Overværelse af Sogneraad, Skolekommission, Sognets Lærerpersonale og mange af Skoledistriktets Beboere. Herredsprovst

Madsen holdt Indvielsesalen. Desuden talte Sogneraadsformand Søkilde, Sognepræst Clausen og Førstelærer Jørgensen, der paa Beboernes, Børnenes og egne Vegne takkede for de smukke Lokaler og den gode nyrestavrede Lejlighed. Senere var Sogneraadet Vært ved et fælles Kaffebord i Forsamlingshuset.

Den gamle Førstelærerskolestue blev delvis bevaret for at afgive Lokale til en Forskole. Et nyt Embede blev oprettet for en Forskolelærerinde 1928. Hun har en god, rummelig Lejlighed i første Etage oven paa Første- og Andenlærerskolestuerne.

1. Maj 1928 skete en ret stor Forandring i Børnenes Skolegang. Der havde hidtil været Hverandendagsundervisning og 4 Klasser. Nu blev der 5 Klasser. De to yngste Klasser, Forskoleklasserne, fik Hverandendagsskolegang, men de tre ældste Klasser fik 4 Dages Undervisning om Ugen hele Aaret, en ret betydelig Forøgelse af Undervisningen.

Men Beboerne i den sydøstlige Del af Skoledistriktet var utilfredse med denne Ordning af Skoleforholdene. De forlangte en Enelærerskole i Bernstorffsminde kvarteret. Da Skolekommission og Sogneraad ikke vilde imødekomme dette Ønske, blev der oprettet en Privatskole under Navn af Bernstorffsminde Friskole.

Her skal nu kort fortælles lidt om de mange Lærere, der virkede ved Haagerup og Ludvigsminde Skoler i de forløbne 150 Aar. Mølmark, Eriksen og Pade er allerede omtalt i denne Bog. Da Bernstorffsminde Seminarium blev oprettet, blev Haagerup Skole nedlagt, og Børnene henvistes til Seminariets Øvelsesskole, men da denne Skoles Resultater ikke i Længden tilfredsstillede Beboerne og Skolekommissionen, imødekom Enkegrevinde Anne Sybille Reventlow Forældrenes Ønske og byggede 1804 en ny Skole, som hun til Ære for sin afdøde Mand kaldte Ludvigsminde Skole.

Her virkede først Enevold Christensen i 2 Aar. Hans Dinesen — senere Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling — i 11 Aar. Isaak Isaaksen, der faar det Skudsmaal, at han var „en ypperlig Skolelærer, fortrinlig begavet og en utrættelig Samler“, var der i 7 Aar. Fra 1824 til 1829 var Peder Madsen Bonde Skolens Lærer. Han var Husmandssøn fra Brahetrolleborg Sogn og var en Tid Huslærer paa Elvedgaard hos Vedel Simonsen, der vakte hans historiske Interesse. Sognepræsten i Brahetrolleborg kalder ham „en højst fortrinlig Skolemand, et udmærket, agtværdigt Menneske, agtet og yndet af alle.

Sander Jørgensen Nissen (1830—1842) „en fra Aandens og Hjertets Side lige udmærket Mand“, fortrolig med Matematik, Fransk og Italiensk fulgtes af Rasmus Jørgensen (1842—1869), en Bondesøn fra Fraugde Kjærby. Han ønskede at blive Præst, men Pengemangel nødte ham til at afbryde Studeringerne. Senere tog han Lærereksamen ved Skaarup. Før han blev Lærer hørte Prins Christian (Chr. VIII) ham synge i Odense. Prinsen tilbød at bekoste hans Uddannelse som Sanger, men Jørgensen turde ikke tage mod Tilbudet, skønt han elskede Sang og Musik. Han faar det Vidnesbyrd, at „den Mildhed, der er udbredt over hans Væsen, gør ham elsket af Børnene“. En Maaned før sin Død blev han Dannebrogsmænd.

Carl Frederik (Frits) Jørgensen (1869—1902) er født i Ludvigsmind Skole 1844 og Søn af forannævnte Rasmus Jørgensen. Han blev Faderens Eftermand Han døde i Skolen. Frits Jørgensen var en sympatisk Person, rettænkende og brav i hele sin Færd. Trods det svage Helbred passede han med stor Samvittighedsfuldhed sin Skole. Under hans Billede, der hænger i Førstelærerens Klasseværelse, staar der de Ord, som passer særdeles godt paa ham: „Du gode og tro Tjener! Du har været tro over lidet, jeg vil sætte dig over meget“. Han var Forfatter af

„Brahetrolleborg Sogns Degne- og Skolehistorie“.

Carl Marius Jens Jørgensen er født 7. Marts 1873 i Brænderup, Vends Herred og dimitteret fra Skaarup. Han var først Andenlærer ved Ludvigsminde Skole, senere fra 1902 Førstelærer samme Steds.

Gærup Skole

Gærup (stavedes tidligere Gjerup) Skole, fra 1901 kaldet Sybillesminde, ligger smukt i Nærheden af Arreskov Sø ogsaa kaldet Fleninge Sø. Den ligger mellem høje Bakker, Affaldet af de fynske Alper.

Gærup Skole

Et Andenlærerembede blev oprettet 1868. Der blev bygget Andenlærerskole og Andenlærerlejlighed. Den sidste havde fælles Gang med Skolebørnene og bestod som i Ludvigsminde af en Dagligstue og Soveværelse. Der blev dog i Mod sætning til Ludvigsminde Raad til et helt Vindue i Soveværelset. Førstelærer- og Andenlærerskolerne blev anbragt

paa hver sin Side af Gærup-Fleningevejen. Det kunde gaa i 1868. Men 1933 var Biltrafikken bleven saa stærk, at det var livsfarligt for Børnene at gaa fra den ene Skole til den anden. Sogneraadet har derfor foretaget forskellige Foranslatninger for at formindske Faren.

Den ret store Stationsby Korinth ligger i Gærup Skoledistrikt. Børneantallet voksede derfor stærkt ved Aarhundredeskiftet. Det var dog ikke saa stort, at man kunde fordre en Lærerinde. Førstelærer M. Krogh, som var ivrig efter at faa en bedre Klassesdeling, fik da Beboerne til at oprette en privat Forskole i det nærliggende Hus „Fredens Hjem“, som ejedes af Lærer Krogh. Det blev et Slags Aktieselskab med Tilskud fra Kommunen, 250 Kr., senere forhøjet til 350 Kr. om Aaret. Forældrene maatte betale Skolepenge. Der blev dog snart bygget en selvstændig Forskole med Lejlighed i Haab om, at den snart maatte blive kommunal. Skolepengene gik trent ind, og det var i det hele taget uheldigt at have en Sammenblanding af privat og offentlig Skolevæsen. Ved et Sogneraadsmøde 8. Maj 1908 foreslog Medlem af Sogneraadet Pastor Clausen, at gøre Skolen kommunal „da Børneantallet for Tiden har overskredet de i Skoleloven normerede Tal“. Men Forslaget forkastedes „under Hensyn til, at der ifølge Skolelovens Bestemmelse skal hengaa to paa hinanden følgende Aar, i hvilket Børneantallet overstiger det normerede Tal“.

Endelig 1910 blev Skolen kommunal, og Kommunen overtog den mod Prioritetsgælden 4000 Kr. og mod samtidig at indbetale 265 Kr., formodentlig den indbetalte Aktiekapital.

1907 blev den nye Førstelærerskolestue opført og indviet i November Maaned. Den gamle Skolestue blev da brugt til Opholdsstue for Børnene i Tilfælde af daarligt Vejr. Samme Aar blev den gamle Ladebygning nedreven og omtrent samtidig blev Skolejorden solgt.

1931 blev Skolegangen i Sybillesminde Skole forøget, saaledes at Børnene fik 4 ugentlige Skoledage hele Aaret gennem alle Klasser, et Skridt i den rigtige Retning. Der blev antaget en Lærerinde mere. Denne Ordning gælder for to Aar, men det er at vente, at den vil blive vedvarende.

Den første Lærer ved Gærup Skole, der fra 1901 fik Navnet Sybillesminde, var C. A. Schmidt (1783—1786), der omtales senere. Hans Efterfølger Johannes Hansen Pade 1786—1789 er nævnt under Afsnittet „Den Reventlowske Skole“.

Om den næste Hans Simonsen 1789—1799 siger Pædagoggen Riber, at han var i Besiddelse af „et herligt lyst Hoved, mange Kundskaber og megen Varme“. Han stod paa en god Fod med Beboerne, underviste dem i et forbedret Agerbrug og deltog i deres Gilder.

I. Friederichsen (1799—1801) afløstes af Peder Nikolaj Lagoni (1801—1848), om hvem der siges, at han var „en ualmindelig dygtig Mand, der ret var greben af den Aand, som gik gennem det Reventlowske Skolevæsen, hvorfor ogsaa Undervisningen var livfuld, grundig og praktisk“. En Søn af ham blev Lærer i Grønderup, og en anden Søn blev Storkøbmand i Faaborg, hvor Anlægget „Lagonis Minde“ er opkaldt efter ham.

Den sjette i Rækken er Bendix Michael Simonsen (1848—1871). Han var i fire Aar Hjælpelærer hos Lagoni og blev hans Eftermand. Han havde en Mængde Tillidshverv: Repræsentant i Faaborg Spare- og Laanekasse, en Tid Sogneraadformand, Skytteforeningsformand o. s. v. Ifølge Frits Jørgensen „virkede han med megen Iver og erhvervede sig taknemmelige Venner, der vidste at skatte hans Virksomhed.

Mads Jørgensen Krogh (1871—1912) var født i Haagerup 1844. Han var først Andenlærer i Gærup i 3

Aar og blev gift med sin Formands Datter Margrethe. Han var en jovial Mand, der havde et særligt godt Greb paa at tale med Børn. Ved hans Guldbryllup, der blev holdt efter hans Afrejse fra Sybillesminde, omtales han i en af de lokale Aviser som „Læreren af Guds Naade“. I mange Aar holdt han Aftenskole, og han trættes ikke, skønt han blev ældre. Han døde i Odense 1932.

1912 kaldedes Peder Martin Sørensen. Han er født i Ryslinge 1882 og dimitteret fra Skaarup 1905 med Udmærkelse.

Grønderup Skole

er den af de Reventlowske Skoler, der ligger smukkest, umiddelbart op til Skoven og med Udsigt til Brændegaard Sø. Men den ligger ensomt.

1906 blev den nye Skolestue bygget. Den kostede 4000 Kr. Den gamle Skolestue bruges nu til Opholdsstue for Børnene i daarligt Vejr.

1914 blev der bygget Forskole. Lensgreve Chr. E. Reventlow skænkede Byggegrunden. Herredsprovst Skjerbæk indviede den i September 1914. Han udtalte bl. a., at den danske Folkeskole havde forsømt at sætte en Forældre-bænk ind i Skolestuen. Medens Provsten talte om den bevægede Tid, vi oplevede — Verdenskrigen havde raset en Maaned — holdt den tyske Flaade Øvelse i Østersøen, og de svære Kanoners Drøn var saa kraftig, at Vinduerne klirrede.

Skolens officielle Navn er fra 1901 Wendtsminde Skole. Om Hr. Wendt oplyser Skolekommissionens Forhandlingsprotokol, at Wendt er født i Sachsen. Han var Dr.

med. og flyttede til København, hvor han praktiserede i nogle Aar. 1764 blev han Hovmester for den unge Grev Ludvig og hans Brødre og ledsagede dem paa deres Rejser. Han døde 1817 som Overpræsident i Kiel og Geheimeconferentsraad. „Da den nuværende Besidder af Brahetrolleborg (Chr. E. R.) mener, at den Interesse hans Slægt i flere Generationer har næret for Skolevæsenet for en Del skyldes Paavirkning fra Wendts Side, har han ønsket Minde om ham bevaret ved, at en af Skolerne kom til at bære hans Navn“.)

Organistembedet har altid været knyttet til denne Skole. Lærere ved Grønderup Skole, nu Wendtsminde.

Christian August Schmidt (1786—1807) var i tre Aar, før han kom til Grønderup, Lærer i Gærup. Han omtales i Kirkebogen som „en i flere Henseender eksemplarisk Mand, hvis Forhold vidner om Orden og Retsind“. I „Egeria“ omtales han som „den værdige Lærer Schmidt, som har dannet mange duelige Mænd til nyttige Borgere, fortjener at nævnes med Højagtelse“.

Frits Jørgensen har følgende lille Solstraalefortælling om ham. En Dag kom en fremmed Herre ind i Skolen og bad om at høre paa Undervisningen. Det tillod Schmidt gerne, idet han antog ham for en af Grev Ludvigs Gæster, der havde forvildet sig helt ud til Grønderup Skole. Schmidt fortsatte Undervisningen, som om Gæsten ikke var til Stede. Ved Afskeden takkede han Schmidt og bevidnede ham sin Anerkendelse, men uden at sige sit Navn. Nogen Tid efter kom en Guldmedaille til Schmidt. Den fremmede Herre var Kronprinsen (Fred. VI.)

Han døde 1807, og man tør vel antage, at den uforgængelige Granitsten, som den Dag i Dag pryder hans Grav paa Brahetrolleborg gamle Kirkegaard, er lagt af taknemmelige Elever.

(¹ Af Skolekommissionsprotokollen

Niels Olsen Lousen (1807—1827) var dimitteret fra Bernstorffsminde 1806 med Udmærkelse. Sognepræsten siger om ham: „Han var en i sit Fag højest sjælden Mand, der forener Grundighed med en ualmindelig Klarhed og Inderlighed i Foredraget. Han lever og virker for sin Skole til kendelig Velsignelse for Ungdommen. Derhos er han en udmærket retskaffen Mand, yndet og agtet af alle“. Han blev Dannebrogsmænd.

Lorentz Povlsen (1827—1835) var før han kom hertil ansat ved Borgerskolen i Kiel. Han tog Børnene med ud paa smaa Vandringer „for at give Børnene gennem Beskuelse et Indblik i Naturens Hemmeligheder“. (Fr. J.) Sognepræsten bedømmer ham som „en duelig Skolelærer, særdeles nidkjær i sit Kald og derhos et kærlighedsindet Menneske“.

Otto Christian Frederik Logoni (1835—1866) blev født 1806 i Gærup Skole, Søn af P. Nik. Logoni, dimitteret fra Bernstorffsminde 1826. I 31 Aar var han Lærer ved Grønderup Skole. Han var en anset Mand i sit Skoledistrikt og fik af Beboerne som Gave et Guldur. Tre Aar før sin Død blev han Dannebrogsmænd.

Særlig bør nævnes Herman Christian Heinrich Helsing (1866—1907), født i Svendborg 1834, dimitteret fra Skaarup 1851. Lærer Helsing var en gennemmusikalsk Mand og en ypperlig Organist. Han spillede kønt paa det gamle brøstfældige Orgel i Brahetrolleborg Kirke. I mange Aar var han Leder af Brahetrolleborg Sogns Sangforening. En af Sangerne bemærkede engang: „Helsing, De er alligevel ikke saa dygtig som Pisoni,¹⁾ for han kunde samtidig spille en Vals og synge en Polka“. Helsing tog Violinen og udførte samme Kunststykke som Pisoni til stor Forbavselse for Tilhørerne.

¹⁾ Musiklærer ved Pensionsanstalten paa Bernstorffsminde, senere Musiker paa Godserne Brahetrolleborg og Arreskov

Tunge Sorger gik hen over Skolehjemmet i Grønderup. En Søn døde i Tiaarsalderen, en Datter døde som ung nygift Kone, og Helsings Kone blev sindssyg. Trods dette tabte han dog ikke helt Humøret. Han var af Naturen en munter Mand. Han kunde citere Fader Holberg paa sin morsomme Maade, og faa kunde som ham med Lune fortælle selvoplevede Anekdoter. Han læste Bibelen paa Engelsk og Luthers Bordtaler paa Originalsproget.

Han døde i Hellemosen ved Haagerup 1911.

Hans Christian Carl Gundorph Jørgensen ansattes 1907, er født 1874 i Durup i Salling og dimitteret fra Silkeborg 1899. Det var paa hans Initiativ, at Brahetrolleborg Kirke blev forsynet med det nye dejlige Orgel, som vistnok er det bedste Landsbyorgel paa Fyn. Han har komponeret en Del Orgelmussik.

Af Andenlærere har der i Ludvigsminde Skole fra 1872 til Dato været 17 og en Lærerinde.

I Gærup har der fra 1868 til Dato været 7 Andenlærere og to Lærerinder og i Grønderup 1 Lærerinde.

En enkelt Andenlærer bør omtales. Jørgen Peder Ludvig Andersen virkede ved Gærup Skole fra 1889 til 1924. Han er født i Brahetrolleborg Sogn 1864. Skønt Andenlærerlønningen i Begyndelsen kun var ringe, blev Andersen ved Sparsommelighed en velstaaende Mand. Han var en flittig og samvittighedsfuld Lærer.

Kilder: Frits Jørgensen: „Brahetrolleborg Degne- og Skolehistorie“. Niels Rasmussen Søkilde: „Gamle og nye Minder om Brahetrolleborg og Omegn“. Sogneraadets Forhandlingsprotokol, Skolekommissionens Forhandlingsprotokol, Ludvigsminde Skoles Embedsbog og egne Erindringer fra 34 Aars Lærervirksomhed i Brahetrolleborg Sogn.

Skolelegater.

Af C. Jørgensen.

Der er vistnok faa Sogne i Danmark, der ejer saa mange Legater, knyttet til Skolevæsenet, som Brahetrolleborg Sogn. Legatstifterne er dels de forskellige Besiddere af Baroniet, dels andre, som ønskede gennem Minderne om deres Skoletid at vise deres Taknemlighed mod Skolerne, eller som paa anden Maade er kommen i Berøring med dem.

De Legater, der angaar Skolebørnene, er alle Flidsbelønninger eller Belønninger for god Opførsel. I de Reventlowske Skoler spillede Belønninger en stor Rolle. Det er betegnende, at Forsømmelser uden lovlig Grund næsten ikke kendes eller er i stærk Tilbagegang.

1) a) Baron Frederik Trolles Skolelegat af 4. December 1693 bestaar af et Boelsted og et Hus i Ulbølle Strandhuse. Aarlig Afgift af Landgilde og Hovning 6 Rdl. 4 Mark, og 1 Rdl. 4 Mark, ialt 8 Rdl. 2 Mark.

I Aaret 1919 blev Ejendommen solgt og overgik saaledes til fri Ejendom.

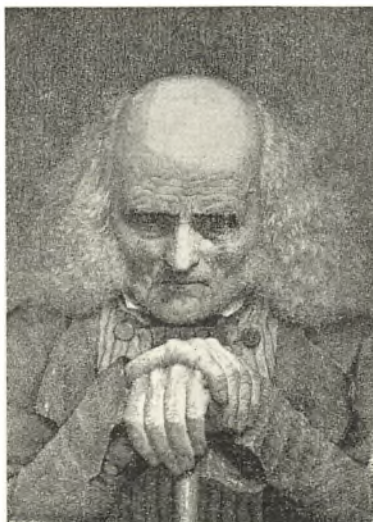
Salgssummerne var 10500 Kr. og 4000 Kr. For disse Summer blev der købt Creditkasseobligationer til en paalydende Sum af 15600 Kr. Renten indgaar i Kommunekassen.

b) Baron Frederik Trolles Skolelegat af 27. Febr. 1694 bestaar af 2 Huse i Ulbølle Strandhuse. Ifølge Fundatsen er Husene skænket til Sognepresten, som deraf skal svare

en aarlig Afgift til fattige og flittige Børn i Brahetrolleborg og Krarup Sogne.

2) Det Schimmelmann-Reventlowske Skolelegat, Fundats af 12. Oktbr. 1850, konfirmeret 13 Februar 1851, bestaar af en Kapital paa 4300 Rdl. Det bestyres af Lensbesidderen og Sognepræsten. Renten anvendes til Forbedring af Skolelærernes Kaar, til Sangens Fremme og til Undervisningsmidler.

3) Sognefoged Niels Nielsens Legat, Fundats af 12. Oktober 1843, konfirmeret 16. November 1843 bestaar af en Kapital paa 275 Rdl. Renten anvendes til Træsko til fattige og flittige Børn i Gærup Skoledistrikt og bestyres af Lensbesidderen og Sognepræsten.

Niels Nielsen

Om Sognefogde Niels Nielsen meddeles her følgende Oplysninger. Han er født 3. November 1763 i Fleninge og Søn af Niels Rasmussen, der 14. Septbr. 1788 modtog

Gaarden „Søkilde“ i Arvefæste. Han har gaaet i Skole i den af Baron Fr. Trolle oprettede Skole ved Brahetrolleborg, og han blev af sine Forældre holdt til stadig Skolegang. Ifølge et af Grev Ludvig den 28. Okt. 1781 udstedt Reglement skulde enhver, der vilde tjene for Karl aflægge en Prøve paa sin Dygtighed. Han bestod denne Prøve med Karakter „meget godt“ og fik saaledes udstedt det grevelige Bevis paa at kunne tjene for „Heel-Karl“. 3. Novbr. 1797 blev han gift med Anne Sofie Larsdatter fra Brændelydinge. Han var Sognefoged 1806—1828 og Lægdsmand 1817—1828. Han var Skole- og Fattigforstander 1803—1823. Disse Bestillinger udførte han med Dygtighed og Troskab. Han var en „forstandig“ — efter Datidens Udtryksmaade sparsommelig — Husholder, hvorfor han erhvervede sig en for hans Stilling ualmindelig Formue.

Da Ægteparret var barnløst, blev Niels Nielsens Søstersøn Rasmus Jensen adopteret, og han overtog Gaarden „Søkilde“ 1835. Niels Nielsen døde 28. Februar 1836. Rasm. Jensens Søn var Niels Rasmussen Søkilde, Forfatteren af „Gamle og nye Minder om Brahetrolleborg og Omegn“ og en Del andre Bøger.

Ligesom man har kaldt N. Rasmussen Søkilde for en Søn af de Reventlowske Skoler, kunde man kalde Niels Nielsen en Søn af de Trolleske Skoler.

Beviset for at Niels Nielsen kan tjene for „Heel Kari“ lyder saaledes:¹)

Nr. 6.

Da Niels Nielsen barnefødt i Fleninge under Baroniet Brahetrolleborg har, i Følge det af mig givne Reglement af 28. October 1781 aflagt Prøve paa det en Heel Karl paalagde, og hans Arbejde

¹) Meddelt af Forfatteren Niels Rasmussen Søkilde's Søn Niels Søkilde, Sogneraadsformand og Ejer af af Gaarden »Søkilde«

af de dertil udnævnte fire Mænd er bleven befunden at være meget godt, saa meddeles ham dette Bevis derpaa, at han herefter kan antages og tiene som Heel Karl.

Brahetrolleborg den 30. December 1784

L. Reventlow

Grevens Laksegl.

4) Konsistorialraad Knap og Frues Legat paa 200 Rdl. Renten uddeles Jul og Paaske til Korsangere i Brahetrolleborg Kirke.

Sognepræst Børge Henrik Knap var Sognepræst 1801—1844 for Brahetrolleborg og 1809—1844 tillige for Krarup. Han ligger begravet paa Brahetrolleborg Kirkegaard, hvor „Hyrden hviler ved sin Hjord“, bemærker N. Rasmussen Søkilde.

5) Greve Ditlev Reventlows Skolelegat, oprettet 17. Maj 1856 bestaar af en Kapital paa 400 Rdl. i kongelige Obligationer. Renten kommer indtil videre Læreren i Wendtsminde til Gode.

6) Grevinde Josefine Reventlows Legat for fattige og flittige Skolebørn i Brahetrolleborg Sogn, oprettet ifølge Grev Ditlev Reventlows Testamente af 1. Marts 1854 til Minde om hans 1852 afdøde Hustru Josefine født Schimmelmann. Kapitalen er ca. 10000 Rdl. og Renten 400 Rdl. uddeles ved Juletid i Form af Beklædningsgenstande. Legatet blev første Gang uddelt 1869. En Frøken Kosengarten skulde nemlig nyde Renten til sin Død. Hun døde 1868. Lensbesidderen og Sognepræsten bestyrer Legatet, og Lærerne indstiller.

7) Familien Simonsens Konfirmationslegat til Fordel for fire Konfirmander fra Sybillesminde Skole, stiftet af Bendix Michael Simonsens Børn. Legatet er konfirmeret 28. April 1916. Kapitalen er paa 2000 Kroner og Renten uddeles 1.

Marts og 1. September til to Piger og to Dreng, der hele deres Skoletid har vist god Opførsel og Flid. Skolekommissionen, som uddeler Legatet, underskriver samtidig et medfølgende Diplom med Barnets Navn. Saavel Børn fra fattige som fra velstaaende Hjem kan komme i Betragtning.

8) Peter Andreas Ohlrichs Legat for trængende og flittige Børn i Brahetrolleborg Sogn, Fundats af 4. Maj 1927, Kapital 1000 Kr. Renten anvendes til Indkøb af Beklædningsgenstande og andre nyttige Ting. Legatportionerne skal saa vidt muligt være fire, men de behøver ikke at være lige store. De Børn, som er indstillet til det Josefine Reventlowske Legat, men som af en eller anden Grund ikke kan komme i Betragtning, skal fortrinsvis have Ret til Legatet. Det bestyres af Sognepræsten.

En Skolens Søn.

Af Kr. Møller.

„Træet kendes paa sin Frugt, en Skole paa sin Skare“. Og spørger vi nu om Frugterne af Den Reventlowske Skole, da — ja, da er Svaret mindre let, for hvad er Skolens Værk, og hvad var Sindets Eje?

I Tiden under og efter de store Reformere var det udbredt Tro, at „De Trolleborg Bønder“ kulturelt stod forrest. Troens Rigtighed lader sig nu ikke ret belyse, men „Adel forpligter“, og en Faders Værk vil altid „forpligte“ en pietetsfuld Søn. Mange her har ogsaa dybt følt Skyld mod Skolen, og denne Følelse fik hos en enkelt saa smuk og synlig Form, at han nu kan staa som Mærke for de mange.

Denne Mand, Bondesønnen der kun havde lært i Livets og Landsbyens Skole, skulde her skabe sig et Manddomsværk, saa Samtidens Øje maatte vende sig mod ham.

Hans Gaard blev i mangt et Mønster, og samtidig tog denne ustuderede Mand af Kærlighed til Stedet og dets Historie et omfattende Arbejde op som historisk Forsker og Forfatter. Ved at klarlægge Gaardenes brogede Fortid har han meget øget Baandene mellem Slægt og Hjem. Det var ham, Landets jævne Mand, der ved Den Reventlowske Skoles 100 Aars Fest 1883 fik overdraget det Hverv, at udarbejde Skolernes Historie, og det er hans Forskning, der nu — 50 Aar efter — for en stor Del danner Bund under dette Skrift.

Det er derfor vor Pligt, naar vi her bygger paa hans Værk, ogsaa kort at nævne hans Navn. Og Nutidens Unge skylder vi at vise, hvad et Menneske — med kun den Udrustning enhver kan hente — her har bygget op, før deres Stjerne tændtes.

Den Skole, der lærte ham dette lidet, han bragte ud i saa meget, var den ældste af De Reventlowske Skoler, „Sybillesminde“, og den unge Mand, der forvaltede sin Arv saa godt, blev den senere saa kendte Foregangsmand, Forsker og Forfatter: Niels Rasmussen Søkilde.

I den gl. Brahetrolleborg-Gaard „Søkilde“ — hos Arvefæster og Sognefoged Rasmus Jensen — fødtes i Høsten 1837 en lille Dreng, hans Navn blev Niels.

I sine første 5 Aar var Niels — som sig sømmer en rigtig Dreng — saa helt optaget af at orientere sig i en Bondegaards brogede Verden. Han skulde jo saa til ogsaa at se ind i en større: lære at læse. Og som Følgerinde her fik han én, han aldrig glemte, det var hans Bedstemor. Hun kendte Løngangsstierne til unge Hjerter, og derfor sang hun for ham alle de mange Sange og Salmer, hun vidste, og hun vidste mange. Og lille Niels lærte dem alle, lærte dem let og glemte dem aldrig, de boede og groede fra da i hans Sind. Og det varsler godt, at et Barn kan betages af Æventyr og Sang, for da har det Fantasi og i eget Indre Toner gemt.

1845 fik Niels sin første alvorlige Sorg, for da døde — uanet for ham — den, han havde regnet med og glædet sig til altid at skulle følges med, lære af og synge for: hans Bedstemoder. — For at finde en, der maaske lidt kunde hjælpe ham at fortsætte, hvor hun saa brat havde holdt op, fulgte han en Foraarsdag sin Fader til Sybillesminde Skole. Og som Aarene svandt, hentede han sig her et solidt Fond af værdifuldt Viden, for Niels var lærenem og -villig, ja saa villig, at han ikke ret kunde nøjes med

det, han skulde lære, men fik Lov at lære ekstra i Dansk, Tegning og Tysk. Og da han gik ud af Skolen, fik han i dennes store og endnu opbevarede Børneprotokol Betegnelsen: meget videbegærlig, noget stille, fortrinlige Evner.

Niels følte altid dybt sin Skyld mod Skolen, men Skolen skulde ogsaa komme i Skyld til ham.

Som ung blev Niels ikke blandt dem, hvis højeste Glæde er at flokkes til Aftengrin og Grovhed, og som bortødsler Søndagene med Krostuesnak. Men dog vandt han sig Venner, Ungdomsvenner, der kunde dele med ham de Værdier, der var hans, og en af disse var Digteren Mads Hansen.

„Niels og Mads“ var meget sammen, begge kunde de glædes ved Hjemmets Gerning, begge betages af den sydfynske Natur. Begge var berørt af den religiøse Vækkelse, der da som en Vaarvind gik hen over Fyn, og begge havde Trang og Evne til at give deres Tanker Udtryk i Sang. Søndag efter Søndag kunde de derfor følges flere Mil for at se noget smukt, være med ved en Fest eller for at høre Præsterne Birkedal og Brandt. Og paa en af deres Ture naaede de ned til Danevirke paa en anden til Møn.

Saaledes randt hans Ungdom. Paa nogen anden Skole kom han aldrig, men dog lagde han Aar efter Aar stedsmer til sin Viden. Han søgte værdifuldt Selskab, havde aabent Sind for det sunde, sande og smukke, han saa, og alt af Skrifter, nyt eller gammelt, blev gransket og gemt.

„For Præst at blive han studerte ikke,
men for af Livets Brønde selv at drikke“.

„Det er intet godt Tegn“, siger Schopenhauer, „at en ung Mand finder sig for let og hurtigt til Rette i Verden. Betydelige Mænd har altid været lidt sære som unge“. — Og ret naturligt. De har mere Verden i deres Indre, i den lever de. Overfladiskhedens faa og smaa Tanker vil mere kunne kredse om eget Ydre, om Slips og Manchetter og

ulastelige Manerer. Og Niels kunde godt kaldes „lidt sær“. Han vilde helst gaa ene med sin Gerning, sine Tanker og sig selv.

Men Niels blev en Mand. — 1868 overtog han Slægtens gl. Gaard, og Aaret efter hjemhentede han fra Haastrup hende, der nu som Hustru skulde erstatte hans tabte Første-Kærlighed: Barndommens Bedstemor.

Med Karen kom der nyt Liv i den gl. Gaard, for hun og Niels tog straks og maalbevidst fat paa at virkeliggøre deres Ungdomsdrømme, og af disse var der to, der laa dem særligt paa Sinde og ligefor: Husflid og Havebrug. Og det, de fik sat i Scene, var saa godt, at „Søkilde“ nu begyndte at blive kendt i stedse flere Sogne, og Niels var ikke længere kun „Niels“, han blev: Niels Rasmussen Søkilde.

I Aarene, der kom, blev „Søkilde“ besøgt af stedse flere — og fra det hele Land — der gerne vilde se det, der her var taget op. Mange endnu kendte Navne var Husets hyppige Gæster: Husflidens Første-Mand, E. Sauter, Forf. og Forlægger N. C. Rom m. fl. og ikke mindst blev N. J. Termansen Hjemmets nære Ven.

Om N. R. S.s Arbejde derhjemme paa Gaarden vil vi lade hans egen Tid tale, den kendte ham bedst. — 1884 besøgte N. C. Rom Søkilde for ret at se, hvad der var, og om Turen siger han i sit Blad bl. a.:

„Vi staar af ved Korinth og finder Manden arbejdsklædt i sin smukke Gaard. — Men før vi træder over hans Hovedtærskel, maa vi en Tur i Huggehuset, og jeg vilde ønske, vore Læsere her havde været med. Her var der Høvle- og Skærebænk, Drejelad og Værktøj, alt i Orden og paa Plads. — Rundt i det rene og ryddelige Rum hænger Modeller til Hamler, Hjulbørarme m. m. og under Loftet ligger Gavntræ til alt det, en Gaard kan kræve. Vi forlader hans Huggehus med et Suk: Gid sligt kunde findes hos hver en Bonde!

Og saa gaar vi i Haven eller Haverne, for der er flere: Blomster-, Køkken- og Humlehave, og endeligt en Frugthave med flere Hundrede velvalgte Træer. Og her maa vi sige det samme: alt er Tænksomhed og Orden“.

„Men nu De er kommen her, kom saa med ind til Karen og smag vor Vin!“

„Dette gør vi. Vi finder Deres Frugtvin fortrinlig og ønsker ret, at mangan Bondekone vilde lægge sig efter denne Kunst og saa lade Høkeren beholde sine mangefarvede Giftblandinger“.

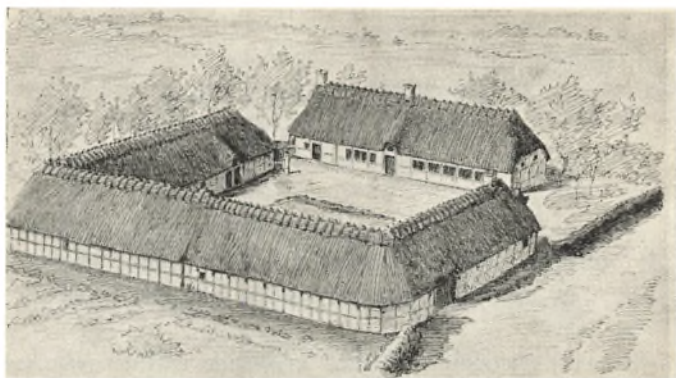
Samme Aar siger en lokal Indsender i „Husvennen“: „Kom i hans smukke Gaard, bliv saa ikke siddende i hans rene Stuer ved hans gode Bogsamling (som han selv har indbunden), men se dig om i hans Stalde, Lader og Lo og glem endelig ikke hans Huggehus. Gaa saa i Haven og se Frugten og de velplejede Træer eller i Marken og se paa hans Hegn og Jord, og vi kan da kun i Hjertet ønske: Gid vort Land havde mange saadanne Bønder!“

Saa snart, der var Tid, tog N. R. S. ud, nært eller fjærnt, for selv at lære, men derfor forsømte han ikke sit Hjem. Hans mange unge Lærlinge fra disse Aar gik ikke tomhændet derfra. Og ogsaa materielt gav hans Virke Vinding og snart saa meget, at han kunde rejse den smagfuldt byggede Gaard, der nu tilhører Sønnen, Sogneraadsm. Niels Søkilde, og endnu er en Pryd for sin landlige By.

Før N. R. Søkilde rejste den nye, tegnede han som nedenfor vist sin gamle Gaard, saa den saaledes kunde gemmes for Tiderne, der kom.

Dette var hans Landmandsgerning. Den blev omfattende, og dog var det med andet, han vandt sit varige Navn.

1868 overtog han sin Gaard, Aaret efter kom hans Hustru. Og har en ung Mand baade „købt sig en Ager og taget til Ægte“, er han som oftest væk for alt udenfor Hjemmet og hende, men her gik det anderledes.

Gaarden »Søkilde« før 1870

Aaret efter (1870) hændte der noget uhørt. Vel til Forargelse for nogle, Glæde for flere og Forundring for alle udkom der dette Aar en Bog, en stor Bog paa 240 Sider, og — Bogen var udarbejdet af en Bonde. Bonden hed Niels Rasmussen, og Bogen „Gamle og nye Minder om Brahetrolleborg og Omegn“. Bonden boede paa Søkilde, og Bogen udkom hos selveste Gyldendal.

Dette tyktes et Æventyr, men dog var det muligt og muligt derved, at Værket ikke var bleven til Aaret efter, men i Aarene før, han fik sin Manddomsgerning; den var hans Ungdomsværk.

Den unge Niels havde elsket saa meget af det, der i hans Ungdom Aar efter Aar aabnede sig for ham, og dette fik ham til at samle alt, han af Almueord eller i Lærdomsskrifter fandt om sin Hjemstavns Fortid. I ledige Stunder — paa Søndagsture, under Arbejdet eller paa sit Kammer — fik han det tænkt igennem og givet Ord, og det var dette sit lønlige Ungdomsværk, han nu her lod udsende.

Og hans første Bog blev ikke ogsaa hans sidste, for nu begyndte for Alvor hans utrættelige Forskerarbejde. Al den Tid, han turde tage fra sin Gaard, anvendte han til Studium i nære og fjærne Arkiver, og hans Granskning var ikke gold. Hvad han opgrov, gav han Ord, og fra hans Haand udkom:

1875: „Holstenshus og Nakkebølle med tilliggende Sogne og Øer, samt Udsigt over Egnens almindelige Historie fra Oldtiden til vore Dage“.

1876: „Kai Lykkes Fald med Forpil og Følger“.

1881: „Hillerslev og Ø.-Hæsing Sogne med Arreskov og Gelskov“.

1883: „De Reventlowske Skoler for 100 Aar siden“.

1888: „Udskiftningen ved Brahetrolleborg for 100 Aar siden“.

1888: „Landboreformerne og den danske Bondes Frigørelse før og efter 1788“.

1890: „Uddrag af Fynbo-Landstings ældste Skøde- og Pantebøger“.

1894: „Trolleborgegnen og dens Beboere i 250 Aar“.

Hertil kom Særtryk af talrige Afhandlinger til: „Landhusholdningsselskabet“, „Aar bog for dansk Kulturhistorie“, „Historisk Tidsskrift“, „Fyns Historie og Topografi“, „Gamle danske Hjem“. Talløse Artikler til Fag- og Dagblade, Festsange m. m. Og ved Ordning af Brahetrolleborgs Sogns Arkiv fandt vi der gennem et halvt Hundrebaar talrige tænksomme Indlæg fra hans aldrig hvilende Haand.

Med de historiske Samlere, A. P. Gaardbo og Evald Tang Kristensen kom han i nært Samarbejde. Til Udstillingen i København 1888 lod han paa eget Værksted en Del gl. Gaarde modellerede i Træ, og disse findes nu paa Landbrugsmuseet i Lyngby. — Og alt dette hans Arbejde var saa omfattende og godt, at han gennem dette fik den største Værdi for dem, der siden skulde sysle med Sydvestfyns Historie.

Meget baade byrde- og ærefuldt blev denne Mand betroet. Han var saaledes en søgt Foredragsholder ved Møder og Landmandsforsamlinger, og da et jydsk Blad spurgte sine Læsere: „Hvem er Danmarks lærdeste Bonde?“ faldt der ogsaa derovre talrige Stemmer paa denne fynske Mand. Men Held og Hyldest gjorde ham ikke ør, han var fortsat som før: Standens og Skolens tjenende Søn.

Niels Rasmussen Søkilde døde 1905 — ogsaa han maatte standse — men han er ikke gaaet saa spørløst hen over vor Jord, som den, der kun har aandet for eget lille Vel eller bortplottet sine Højtidsdage. Og spørger vi nu, om denne Mand havde saa overstor Forstand, siden han naaede saa meget, maa vi vel for ham som for andre slige sige nej. Han har gode Evner, men gode Evner har ogsaa saa mange andre haft, for hvem Livet dog er ebbet ud i et Intet. Nej, Aarsagen til, at han, og i det hele nogen, har „naaet noget“, maa sikkert søges ad anden Vej.

Den gl. Renæssance-Filosof, Descartes, havde sikkert nogen Ret, da han kom til det Resultat, at vi vist i Grunden alle var saa ret lige kloge, og naar der dog var saa stor Forskel paa „Begavelse“ (aandelig Ydeevne), laa dette i forskelligt Fond af Følelse. Kun den, der kan faa Kærlighed til noget, kan naa noget stort, og kun den, der ejer den Glød, der skal til for fortsat at forfølge en genstridig Tanke, maa have Haab om at faa den tænkt til Ende. Den, der bøjer af, saa snart „det er strengt“, naar aldrig her det forjættede Land.

„Hvorhen med al din Viljes Magt du stunder,
du komme maa, skal end der ske et Under“.

(Alma i „Adam Homo“).

Den Mand, vi her har fulgt, var et Menneske med Kærlighed til Livet, der blev ham givet, og Opgaverne, det bød.

Yngre Ungdomsskoler paa de gamle Skolers Grund.

Af Kr. Møller.

Brahetrolleborg Højskole.

Da de grundtvigske Højskoler for 2 Slægtled siden — og mest i Aarene efter 1864 — rejstes rundt i vort Land, var dette oprindeligt umærkbart for de mange. Skolerne virkede i Stilhed og ænsedes ikke straks af dem, der indre stod dem fjærnt.

Men med Aarene blev dette anderledes. Det erkendtes af alle, der saa og kunde se, at disse Skoler, der var ydre beskedne, dog blev betydende. Det var mest Bondestandens bedste unge Mænd, der søgte dem, dem med de rigeste Evner, den højeste Energi og med den meste Sindets Varme. — Og naar disse Unge blev modne Mænd, havde de foruden den Styrke, der ligger i Evner og Vilje, ogsaa den, der bunder i bedre Kundskaber og i at eje en Kendingekreds af aandsbeslægtede. — Højskolernes unge Mænd blev med Aarene en Magt.

Unge Mennesker er af Natur „radikale“, de vil ændre alt til „det bedre“, og sundt det samme. —

Men da Højskolerne havde virket nogle Aartier, kom flere, der havde fulgt dem med Sympati og Forstaaelse, paa den Tanke, at de vist ikke altid kaldte godt nok paa ogsaa sund „Konservatisme“, og at dette var galt. Radikalismen ejede de unge selv, Højskolerne burde, mente de, iblande denne lidt Varsomhed mod det, der var rejst af Slægterne før dem. — „Tag Goten under Tugt, retled hans frie Flugt“, sang Hostrup ved en Højskoleindvielse 1882.

Og denne Tanke hos pietetsfulde fynske Mænd skulde strømme sammen med andet i Tiden og skabe en Højskole, der ydre var mægtigere end maaske nogen anden baade siden og før. — Skolen kom ved Brahetrolleborg.

Det var i Aarene omved 1880, at dette her gærede, og samtidig var vi inde i stærke politiske Brydninger. Da var Striden staaende mellem et folkeligt-radikalt og et mere konservativt Styre mellem Venstre og Højre.

Højskolens Mænd stod vel som oftest Venstres Tænkemaade nær, saa de — om end ubevidst — støttede Ungdommens egen Radikalisme. Højre saa, hvordan Modpartens bedste og bedst rustede Rekrutter ofte hentedes her, og ret naturligt opstod da hos dem Tanken om tilsvarende Skoler for den Ungdom, de mente hørte hjemme hos dem.

Og da Tanken kom op om en saadan Højskole, fandt den ogsaa talrige Tilhængere blandt dem, der kun tænkte partipolitisk.

1889 blev det Alvor, da kom den attraaede Skole og større og mere straalende, end vel nogen havde drømt.

Skolen ønskedes af flere Grunde bygget ved Brahetrolleborg. Her kaldte Fortiden, og Nutiden gjorde det samme. Baroniets Besidder, Lensgreve C. E. Reventlow, der sympatiserede med det ideelle i Tanken, tilbød — som før sine Fædre, da Børneskolen kom — at give baade Byggegrund og Tømmer. Af Aktionærer meldte der sig 400, mange vilde gerne yde meget, Fabrikant Oxelberg, København, gav saaledes Skolen Inventar. Og saa rejstes da — Byggesummen blev 35,000 Kr. — denne Sommer den maaske smukkeste, solideste og mest stilfulde Folkehøjskole, der hidtil var rejst.

Skolekredsens Formand. — Kredsen talte mange af Fyns fineste Navne: Politikere og Præster, Amtmand og Adel m. m., men dog tog de en Formand af Folkets Midte og vist den rette.

Den udvalgte, der paa saa mange Maader stod den grundtvigske Højskole nær, var en ung og frisk, initiativrig og varmhjertet Handlingens Mand. Det var nu afdøde Forpagter R. Christiansen, Eskelund.

Højskolens Forstander. — Det betydende ved en Skole er ikke dens Ydre, men Værdien af den eller dem, der her skal lukke Liv og Virkelyst ind. At finde den rette Skoleleder betød alt, men ogsaa dette tegnede godt. En baade indre og ydre egnet Mand var i Forvejen funden.

Lærer Vinther og Hustru i Dysted var i mange Aar med i Kredsen, der samledes om Grundtvig i Vartov, og Grundtvig havde der døbt deres Søn: Jens Holger Vinther.

Sønnen var nu vokset til, havde været Elev paa Højskolen i Lyngby, taget Lærereksamen, aftjent sin Værnepligt som Løjtnant og i 3 Aar været Lærer ved Hindholm Højskole.

Alt det, han havde mødt som Barn og som ung, hans Uddannelse og hans hele evnerige og varmhjertede Natur, gjorde ham skikket til en Gerning ved den grundtvigske Folkehøjskole. Og en stærk Fædrelandsfølelse og noget værnende („konservativt“) i hans Væsen gjorde ham egnet netop til Forstanderstillingen her, og han fik den.

Højskolens Indvielse. — Denne fandt Sted 4. Novbr. 1889 og blev festlig. Skolen kunde langtfra rumme alle de mødte, men Vejret var godt, Vinduerne aabne, saa der kunde høres ogsaa udenfor, og der var noget at høre.

Der var nye Sange fra N. R. Søkilde, Nic. Bøgh og Chr. Richardt samt 5 Hovedtalere: Skolekredsens Formand, Biskop Stein, Provst Wøldike, Forst. Vinther og hans gamle Fader. — Efter Mødet var der Fællesbord med 160 Deltagere; Adel, Bonde og Borger, og Taler af bl. a. gl. Landstingsmand Chr. Rasmussen, Ryslingegaard, Formandens Fader, og N. R. Søkilde. Den sidste Milste Højskolen som et nyt „Bernstorffsminde“, der nu skulde fortsætte den Ungdomsskole, som der blev begyndt før Aar 1800.

Højskolens faste Lærer. — Ved 2. Skoleaars Begyndelse fik Skolen en ung Lærer, der skulde blive dens faste Hjælper i alle dens Aar: cand. theol. J. Chr. Clausen.

Den unge Lærers Fader, „Joh. Clausen, Vonsild“, havde som Feltpræst fulgt Hæren 1864 og siden som Sognepræst i Ryslinge oprettet Højskolen der. — Det, der i disse krævende Stillinger optog Faderen, havde ogsaa funden Vej til Sønnens Sind. Og alt dette, sammen med noget friskt og handledygtigt i hans Natur, gjorde ham nu saa særlig egnet som Hjælper her. Og ikke alene blev han Skolens faste Lærer gennem alle dens Aar, men han følte sig saa bunden til Stedet, at han blev for her — for Sogn og Amt — at tage en Gerning op, indtil han 1919 blev Sognepræst der, hvor han 30 Aar tidligere som ung Lærer gik ind.

Skolens Standsning. — For den unge Skole tegnede alt sig straks saa lyst, men ret snart gik Elevtallet ned, og vel mest fordi mange fik den Tro, at Undervisningen var „politisk“. Og selv om dette saa helt var forkert, kunde dog noget styrke Antagelsen. Flere af Højrefolkets Førere havde støttet Skolens Komme og sad nu i dens Bestyrelse. Selv indsaa de, at der heri laa en Fare; og een Ros maa vi give disse Mænd: de satte Hensynet til Skolen over Hensynet til sig selv, deres Parti og Politik. For at fjærne denne mulige Nedgangsgrund trak de sig tilbage og overlod Forst. Vinther Skolen for dens Prioriteter, godt 17.000 Kr. De skænkede ham desuden deres Aktier og Penge til for at styrke hans Gerning. Og nu var maaske ogsaa alt bleven godt, om ikke andet var kommen til, men andet kom til.

Under Arbejdet for sin Skole havde Forst. Vinther paadraget sig en haabløs Sygdom. Selv indsaa han, hvor det for ham bar hen, og dette, sammen med at hans Kræfter svandt, svækkede stærkt hans Arbejdskraft.

I Septbr. 1901 døde saa Skolens nidkære Forstander,

43 Aar gl. J. Chr. Clausen turde ikke paatage sig ene at føre Skolen videre, og den blev da midlertidig lukket.

Brahetrolleborg Folkehøjskole har mere end maaske nogen anden Landets Højskole været ude for baade stærke Lovord og Angreb. Det var dens politiske Farve, der æggede. Og selvfølgelig har de 400 Mand, der bar den frem, været meget forskellige. Nogle gik vel nok med kun for at „støtte Partiet“, enkelte maaske af Ærgerrighed eller saa helt uden Grund. Men een Ting tør siges af den, der blev lidt kendt i denne Kreds, at mange her af de allerfineste Grunde har ydet deres bedste. Det sunde, de selv havde mødt i den grundtvigske Højskole, vilde de her forene med mere Fædrelandsfølelse og med sund Konservatisme, den Værnen om Ættens Sæd, der er i Slægt med saa meget af det bedste i et Bondefolk.

Af de Taler, der holdtes ved Højskolens Indvielse, er der to, der nu — over 40 Aar efter — kun kan gribe Læserens Sind: Talerne, der holdtes af den unge Forstander og af hans gamle Fader.

Den første talte om de Betæneligheder, han — den unge Mand — maatte føle, naar han nu drog ind til den Gerning, han elskede saa højt, men dog følte var saa ansvarsfuld og stor. Og hans gamle Fader, der var Ungdomsven af Bjørnson, talte ud fra dennes Ord: „Om et Haab eller to blev brudt“ og om „de unges Haab og de gamles Tro“.

Her skal vi ikke eftergaa Fejlgreb ved Skolens Start eller Gang, men naar vi kender disse Tanker fra Skolens Komme, har mødt Kredsens bedste Mænd og haft Lejlighed til hos forstaaende Stedets Folk som hos tidligere Elever lidt at følge den unge, evnerige og ideelle Forstander i hans uselviske Kampe for at røgte sit Kald, da — ja, da maa vi i Stilhed for dette og dem bøje vort Hoved.

Korinth Landbrugsskole

Af Kr. Møller.

Holmekloster blev — som sine Søsterklostre Landene om — Hjemsted for ogsaa ydre godt, for Flid og for Snille, for Virkelyst og Gæstfrihed, for Tone- og Byggekunst og for Dygtighed til Jordens Dyrkning.

Og meget af det, Klosteret dengang førte herind, skulde Aarhundreder efter fornyet tages op.

1783 kom med de Reventlowske Skoler en Del af dette — og for første Gang paa barnlig Maade — Barnet i Møde i Børneskolen, 100 Aar efter kom det til Ungdommen, da sattes i deres Skole, Højskolen, som ikke før Sangen ind. Og i vort Aarhundrede genopstod noget andet paa Klosterets Grund: Landbrugsskolen.

Landbrugsskolerne er i mangt Højskolens Arvtagere og Børn, de er vokset frem som en „næste Slægt“ et Par Aar tier efter disse og i deres Spor. Saaledes fremkom ogsaa Korinth Landbrugsskole, men det var Reventlowernes Virke et Aarhundrede før, der gjorde, at den kom paa dette Sted.

I det ny Aarhundredes første Aar laa Brahetrolleborg Folkehøjskole livløs og tom, det sidste Elevkuld var fløjet, og dens første Styres Dage endt. Den smukke nye Skole med det gamle Navn laa med lukkede Øjne, men medens den sov sin Tornerosesøvn, ændredes Tiden. Frieren, den ventende drømte om, havde da delvis skiftet Dragt. Folkehøjskolens Børn. Fagskolens Skabere, var vokset til, og det var en saadan, der nu skulde komme.

Sommeren 1906 solgtes Højskolen til 3 unge Landbrugslærere: Povl Fenger, Hans Sloth og dette Afsnits Forf. Og meget drog de ungdommelige Overtagere. Det var Nutiden: den stilfulde Skole i det lokkende Land. Og det var Fortiden: her var en Landbrugsskole paa klassisk Grund. Det var her, Munkene havde tilsvarende virket, og her var det, de to vel mest betydende Reformere for vor Stand — Landbo- og Skolereformen — blev begyndt.

Men andet ængstede. Skolen var jordløs, og uden Jord var Gerningen ugørlig. Men her at faa Jord var saa sin egen Sag. Alt Opland her hørte under Brahetrolleborg, saa Forstaaelsen der betød Knald eller Fald.

Vel kendte vi Reventlowerne fra for 100 Aar tilbage, men vi kendte ikke dem af i Dag. Dog: vi var unge og haabefulde og kunde kun tro paa Arv af ogsaa indre Adel.

Lykken maatte forsøges, og vi forsøgte:

Hos Lensgreve Reventlow udbad vi os Audiens, og her mødte vi ikke een, men to Personligheder, hver sig selv, men samlet dannende et dømmedygtigt Hele: Lensgreven og hans Godsinspektør.

Den sidste — cand. jur. H. Billeskov Jansen — talte først og vandt vor Respekt. Han var det „gode Hoved“, Manden med Virkelyst. Klart og koldt vejede han vore unge og vel nok lidt varme Planer, og da han fandt dem („efter Alderen“) holdbare og Tanken god, gav han os, men uden Ord, sit Ja. — Saa kom vi for Greven.

Paa sin Vis stod denne Mand os straks saa fjærnt: Vi var unge, han den modne, han var Greven, vi var Bondelandets Børn. Men vi saa dog ogsaa, at han trods alt stod os nær. Hans Slægt var os kendt fra vort Lands og vor Stands Historie, vi indsaa snart, at vi „kendte“ ogsaa ham. Vort Arbejde og Planerne laa ham vel nok lidt fjærnt, men han følte vor Varme for Opgaven, vi tog op, saa vi fik hans og hermed hans Inspektørs, før uudtalte, Ja!

Tilbudet var Løfte om Forpagtning af 2 Gaarde „Landlyst“ og „Venskabsminde“ samt et Par nøgne Lodder, og til dette føjede Godsinspektøren: „Ja, vi overlader Dem altsaa nu den ønskede Jord for at muliggøre den Gerning, vi saa gerne ser taget op og ogsaa nu tør tro paa, men Afgiften formindskes ikke -- tværtimod“.

Til dette bemærkede vi, at Jorderne, som saa mange Steder her, jo ulykkeligvis var lette og slette, og at vi, om vi havde været Munkene fra Herrisvad i Skaane, vist alligevel vilde have lagt vort fynske Kloster paa federe Bund. Men her laa det nu, det var her, de mange Minder levede om dygtigt Virke for Stand og Land, og her vilde vi derfor ogsaa rejse denne den ny Tids Tilbygning til „Den Reventlowske Skole“.

Grev Reventlow sluttede: „Var nu min Inspektør maa-ske lidt haard imod Dem, vil jeg gerne have Lov at sone dette gennem min Hjælp til Skolens kommende Elever. De tænker paa at danne en Hjælpefond til disse, og flere af Egnens forstaaende Folk vil, ved jeg, hertil yde deres Støtte. Som min Gave til dette giver jeg Dem hermed et halvt Tusinde Kr. sammen med mit bedste Ønske om Lykke for den nye Gerning paa den gamle Grund“.

Ved dette Møde var vi Ungdom, Fremtid og Fremdrift, Lensgreven var Fortid og værnende Pietet, Godsinspektøren var Nuet og Nøgternheden, der koldt vurderede vore unge, varme og optimistiske Planer. — Saaledes — ved Samspil mellem trende „Tider“ — lagdes denne Sommer Grunden for „Korinth Landbrugsskole“.

Skolen skulde ikke, nu dens Maal var mere materielle, længere have Navn efter Skolekulturens Højborg, men efter den lille „græske“ By ved Klosterhavens Port.

Foraar 1907 begyndte saa i de gamle Skolesale den Række af ny og rige Arbejdsaar, der saa godt skulde følges af Lykke og Held.

Povl Fenger. — Efter en Virketid paa et kvart Hundred Aar holdt han — Landbrugsskolens første Forstander — op som Skolemand. Som saadan kan han skildres, og dette maa gøres for ret at forstaa det, Skolen blev.

Korinth Landbrugsskole

Povl Fenger er født paa Gaarden Bildring ved Ringkøbing og opvokset der i en Tid, da Kravene til Jordens Dyrkere var strænge, saa der haardt maatte slides, spares og tænkes efter. Og dette har sikkert, sammen med noget i hans Natur, gjort, at han saa helt blev en Handlingens og Realiteternes Mand. — Selv havde han fra sin Ungdom arbejdet godt, han bød de unge at gøre det samme, og noget i hans Væsen gjorde, at det blev gjort.

Af de Brahetrolleborg Skoler baade før og nu var Landbrugsskolen sikkert den, der fik den højeste Arbejdsydelse, mest Præcision, og dette skyldes Forstander Fenger. Vel fik han sig her gennem Aarene sine udfyldende Hjælpere — og uden dette var alt bleven lidt goldt — men det var dog hans stærke Personlighed, der gav Skolen det Arbejdets og Alvorens Stempel, der skabte dens Navn.

Og det er det, der har gjort, at Ordet „Korinth“ ikke nu mere for Landets Folk er kun Navn for noget uvirkeligt, noget østerlandsk vegt, melerede Mindelser om Elfenben og Røgelse, Korender og Kryderi, Paulus og Herodot, men Navn for noget fast og nordisk nært.

Det, Povl Fenger søgte at indslaa i de unge, var Pligtfølelse og Præcision, Arbejdsvilje og Nøjsomhed, Ædruelighed, Omtanke og Orden. Og som Skoleleder var der noget, der altid laa ham som Uro i Sindet: Omsorgen for, at den Ungdom, der mødte paa hans Skole, fik lært at arbejde, tænke og tage sig sammen, saa de for Alvor fik noget værdifuldt med derfra. Han følte her en hellig Pligt mod de unge, der kom, og mod dem derhjemme. Og alt dette førte med sig, at denne Tilvækst til de Brahetrolleborg Skoler Vinter efter Vinter blev funden og fyldt.

Sommerskolen. — Vinterskolen for vordende Landmænd var det første, men Somrene fyldtes ogsaa snart med Skoleliv.

Studerende. — Med Maj 1910 begyndte Skolen et Forberedelseskursus for dem, hvis Maal var højere Landbrugsstudium. Tallet paa Deltagere blev straks og stadig stort, og naar netop denne Skole med dette vandt saa stærkt frem, var Grundene flere: Skolens Navn som stræng Arbejdssted, Egnens Velegnethed for botanisk Studium og vel ogsaa lidt den Nimbus, der de sidste 100 Aar har ligget over de Brahetrolleborg Skoler.

Husholdningsskole. — „Det sidste Slægtled havde givet os Fagskole for Landbostandens unge Mænd, men det kunde maaske ligesaa vel være paa sin Plads med en saadan for Standens unge Kvinder. — Mange af de Værdier, Manden skaber, bliver betroet til Kvinden. I smaa Hjem er det omtrent dem alle, og lidet nytter her Mandens Dygtighed, naar hun derhjemme af manglende Indsigt forvalter dem forkert. Ja om mindre Hjem kan det siges, at

blot Husmoderen har Forstaaelse, kan det gaa saa taaleligt endda, selv om ikke Manden er af de allerklogeste.

Saadan tænkte Tiden, og saadan tænker vi, og vi tænkte ogsaa noget andet: Meget af det, der giver Højskolen Værdi — og bl. a. Idræt og Sang — kan jo ogsaa være med at højne Samvær og Udbytte her. Og som tænkt saa handlet: Med Sommeren 1910 begyndte Husholdningsskolen, og den fortsattes gennem de kommende Aar.

Og disse to sideløbende Skoler med de unge Mænds mandige Id og Pigernes Liv og kvindelige Pynten op lagde baade Handling og Kolorit over Somrene, der kom.

Skolens strænge Arbejdskrav og Stedets paa mangt saa rige Fortid lagde Alvor ind i Ungdommens Sind, og den skiftende Strøm af evnerige Unge fyldte til Gengæld Stedet — de store Skove, Parker og Søer — med Sang og med frisk ungdommeligt Liv.

LANDBRUGSSKOLELIV

Mel.; Nu Tak for alt. . .

I Klostergrund slog vor Skole Rod,
men Nutid kom, da dens Klokker lode.
Her skulde Ungdom og Vovemod
nu Raad fra Slægterne møde.

Da kom der Vintre med „Mand i Hus“,
med Virkegang i de Hænder mange,
med unge Hjerner i Arbejdsrus
og Haab, som sang sine Sange.

Var end November lidt tung i Start,
med Mismods Mulm i det unge Hjerte,
før Jul dog altid var Sindet klart,
og Troen tændte sin Kærte.

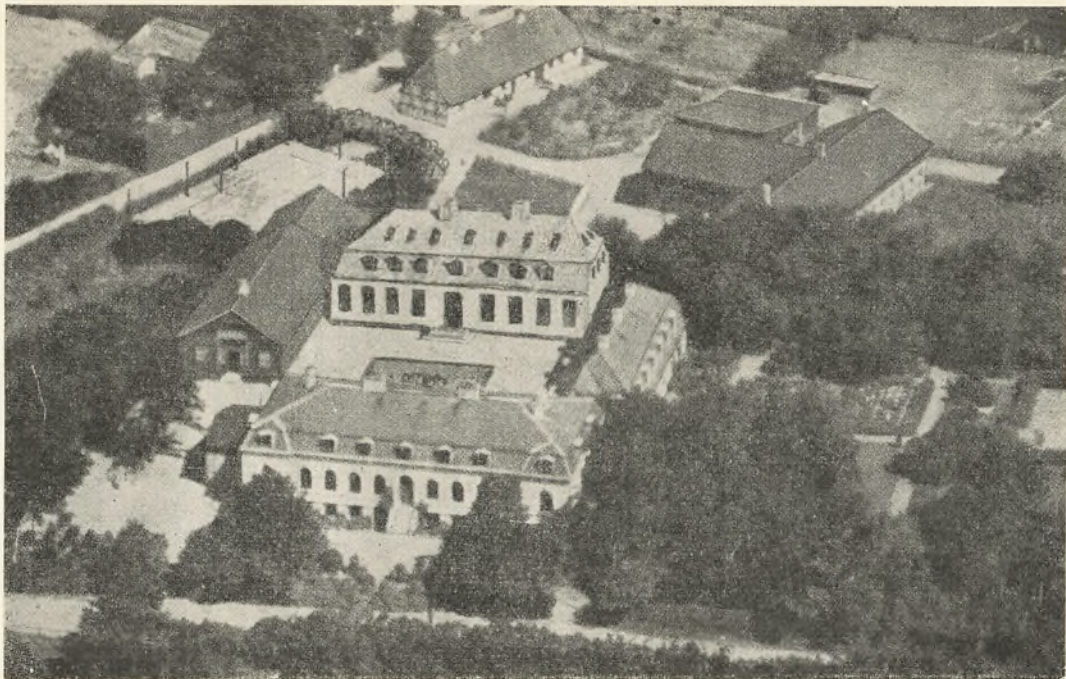
En kampglad Hær drog nu ud hver Vaar
med øget Viden og trænet Tanke.
Af Kærlighed de til Kald og Kaar
da kendte Hjerterne banke.

Saa Somrens Sønner med Løvet kom,
Elite-Tropper fra alle Lejre,
der vilde storme „Det danske Rom“,
men først sig her sikre Sejre.

Og Pigeflokke hver Majdag fløj,
naar Flora aabned sin Sommermesse,
herind til Travlhed med Traad og Tøj
og Duft fra Stegerset Esse.

Da sang de Sange, naar Maanen ske'n,
saa Skovens Fugle betuttet tier
for siden skjult bag en Redegren
at nynne ny Melodier.

Her unge mange i egen Vaar
saa Sol sig ud over Vejen sænke,
som siden ved i de modne Aar
tilbage Tiden at tænke.

Den nye Bygning og Tennisbane indtegnet paa det gamle Luftfotografi.

I 1931 — 25-Aaret for Skolens Køb — overgik den til det Par, der nu skulde være Førere frem fra første Slægtskifte: Birgitte og Th. Rosenstand. — Men Maalet for dens Virke ændredes ikke for det. Den skulde nu som før være Lærested for Landets villende unge Kvinder og Mænd.

Gennem lange Tider var det saa tankemæssigt let at være Landmand, dette var kun kropsligt Slid og Taal-
somhed. — Blot „Bonden“ kunde pløje og saa, høste og tærskke var alt godt, og hans Udrustning endt. Kornet groede af sig selv, og Ridefogden raadede for Resten. Skyen fordelte sin Regn og Solen sine Smil ligeligt mellem Markerne og uden smaalig Hensyn til, om Ejermanen var Anal-
fabet eller agronomisk Tænker.

Men det „boende“ Landets Folk blev atter det, det oprindeligt var: vor frie, sunde og selvhjulpne Hovedstand. Nu holder paany den enkelte egen Skæbne i egen Haand. Han skal nu igen selv kunne sondere, sortere og sætte Kurs og maa derfor lære i baade Haandens og Aandens Skole.

Og denne Ændring i Standens Stilling skyldes delvis det, der af uegennyttige Mennesker her sattes ind for 150 Aar tilbage. Her staar der Minde ved Minde om dem, der var, og om det, der hændte. Og at følge den friske Ungdom mellem alt dette, høre samtidig deres Sang i Skoven og Munkekirkens Klokke, kalder saa let Tankerne frem. — Ungdom tror, at Livet først og tilfulde skal begynde med dem. I deres Sind er der altid April, og det er godt det samme. Ved Skoleliv paa dette Sted mødes saa tit paa betagende Maade Før og Nu, Mindernes Alvor med Hjer-
ternes Morgen og ved dette Tanken om Grundtvigs Ord:

Saa længe vi se den gyldne Sol,
og Skoven er Daners Have,
da planter vi Maj i Kirkestol
og Blomster paa Fædres Grave.

Anmærkninger:

Side:

- 6 Ved Omtalen af Holmekloster er her benyttet Betegnelsen „Bernhardiner“ og ikke „Cistercienser“. For den almene Læser er det sidste Navn uhuskeligt og tilknytningsløst, det første forstaas og bygger paa noget, der mødes med Sympati.
- 10 Trykfejl: —MENCES EI, læs: MENCES EL.
- 19 Friderich Bagger er udførlig skildret i „Svendborg Amts historiske Samfund“s Skrift 1919.
- 90 Ved Uddrag af Kilder til Beskrivelsen af Brahetrolleborg Seminarium har Friskolelærer Frede Andersen, Bernstorffsminde, ydet Assistance.
- 105 Min Farfader, Lærer og Kirkesanger i Vrejlev ved Hjørring, lærte mig i min Barndom bl. a. Grundtvigs lille dybtføjte Mindesang: „Søn af Vennen fra de unge Dage“. Han fortalte ogsaa da, at den faldne Vilh. Bloms Fader, Grundtvigs Ungdomsven, Militærforfatteren Oberst Blom, som Dreng havde været paa „en Pestalozziskole et Sted paa Fyn ved noget, der hedder Brahetrolleborg — —“.
- Hvem de unge var, der da var Elever der, vides ikke nu helt. I „Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds“ Bind 9 Side 325 er nævnt en Del Navne, men Bloms ikke. Ej heller har hans Navn — eller flere andres fra denne Skole — nu kunnet findes i nedennævnte Arkiver. Derfor: antagelig har Blom været her -- hans unge Aar var jo med megen Omskiften -- men Vished for dette har ikke nu her kunnet hittes, og mine unge Dages Oplyser er forlængst borte.
- 156 Billedet her har nu afdøde Kunstmaler Carl Jensen fuldført efter en Tegning, den unge N. R. Søkilde havde taget af Slægtens gamle Gaard.

159 Beretningen om Brahetrolleborg Højskole er bygget paa Indlæg og Ref. i den Tids betydende Blade samt paa Samtaler med Skolens tidligere Elever og ikke mindst med Skolekredsens Formand, Folketingsmand R. Christiansen, da han i sin høje Alder levede i Ryslinge og syslede med Minder fra sit lange Liv og ikke mindst med dem om dette hans første Manddoms forjættende Virke.

165 Korinth Landbrugsskoles Oprettelse er mere udførlig omtalt i min Bog „Landboliv“, Schönbergs Forlag 1931.

172 Af et oftest udeladt Vers i „Den signede Dag — —“. Kilder: — Det, der her nu er nedskrevet, er mødt dels i vor almene Historie, dels ved Samtaler med ældre, forstaaende Stedets Folk, og for Afsnittet: „Korinth Landbrugsskole“ er det personlige Erindringer.

Specielt benyttede Værker: Fritz Jørgensen: „Brahetrolleborg Sogns Degne- og Skolehistorie“, N. R. Søkildest Skrifter, Louis Bobé: „Brahetrolleborg“ og „Efterladte Paterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreis“.

Arkiver: — Hvert Sogn fik Sogneraad („Forstanderskab“) med Nytaaret 1842. Dog i eet havde da et saadant virket i to Slægtled: Brahetrolleborg. — Som omtalt i Afsnittet „Joh. Ludv. Reventlow“, udtog han af sine Bønder et „Ottemandsraad“. Dette var vort første „Sogneraad“, og dets Stifter vor første „Sogneraadsformand“. Til Raadet blev der da lavet et ottesidet Bord af svært Eg. Ved hver af dets Sider var der Siddeplads for den enkelte samt Skuffe til hans Papirer og i Bordets Midte et Hul til noget fælles maaske „Kommunekassen“. Dette vort første „Sogneraadsbord“ var til endnu 100 Aar efter. Nu er det — uvist hvordan — gaet tabt.

Gennem Aartier var det et urealiseret Ønske at bringe Landets „Sognearkiver“ i Orden, saa Værdierne der kunde bevares. I 1930 blev af Brahetrolleborg — Landets saaledes ældste — Sogneraad denne Tanke gjort til Handling. Ordningen blev overdraget Forf., og der dukkede da meget op, som nu her er brugt, og bl. a. vor store, smukke og tætbeskrevne Skolekommissionsprotokol fra 1783, den der her er anvendt ved Udarbejdelsen af Bogens Hovedafsnit „Den Reventlowske Skole“.

Brahetrolleborg Gods har paa Slottet sit gamle, rige og alsidige Arkiv, og begge disse — det sidste mest — har ydet os ikke lidt til dette Skrift og ligesaa vort omfattende Landsarkiv i Odense og Rigsarkivet i København.

Kr. Møller.

Hovedkilden til Afsnittet „Slægten Reventlow“ er Bobé's: „Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familie-kreds“.

H. Sloth.

Rettelse: I Overskriften Side 59 er der indløben en beklagelig Trykfejl; der staar Den Rewentlowske Skole, skal være: Den Reventlowske Skole.

I Fodnoten Side 64 henvises fejlagtig til Side 92; skal være Side 69—70.

Red.

•

Spejderskolen.

Af *L. M. Reventlow.*

Opdragelse — dette Emne har vel nok beskæftiget Menneskeheden mere end alt andet — og ligesaa længe, som der har været Børn til. Altid har denne Opgave været lige saa vekslende som Tiderne selv, som de skiftende Krav, som de forandrede Synspunkter, som hele den foranderlige Udvikling af dette brogede Kaleidoscop, som vi mener er Verden. Kun een Ting har været den samme altid, Bestræbelsen for gennem Opdragelsen — gennem Skolen, at give det unge Menneske en varig Hjælp til Vandringen gennem Livet. Maaske har intet andet gennemgaaet saa mange Forandringer som Opdragelsesmetoden — og den vil blive ved med at skifte, efterhaanden som Menneskene kommer til at lære mere og erkender de reelle Værdier og kan frigøre sig for, hvad der kun har været Ballast og overflødige Ord.

Et har vi allerede lært: at vore Børn maa opdrages til Selvopdragelse og Selvdisciplin — til egen Videreopdragelse, til at være utilfredse med det middelmaadige og det selvfølgelige; til at søge — og finde op til noget lidt mere, end de formoder, der bor i dem selv. Dette synes mig at være at opdrage: at lære de Unge at stræbe i Ordets allerbedste Betydning.

Gud har givet os alle mindst et Talent at arbejde med, — ligesom Tjenerne i Lignelsen — og lykkeligt er det unge Menneske, hvis Lærere forstaar det og hjælper til med at udvikle og formere Talentet med Kærlighed og Forstaaelse.

Som ung Pige havde jeg ofte en Slags ond Drøm: Jeg drømte, at vor Klode var tilintetgjort, og at jeg paa en eller anden mystisk Maade var kommen til en anden Stjerne, hvor man kendte til vor Civilisation og havde hørt om vore store moderne Opfindelser og nu ventede af mig, at

jeg skulde vise og forklare alt dette. Og der stod jeg med al min unyttige Viden om de gamle Romeres Krigsførelse; jeg vidste, at Columbus opdagede Amerika i 1492, og at Nilen stiger en Meter i sit Delta i September, men det var mig umuligt at fremstille et Ark Papir eller at forklare, hvordan man telegraferer. Alle de Ting, jeg før havde

Lucie Marie Reventlow

betragtet som en Selvfølge, skulde jeg nu forklare eller lavede — og der var ingen Grænser for mit Ukendskab. Jeg vaagnede **altid** af denne Drøm med et stærkt Ønske om at maatte have Lov at sige til alle dem, som opdrager Ungdommen: Lær dem ikke alene Historie, Latin og Mythologie — alt dette er snart kun Ballast for dem — lær dem at leve — at bruge deres praktiske Evner, at se — og lære af det, de ser. Lær dem ikke de døde Sprog, men de levende — lær dem at ville lære, og alt er vundet.

Jeg blev glad, da jeg i 1920 blev anmodet om at blive:

Formand for Pigespejdernes Bestyrelse, fordi netop denne Bevægelse syntes mig at virkeliggøre nogle af de Idealer, som foresvævede mig. Alene Spejderløftet: „Jeg lover at gøre mit Bedste for at være tro mod min Gud og mit Land, at være vaagen, modig og ren . . .“ syntes mig saadan en dejlig Basis, at arbejde paa; og senere kom jeg til at se, hvor stor en Betydning Spejderbevægelsen har faaet for

Spejderskolen

Verdens Ungdom. Den vil blive den største Afrustningsfactor, — for alle de Uнге, Verden over, der har lovet at være Venner — at arbejde for det samme Maal — vil aldrig kunne føre Krig — de bliver opdraget til at elske hverandre, at være „en god Kammerat“ — og kan Kammerater føre Krig indbyrdes?

Et Aar efter, at jeg var blevet Bestyrelsesformand, kom Spejderchefen til mig med Ideen til en Skole for Pigespejdere. Det skulde være en Husholdningsskole med al Slags praktisk Uddannelse. Hendes Ideal var: at opdrage de unge Piger til at være glade for alt Arbejde, til at ud-

vikle deres praktiske Evner. hvoraf de som Regel har flere, end de selv ved. I det Aar, vi havde arbejdet sammen, havde jeg lært Frøken Flagstad at kende — og jeg indsaa, at om noget Menneske kunde lede en saadan Skole, saa var det hende, thi hun har en pædagogisk Begavelse som faa.

Min Mand og jeg var glade for at kunne hjælpe hende med Realisationen af hendes Ideer, og saaledes opstod Spejderskolen, først paa Skovridergaarden — og med 24 Elever. Det gik godt, og Skovridergaarden blev snart for lille, da baade Pigespejderne og deres Forældre hurtigt indsaa, at denne Skole udfyldte et Savn paa dette Omraade.

Efter et Aars Forløb flyttede Skolen til Korinth, hvor de nye Bygninger nu er indrettede efter de bedste moderne Forebilleder. Der kan nu optages 30 Elever -- i Alderen fra 15—20 Aar. Skoleaaret varer i 10 Maaneder, nemlig fra 1. September til 1. Juli. og i disse Maaneder lærer de alt om Husholdning — foruden Tysk, Fransk og Engelsk. De tager Samariterkursus og lærer Haandarbejde og Skræddersyning. Der drives ogsaa Idræt og Spejdersport.

Spejderliv i Klosterhaven.

Frøken Flagstads Tanke er at lære de unge Piger, at være glade for alt Arbejde, der forekommer i det daglige Liv — og at kunne gøre det paa det bedste. Hun har kaldt sin Skole Spejderskolen, fordi hun synes, at Spejderloven er et sundt Grundlag for Tilværelsen, og sund i Ordets bedste Forstand er Uddannelsen paa denne Skole. Den ledes af en Lærerinde, som paa alle Maader forstaar at føre og udvikle de unge Piger til at blive dygtige Mennesker, og de forlader Spejderskolen bedre udrustet til deres kommende Hverv i Livet, fordi de har lært at forstaa, at det er ikke, hvad man bestiller, men hvordan man tager fat og gør det, der præger Mennesket.

Maaske bedre end alle mine Ord vil Frøken Flagstads eget Skoleprogram gøre det klart, hvorfor Spejderskolen i de 11 Aar, den har eksisteret, er blevet saa stor en Faktor i Dansk Skoleliv:

„Pigespejderbevægelsen er en stor og stærk Ungdomsbevægelse med høje Idealer, store alvorlige Maal og med gode Hjælpe midler til at arbejde frem mod disse Maal.

Gennem denne Bevægelse vil man være med til at hjælpe Ungdommen til at udvikle alle de rige Gaver, der ligger gemt i Menneskesjælen. Hjælpe dem til at udvikle gode Karakteregenskaber som Selvdisciplin, Pligtfølelse, Kammeratskabsfølelse, Hjælpsomhed og Tjenstvillighed. Hjælpe de Unge til at se med Kærlighed og Forstaaelse paa deres Medmennesker og Omgivelser.

I Spejderløftets første Paragraf: „Jeg løver at gøre mit bedste for at være tro mod min Gud“, har vi den største Hjælp i vort Arbejde. Naar en Spejder prøver paa at gøre sit bedste for at følge Løfte og Lov, har hun der en stor moralsk Støtte, som altid er hendes, hvis hun ikke selv slipper den.

Lad os ønske, at det maa gaa ind i hver Spejders Hjerter, hvor stort et Ansvar det er at være Spejder, hvor

dejligt det er at være Spejder, og hvor mange Muligheder, der ligger foran os, fordi vi er Spejdere.

Paa Grundlag af ovenstaaende arbejdes der paa Spejderskolen, idet man gerne vil lære Eleverne at blive dygtige til al Slags praktisk Arbejde og lære dem at være glade og tilfredse ved at kunne arbejde.

Det maa dog fremhæves, at Spejderskolen er en absolut Husholdningsskole, hvor Eleverne udfører alt Arbejde selv, og at den praktiske Spejdersport først kommer i anden Række — og ikke, som nogle tror, er Hovedsagen“.

Dette Program i al sin Forskelligartethed bliver trofast fulgt paa Spejderskolen, — og Frøken Flagstad erkender, at Salomos Ord for Menneskene nu er lige saa sande, som de var og har været igennem Aarhundreder og ligesaa vigtige:

„Visdommens Begyndelse er: Køb Visdom og for al din Ejendom køb Forstand“.

Ordsprog 4 : 7.

L. M. Reventlow.

Slutning

Den 18. December 1808 fejredes paa Brahetrolleborg 25 Aarsdagen for de Reventlowske Skolers Indvielse ved en højtidelig Jubelfest, hvortil var indbudt 280 af Sognets Børn, foruden alle de Mænd, „som i deres Ungdom havde lagt Grunden til deres Lykke i Ludvig Reventlows Skoler“ (se N. R. Søkilde: „De Reventlowske Skoler for 100 Aar siden“.). —

Til denne Fest havde Forstanderen for Bernstorffminde Seminarium, Professor Oest, skrevet en Vekselsang, som blev sunget af Skolebørn og Seminarister ved Gudstjenesten i Kirken, hvor Sognepræsten, Konsistorialraad Knap, talte.

Biskoppen over Fyns Stift, Hansen, indbød derefter Menigheden og Børnene til at følge sig til Grev Ludvigs Grav, hvor han skønt og gribende talte om den afdødes store Fortjenester. Han sluttede med at sige: „Herliggjorte Ludvig Reventlow, vi lønne ved den liden Sten, der hviler paa Dit Hoved, og paa hvilken Dit Navn er nok til at sige os, hvad Du var, Din Daad med højtfortjent Taknemmelighed: hisset nyde Du for Jesus Kristus en Løn, den vi i sin fulde Omkreds ej fatte“.

De indbudte samledes nu i Slotsgården, hvor den unge Grev Ditlev Reventlow og hans Moder havde ladet fremsætte Forfriskninger, og hvor alle Børnene efter Lodtrækning hver fik Klædningsstykker i Foræring. Alle de

indbudte var derefter Gæster ved et Festmaaltid efter Hørskabets Indbydelse. For al denne Gæstfrihed takkede Børnene ved at synge en Koral, og to Børn fra hver Skole, en Dreng og en Pige, fremsagde et kort Digt som Udtryk for Deres Tak og gode Forsætter.

Paa 50 Aarsdagen for Indvielsen ses ikke at være afholdt nogen Festlighed, derimod blev den med stor Højtidelighed fejret paa 100 Aars Dagen, 18. Decbr. 1883.

Om denne Fest berettes udførligt i „Fyns Stiftstidende“: Festen oprandt med smukt Vejr, Kirken var smykket med Blomster. Grev Ludvigs og Grevinde Sybilles Gravsteder var prydet med Kranse og Blomster ligesaa Professor Oest's smukke Gravmæle, ogsaa de paa Kirkegaarden jordede Læreres Gravsteder var blevet sat smukt i Stand og prydet med Blomster.

Gudstjenesten begyndte Kl. 1 med en Prædiken af Pastor Juul fra Østerhæsinge over Matth.-Ev. Kapitel 11, hvorefter den egentlige Festtale blev holdt af Stedets Sognepræst Provst Wøldike, som skildrede Johan Ludvig Reventlows Værk og ligesom for 100 Aar siden Sognepræsten Dr. Birch, nedbad han Himlens Velsignelse over det begyndte Værk. Han fortalte om Skolernes Tilblivelse og om den Vemod, der prægede 25 Aars Festen paa Grund af Grev Johan Ludvigs Død. Han fremdrog Minderne om Seminariet og dets første og betydeligste Leder, Professor Oest, og fremhævede Grev Ditlev Reventlows og Grevinde Josephines Bestræbelser for og Kærlighed til Skolerne og Børnene. Han nævnte ogsaa Gaardejer N. Rasmussen Søkilde, som den Mand, der særlig havde gjort sig fortjent som Lærling fra den Reventlowske Skole og det baade med Pen og Haand.

Efter Gudstjenesten samledes man om Grevens Grav, og efter at Søkildes Sang: „Tungt Taagesløret laa om Land“ var afsunget, holdt Provst Wøldike en kort Min-

detale, for hvilken Grev Chr. Benedikt Reventlow takkede paa den unge Greves Vegne. Ved samme Lejlighed henvendte en Deputation af Baroniets Beboere sig til det tilstedeværende Herskab og meddelte, at der var indtegnet et Beløb paa 2300 Kroner til en Mindestøtte for Grev Johan Ludvig. For denne Meddelelse takkede den unge Grev Christian Ejner Reventlow og udtalte, at det vilde være ham en sand Glæde at se dette Minde rejst.

Ved den Festmiddag, som derefter blev afholdt paa Slottet for en stor Skare indbudte baade fra Sognet og videre ud med Amtmanden i Svendborg, Grev Brøckenhuus Schack, i Spidsen holdt Grev Chr. B. Reventlow en smuk og hjertelig Tale paa Slægtens Vegne.

Af de Sange, som blev sunget ved denne Fest, skal foruden den forannævnte af Søkilde anføres et Vers af en Sang under Mærket C. H. (vistnok Christine Helsing):

Et fuldt Aarhundred svandt
 Fra Morgenstunden,
 Da Kundskabs Sol oprandt,
 Da han var funden,
 Den Ædle, som de smaa
 Hjalp Lys at finde.
 Hans Navn skal ej forgaa,
 Mens Tider svinde.

Og af en anden Sang:

Fra Skolen straalet Lyset ud
 Og bragte viden om sit Bud
 For Mørket at betvinge,
 For dem, der byggede Skolesal
 Og skænkede Guder uden Tal,
 Vor Talikesang skal klinge.

I de halvhundredte Aar, som er henrundne, siden hin

skønne Fest, er der sket store Forandringer baade med Skolerne og med Brahetrolleborg.

Med den ædle og trofaste Bevarer af Slægten Reventlows store og gode Traditioner, ikke mindst Kærligheden til Børnenes Opdragelse og Undervisning, Grev Christian Ejner Reventlow, er den sidste mandlige direkte Slægtning af Grev Johan Ludvig gaaet bort. Men hans Minde vil blive bevaret ikke blot ved Mindestenen, der er rejst i Brahetrolleborg Park, men ogsaa gennem dette Mindeskrift, som den, der fuldt ud traadte i sine Fædres Spor.

Lenet Brahetrolleborg er blevet ophævet, Dele af Godset solgt eller udstykket, og det meste af det smukke og gode Forhold mellem Herskabet og Godsets Beboere dermed dels ændret dels forsvundet som en Følge af Tidens Udvikling, men Minderne om fordums Dage og Slægten Reventlows store og fortjenstfulde Gerning vil ikke dø, men med dyb og inderlig Tak blive bevaret paa den Egn og i det Folk, hvor Reventlowerne levede og virkede.

Til Slutning skal her gengives den Kantate, som i Anledning af 150 Aars Dagen er forfattet af Førstelærer ved Grønderup Skole, Organist Gundorph-Jørgensen.

Kantate

sunget i Brahetrolleborg Kirke

ved

Den Reventlowske Skoles

150 Aars Jubilæumsfest

d. 18. December 1933.

Sang.

Med Taarn og Tind, med Kirkehus,
 i Læ af Kroner høje,
 ved Park og Sø, i Møllebrus,
 med Klosterhvælv i Fløje
 er lagt en Borg paa frodig Grund
 i Pagt med Gaarde lave,
 i Pagt med Ager, Eng og Lund, —
 en Pryd i „Danmarks Have“.

Herremand i Adelsbo
 nikker mildt til Barn og Bonde,
 Frihedstanker, rige, sunde,
 fostrer han i Haab og Tro.

Recitativ I.

Bonden løser han af Lænke,
 sætter Børn paa Skolebænke.

I høje Stuer,
 hvor Lyset luer,
 nu Pilt og Pog
 oplukker Bog.

Opmærksomt, nøje
 hvert Barn sit Øje
 frimodigt fæster
 paa Pultens Mæster.

Ej Rømser golde
 paa Spørgsmaal kolde
 med aandløs Slæben
 nu plaprer Læben.

Ved Barnebordet
 nu formes Ordet,
 fra Hjertekammer
 nu Svaret stammer.

Sang.

Adelsviv i Adelsborgen staar sin Husbond bi,
glatter Panden, spreder Sorgen, fjerner Sten fra Sti.

I Riddersal og grønne Haver byder hun Barnet ind,
med Leg og Sang og gode Gaver aabner hun Barnets Sind.

Naar Barn af Krog hun venligt drager,
hun Far og Mor om Hjærtet tager.

Recitativ II.

Utaalmodigt tvende
Gangere skraber
i Borgegaard.
Let stiger Grevinde
Sybille i Sadlen
og flyver af Sted,
Baggesen, Digteren,
følger i Firspring,
tilsammen de rider
gennem Trolleborg Sogn,
hvor fritliggende Gaarde
ved Ludvig Reventlows
ivrige Omsorg
Markerne pryde,
hvor Fribonden glad
nu Arvejord pløjer.

Tit holder Rytterne
Hestene an,
med Pisken de peger:
de døber Gaardene,
giver dem Navne:
Rislebæk, Kløverpris,
Høsthaab, Hædersdal,
Aksglæde, Blideegn,
Lundsfryd, Bondero,
Ludvigsløst, Gavnbo,
Øjetshvile, Fuglesang,
Heldbo og Lykkebo.

— — —

Dagen svinder,
lange nu syne:
Hestenes Skygger,
i Skridtgang de pruster,
mens Rytterne tavse
om Nørresø rider.
Ænder og Vildgæs
sagteligt vugger
blandt Siv under Løvet,
som kranser det blanke
rolige Vand.
Nu synker Sol
bag Trolleborg Skove.

Snart er de hjemme,
højt gyldne Spir
velkommen vinker,
blødt over Bro
nu Hovslag lyder.

— — —

Grevinde Sybille
og Baggesen træder
i Højsalen ind,
hvor Toners Væld
dem bruser i Møde.
Greven dem bænker
med venligt Smil
ved runde Bord.
Med Andagt de lytter
til Schultz, den herlige
Tonemester,
som ved Spinettet
ny Melodier,
jævne og skønne,
fra Strengene lokker.

I Aften sval
 sig Blomsten lukker,
 Nattergal
 i Parken klukker.
 Maanen stiger
 bag Lunden op,
 Uglen skriger
 i Bøgens Top.
 Lydløst svirrer
 en Flagermus
 om høje Hus,
 hvor Storken bygger.
 Mosekonen
 i Maen brygger,
 Dampe koger
 ved Aaens Bred.
 Men højt over Taager
 Guds Engel vaager
 i Nattens Fred.

Sang.

Trede gamle Skoler staar
 end paa Kampesyld urokket,
 hundred og halvhundred Aar
 her bag Mure, Børn sig flokked.

Du, o Gud, har signet Aanden.
 Mesterværket, Mesterhaanden
 fra Oplysnings Morgenrøde,
 som vi mindes denne Stund;
 giv i Fremtid Vækst og Grøde
 til en Ungdom, from og sund!

Indholdsfortegnelse:

	Side
1. Fortalen. Af Pastor <i>J. Chr. Clausen</i> , Korinth	3
2. Brahetrolleborg før 1775. (Holmekloster, Rant- zausholm, Brahetrolleborg. Den Trolleske Skole). Af Sognearkivar <i>Kr. Møller</i> , Brahe- trolleborg	5
3. Slægten Reventlow. Af Landbrugslærer <i>H. Sloth</i> , Korinth	24
4. Den Reventlowske Skole. Af Førstelærer <i>Gun- dorph Jørgensen</i> , Grønderup	59
5. Brahetrolleborg Seminarium. Af Sognearkivar <i>Kr. Møller</i> , Brahetrolleborg	90
6. Opdragelsessk. „Bernstorffsminde“. Af Samme	101
7. Fra Hjemmeflid til Skolesløj. Af Førstelærer <i>P. M. Sørensen</i> , Gærup	106
8. De Reventlowske Skoler og „Den kgl. Anord- ning af 1814“. Af Samme	117
9. De Reventlowske Skoler efter Johan Ludvigs Tid. Af Førstelærer <i>C. Jørgensen</i> , Haagerup	126
10. Skolelegater. Af Samme	146
11. En Skolens Søn. Af Sognearkivar <i>Kr. Møller</i> , Brahetrolleborg	151
12. Yngre Ungdomsskoler paa de gamle Skolers Grund (Brahetrolleborg Højskole. Korinth Landbrugsskole.) Af Sognearkivar <i>Kr. Møl- ler</i> , Brahetrolleborg	159

13. Anmærkninger, Kildeangivelser og Rettelser . . . 173
14. Spejderskolen. Af Lensgrevinde *L. M. Reventlow*, Brahetrolleborg 176
15. Slutning. Af Pastor *J. Chr. Clausen*, Korinth 182
16. Kantate ved 150 Aars Festen: 18. Decbr. 1933.
Af Førstelærer *Gundorph Jørgensen*, Grøn-
derup 186

Titelvignetten, Abbed-Signetet Side 11 og det smukke Spejderemblem Side 181 er gengivet efter Tegninger af Kroejer *Hans Jochumsen*, Korinth.

